

Žene i djeca žrtve obiteljskog nasilja

Mlinarić, Daria

Master's thesis / Diplomski rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:754259>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-31**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA PEDAGOGIJU

ŽENE I DJECA ŽRTVE OBITELJSKOG NASILJA:
Pedagoški rad u Domu "Sv. Ana"
(diplomski rad)

Studentica: Daria Mlinarić

Mentor: prof. dr. sc. Jasminka Zloković

Studij: Sveučilišni diplomski izvanredni studij pedagogije

Rijeka, 2015. Godina

SADRŽAJ	str.
I. UVOD	2
1. OBITELJSKO NASILJE KAO GLOBALNI PROBLEM SUVREMENOG DRUŠTVA	4
2. SOCIJALNA ISKLJUČENOST - POJMOVI I DEFINICIJE	6
3. NASILJE I OBLICI ZLOSTAVLJANJA U BLISKIM VEZAMA	7
3.1. Pojam nasilja i nasilnika	7
3.2. Oblici zlostavljanja	9
4. INDIKATORI I POSLJEDICE RAZLIČITIH OBLIKA ZLOSTAVLJANJA	13
4.1. Tjelesni, psihički i socijalni znakovi zlostavljanja u obitelji	13
4.2. Indikatori i posljedice nasilja nad djecom	14
4.3. Indikatori i posljedice nasilja nad ženama	16
5. ŽENE I DJECA ŽRTVE OBITELJSKOG NASILJA-STANJE I PODACI U RH	18
6. PREVENCIJA I SUZBIJANJE OBITELJSKOG NASILJA	20
6.1. Hrvatsko zakonodavstvo i njegova implementacija	21
6.2. Prava žena i djece u RH	23
6.3. Stručnjaci i institucije u RH	25
7. RAD PEDAGOGA KAO STRUČNOG SURADNIKA U DOMU ZA ŽENE I DJECU ŽRTVE OBITELJSKOG NASILJA	27
7.1. Osnovna pedagoška dokumentacija	28
7.2. Radna terapija i resocijalizacija	30
7.3. Savjetodavni rad	31
II. EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE	33
1. POVIJEST, RAD I STRUKTURA ORGANIZACIJE	33
2. METODOLOGIJA	34
3. REZULTATI ISTRAŽIVANJA I DISKUSIJA	39
3.1. Podaci o ženama korisnicama	39
3.2. Podaci o djeci korisnicima	62
4. INTERVJU S ČLANOVIMA STRUČNOG TIMA DOMA	73
5. ANALIZA SLUČAJA-PRIMJER SOCIJALNE ANAMNEZE	83
III. ZAKLJUČAK	88
IV. SAŽETAK	92
V. Summary	93
VI. LITERATURA	96
VII. PRILOZI	101

I. UVOD

U dvadeset i prvom stoljeću trebali bismo se moći pohvaliti da smo zemlja znanja i napretka te da smo visoko na moralnoj i etičkoj ljestvici. Ipak, neki pojedinci usporavaju napredak društva zlostavljanjem onih ljudi koji čine stupove glavne društvene zajednice – obitelji. Kako je nasilje u obitelji postao problem u porastu u našoj zemlji, a što možemo vidjeti porastom akcija te razvojem različitih udruga, SOS kuća i telefona za pomoć žrtvama zlostavljača, trebali bi se početi poduzimati konkretni koraci za iskorjenjivanje tako groznog zločina potčinjavanja i ugrožavanja tuđih prava na pristojan život i ljudsku ravnopravnost. Samo će se tako promijeniti stanje stvari i osvijestiti žrtvama da nisu krive za ono što im se događa, da biti zlostavljan nije nešto zbog čega bi se trebali sramiti te da uvijek postoji rješenje za njihove probleme. Problem socijalne marginaliziranosti, odnosno socijalne isključenosti, seže daleko u povijest čovječanstva i zahvaća različite skupine ljudi. Važno je skrenuti pozornost na "marginalnost" kao pojavu koja nije prisutna samo kod pojedinaca koji pripadaju tzv. nižim socijalnim i nižim ekonomskim slojevima, već se nerijetko pojavljuje i u središtu povremeno i naizgled "povlaštenih" skupina. Problem obiteljskog nasilja sve je izraženiji problem u hrvatskom društvu koji gotovo uvijek za rezultat ima socijalnu marginaliziranost žrtava nasilja. Nasilje u obitelji prepoznato je kao globalni problem koji bitno narušava temeljna ljudska prava članova obitelji. Nasilničko ponašanje u obitelji definiramo kao svaki čin kojim jedan član obitelji dovodi drugog člana (ženu ili muškarca) u ponižavajući položaj. Društveni mehanizmi još uvijek nisu našli sveobuhvatno rješenje kako spriječiti ili barem ublažiti eskalaciju nasilja u obitelji. Žene i djeca žrtve obiteljskog nasilja su jedna od najosjetljivijih kategorija socijalno isključenih, a njihova šansa za boljim životom izdignutim iznad kruga socijalne marginaliziranosti uvelike ovisi o pomoći pojedinaca, zakona i institucija. Ratne traume i nagomilani socijalni problemi u poslijeratnom periodu drastično su se odrazili i na odnose u obitelji pa psihičko i fizičko zlostavljanje žena i djece sve više postaje dio naše zbilje. Ovaj je rad nastao kao rezultat motivacije i promišljanja o upravo ovoj tvrdnji.

Nasilje temeljeno na spolu je diskriminacija koja ugrožava slobodu žena i njihovo pravo na jednakost s muškarcima. Žene žrtve nasilja u obitelji su dvostruko ugrožena skupina jer su sklonije zapadanju u siromaštvo te imaju ograničene mogućnosti u društvu i veliki rizik od socijalne isključenosti (Aguado Asenjo,

2006:95). Istraživanje koje je 2003.g. provela Autonomna ženska kuća Zagreb u suradnji sa Državnim zavodom za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži pokazuje da je "svaka četvrta žena u Hrvatskoj preživjela fizičko nasilje od strane bivšeg/sadašnjeg supruga/partnera, a podaci o psihičkom nasilju pokazuju da je taj oblik nasilja preživjelo preko 50% žena u Hrvatskoj"¹. Obiteljsko nasilje jest vrlo okrutan i zastrašujuć problem s kojim se društvo susretalo kroz čitavu svoju povijest i nije nestao ni u današnjem vremenu u kojem se sloboda i jednakost naglašavaju kao najveće vrednote. Žene žrtve obiteljskog nasilja predstavljaju izrazito ranjivu skupinu jer su žrtve psihičkog, fizičkog, seksualnog i ekonomskog nasilja od strane svojih partnera, a ujedno su i žrtve državnih institucija jer djelatnici tih institucija u većini slučajeva obiteljskog nasilja ne djeluju pravovremeno, neosjetljivi su na problem, nedosljedno provode zakone i propise i ne informiraju dovoljno žrtvu o njenim pravima (Aguado Asenjo, 2006:99). Djeca predstavljaju posebno važnu kategoriju socijalne isključenosti jer se o njihovim problemima i ugroženosti u Hrvatskoj vrlo malo govori i zna. Fizička kazna i verbalno zlostavljanje djece su u Hrvatskoj još uvijek široko rasprostranjeni.² U kontekstu zaštite prava djece i sprječavanja zapadanja u problem socijalne isključenosti već u ranoj dobi vrlo je važna kvaliteta obiteljskih odnosa, odnosno razina povjerenja i emocionalne topline između roditelja i djece.

Širi prikaz problematike, opis problema socijalne isključenosti žena i djece u Republici Hrvatskoj, važne statističke podatke i različite načine njihove resocijalizacije prikazat ću u prvom, teorijskom dijelu rada. Za primjer pedagoškog rada sa spomenutom socijalno isključenom skupinom u empirijskom dijelu osvrnuti će se na riječki Dom za žene i djecu žrtve obiteljskog nasilja "Sv. Ana" zbog iskustva praktičnog rada za vrijeme studija uz vođenje, potporu i savjetovanje pedagoginje te stalnu komunikaciju i suradnju s ravnateljicom i drugim članovima stručnog tima. Istraživački dio rada temeljit će se na ispitivanju karakteristika žena smještenih u Domu "Sv. Ana" u posljednje tri godine (prikaz nekih problema kao što su zaposlenost, stupanj obrazovanja, godine radnog staža, oblik zlostavljanja kojem su bile podložne i sl) te ispitivanje dobi i socijalnih karakteristika djece smještene u

¹ Izvor: <http://www.biofuels-dubrovnik.org/azkz/assets/files/GODISNJI%20IZVJESTAJ%202008.proooba.pdf>

² Izvor: Izvor: http://www.dijete.hr/hr/izvjemainmenu_93/odbor-za-prava-djeteta-un-a/doc_detalist/241-informacija-o-radu-ureda-pravobranitelja-za-djecu-za-2005.html

Domu "Sv. Ana" u istom razdoblju. Stručni tim Doma čine socijalna radnica, psihologinja i pedagoginja koje zajedničkim, usklađenim djelovanjem i stalnom suradnjom rade na poslovima resocijalizacije i osnaživanja korisnica. Njihov rad je izrazito zanimljiv i važan, pa će se istog nastojati što vjernije prikazati. Cilj ovog rada je prvenstveno predstaviti socijalnu isključenost zlostavljanih žena i djece kao jedan od aktualnih društvenih problema te senzibilizirati i potaknuti studente, kao i potencijalne čitatelje, da na sebi svojstven, dostupan i prikladan način doprinesu njegovom eventualnom suzbijanju.

1. OBITELJSKO NASILJE KAO GLOBALNI PROBLEM SUVREMENOG DRUŠTVA

"Obitelj je živi sustav koji predstavlja organiziranu, razmjerno trajnu, reproduktivnu društvenu sredinu s ograničeno promjenjivim obrascima ponašanja vezanim za uloge, strukturu i način djelovanja" (Janković, 1995:448). Najkraće ju možemo okarakterizirati kao društvo u malom. Promjene i različiti čimbenici koje se događaju i koji određuju jedno društvo gotovo uvijek ostavljaju traga na obiteljsku situaciju, intenzitet povezanosti među članovima neke obitelji te stupanj uključenosti pojedinih obitelji u društvenu mrežu. Jednako tako, obiteljske prilike i način odnosa među njezinim članovima utječu na karakteristike i sposobnosti socijalizacije svakog njezinog člana. Prema istraživanju Čudine-Obradović (1995), majčine i očeve emocije, odnosi i doživljaj obiteljske situacije utječu na kvalitetu roditeljstva koja dovodi do veće ili manje djetetove uspješnosti. Kvaliteta odnosa povezana je sa djetetovom slikom o sebi koja utječe na uspješnu integraciju djeteta u svijet vršnjaka. Forma socijalnih odnosa koju dijete stječe u najranijoj dobi pretpostavka je formi socijalnih odnosa koju će ono rabiti u izvanobiteljskom okreženju i u kasnijoj životnoj dobi (Klarin, 2002:806). Spomenuta važnost obiteljske potpore i utjecaja obitelji na snalaženje u društvenom životu osobito je naglašena u odrasloj i starijoj dobi pojedinca. Dakle, usprkos promjenama u načinu života koje je uvjetovalo suvremeno društvo, obitelj je i dalje osnovni izvor pružanja svih oblika neformalne skrbi, a posebice u manje razvijenim sredinama (Podgorelec, Klempić, 2007:124). Bronfenbrennerova teorija ekološkog sustava naglasak stavlja na obitelj i značajke djeteta, ali ne minorizira značajke i utjecaj šire okoline na osobu (Rosić, Zloković,

2002:25). Dakle, činjenica jest da obitelj ne egzistira u vakuumu izvan socijalnog mikro i makro konteksta pa valja govoriti i o važnim vertikalnim i horizontalnim društvenim kretanjima i stresorima koji utječu na funkcioniranje obitelji.

Suvremeno doba odlikuju vrijeme i kulture u kojima je nasilje sastavni dio života, što dokazuju različiti događaji kojima smo, izravno ili neizravno, svakodnevnim svjedoci: nasilje na ulicama, ratovi i stradavanja nevinih, filmovi i priče prepuni nasilnih scena, itd. Nasilje je danas jedan od vodećih razloga smrtnosti ljudi u dobi između petnaest i četrdeset četiri godine, a Svjetska zdravstvena organizacija navodi da je većina najtežih oblika nasilja još uvijek javnosti nevidljiva, skrivena i događa se unutar četiri zida pojedinih obitelji (Mamula, 2005:217). Nasilje u obitelji prepoznato je kao globalni problem koji bitno narušava temeljna ljudska prava nekih članova obitelji. Nasilničko ponašanje u obitelji definiramo kao svaki čin kojim jedan član obitelji dovodi drugog člana u ponižavajući položaj. Svrha takvog ponašanja je uspostaviti i namjerno vršiti nadmoć i kontrolu nad drugom osobom, bilo psihički ili fizički; Agresivno ponašanje nesumnjivo je jedan od najozbiljnijih društvenih problema, a nasilje u obitelji skup ponašanja čiji je cilj kontrola nad članovima obiteljske zajednice uporabom sile, zastrašivanja i manipuliranja (Ajduković, 2004). Znanstvene spoznaje o razornim učincima nasilja u obitelji postale su dostupne i društveno relevantne tek u drugoj polovini 20. stoljeća. Ranih 60-ih godina počela se razvijati svijest o rasprostranjenosti i zdravstvenim posljedicama fizičkog nasilja nad djecom, a početkom 70-ih počelo se ozbiljnije istraživati nasilje nad ženama u partnerskim odnosima. Velik broj istraživanja provedenih u različitim zemljama svijeta, empirijski podaci o dugoročnim štetnim posljedicama obiteljskog nasilja te kliničko iskustvo suočili su stručnjake i javnost s činjenicom da obitelj može biti vrlo nasilno okruženje. Ta je spoznaja napokon dovela do razvoja zakonodavstva koje omogućuje intervenciju društva i ograničavanje privatnosti obitelji kad je u pitanju nasilje te jasno propisuje odgovornosti svih stručnjaka za prijavljivanje nasilja u obitelji (Ajduković i Ajduković, 2010:293). Nasilje u obitelji rijetko se javlja kao izolirani napad. U takvim obiteljima najčešće nalazimo dugu povijest emocionalnog i fizičkog zlostavljanja i djeca rastu u okolini u kojoj se nasilje prihvaća kao način rješavanja problema i gdje se socijalni odnosi temelje na fizičkoj dominaciji (Kocijan-Hercigonja i Hercigonja-Novković, 2009:181). Sve do modernih vremena fizičko i psihičko nasilje nad djecom smatralo se sastavnim dijelom roditeljskog prava. Djeca su i danas, osobito u zemljama trećeg svijeta, primorana na borbu za puko preživljavanje. U tim zemljama

uglavnom nema ni podataka o zlostavljanju djece, kao ni adekvatnih zakonskih zaštita od zlostavljanja, ubojstava i sličnih kriminalnih radnji nad ženama i djecom. Izgleda da se zlostavljanje djece i obiteljsko nasilje još uvijek u mnogim zemljama svijeta prihvaća kao dio kulture (Šućur, 2005:23). Američka organizacija DoSomething.org, jedna od najpoznatijih organizacija za mlade i socijalne promjene, navodi da je samo u 2010. godini 1,537 djece umrlo od posljedica zlostavljanja ili zanemarivanja³. Istraživanje o nasilju nad ženama koje je provela FRA (Agencija Europske unije za temeljna prava) diljem Europe je pokazalo da većina žena koje su žrtve nasilja ne prijavljuje svoja iskustva policiji ili nekoj od organizacija za pružanje pomoći žrtvama. Procijenjeno je da je 13 milijuna žena u EU-u bilo žrtvom fizičkog nasilja u razdoblju od 12 mjeseci prije provođenja istraživačkih intervjua. To je 7 % žena u dobi od 18 do 74 godine u EU. Prema istraživanjima United Nations Development Funds for Women (UNIFEM), obiteljsko se nasilje događa u jednoj od tri obitelji, a na svijetu nema područja u kojem nema obiteljskog nasilja (Ajduković i Pavleković, 2000:23). Iako se nasilje u obitelji u povijesti smatralo privatnim, obiteljskim problemom, razvijanje raznih preventivnih programa ukazuje da ono u današnje vrijeme sve više postaje jedan od osnovnih problema javnog zdravstva svake razvijene zemlje svijeta.

2. SOCIJALNA ISKLJUČENOST– POJMOVI I DEFINICIJE

Prema izvješću o društvenom razvoju Republike Hrvatske iz 2006. godine, socijalna isključenost je proces kojim su određeni pojedinci gurnuti na rub društva i tako se udaljavaju od prilika za rad, mogućnosti za ostvarenje prihoda i obrazovanje, te od mreže društvenih aktivnosti (Aguado Asenjo i sur, 2006:17). To je razmjerno trajna, višestruko uvjetovana i višedimenzionalna depriviranost odnosno prikraćenost pojedinca. Ova tvrdnja podrazumijeva da pojedinac trajno ne sudjeluje u raspodjeli društvenih dobara, da takvo nesudjelovanje nije posljedica osobina ili akcija pojedinca i da je pogođen višestrukim životnim nesrećama kao što su gubitak prijateljske mreže, emocionalne potpore ili informacija o mogućnostima zapošljavanja, uz sve veća financijska ograničenja (Matković, Štulhofer, 2006:1). Europska komisija prvi put spominje pojam isključenosti u dokumentu iz 1988. godine

³ Izvor: <https://www.dosomething.org/facts/11-facts-about-child-abuse>

(Šućur, 2004:206). Nerijetko se javljaju poteškoće prilikom definiranja termina socijalne isključenosti jer on može označavati vrlo različite životne situacije, ali se uglavnom poklapa s uobičajenim pojmovima diskriminacije i marginalnosti. Šućur (2004) navodi da se socijalna isključenost javlja kada se pojedinac ne može uključiti u društvo i imati koristi od socijalnih usluga jer je pogođen kombinacijom različitih problema kao što su nezaposlenost, neprikladne kvalifikacije, siromaštvo, loše ili neriješeno stambeno pitanje, narušeno zdravlje, nasilje, visoko kriminalna okolina, raspad obitelji ili neprihvaćenost od svoje uže sredine. Rizičnim, odnosno socijalno isključenim grupama smatraju se grupe ljudi koji imaju slabe veze s državom - vlast ih smatra krivim za vlastitu situaciju, pojedinci bez kvalifikacija, koji se susreću s diskriminacijom zbog raspada tržišta rada, ili pojedinci s vrlo lošim obiteljskim i osobnim mrežama (Šućur, 1998:207). Značenje i određenje pojma socijalne isključenosti može se analizirati i kroz tri temeljne paradigme koje nalazimo u literaturi:

- paradigmu solidarnosti koja je proizašla iz sociologije i kulturalnih studija, a smatra da se isključenost javlja kada dođe do pucanja socijalne veze između pojedinca i društva,
- paradigmu specijalizacije koja promatra isključenost kao rezultat socijalne diferencijacije i podjele rada i
- paradigmu grupnih monopola koja gleda društveni poredak kao prisilan i nametnut kroz hijerarhijske odnose moći i tvrdi da socijalna isključenost nastaje kad institucionalne i kulturne razlike drže pojedinca u nejednakosti protiv njegove volje (Šućur, 1995:227).

3. NASILJE I OBLICI ZLOSTAVLJANJA U BLISKIM VEZAMA

3.1. Pojam nasilja i nasilnika

Nasilje jest jedna od nezaobilaznih i negativnih sastavnica suvremenog društva, ali njegova pojava seže u povijest kao problematično područje još od Heraklita, Hobbsa, Darwina i drugih filozofa i znanstvenika. Engleske riječi koje se upotrebljavaju za nasilništvo su "bulling" i "mobbing", općeprihvatljive su i najčešće se koriste. Opće određenje nasilništva govori da je osoba podvrgnuta istom kada je tijekom dugog

vremenskog razdoblja uzastopno izložena negativnim postupcima - udaranju, povrijeđivanju ili uznemiravanju jedne ili više osoba; Pod pojmom zlostavljanja podrazumijevamo postupke jedne osobe kojima se nanosi tjelesna i/ili emocionalna bol drugoj osobi ili ju se zanemaruje u toj mjeri da je ugroženo njezino emocionalno zdravlje i/ili razvoj (Olweus,1998). Žrtve zlostavljanja do puberteta podjednako su i djevojčice i dječaci, a kasnije raste broj zlostavljanja osoba ženskog spola (Bradshaw, 1999). Ekološki model nastanka nasilja, koji je prvi puta uveden 1970. za potrebe studije o nasilju nad djecom, govori da na pojavu i porast nasilja u bilo kojoj sredini utječu biološki i osobni čimbenici, međuljudski odnosi (unutar obitelji, među prijateljima, intimnim partnerima), odnosi unutar zajednice te socijalne i kulturne norme⁴. Najčešće se događa da ljudi ulaskom u brak ne unose samo svoje probleme u svoju zajednicu nego i probleme svojih roditelja. Na taj način dolazi do sukoba. Takvim ljudima njihova zajednica, odnosno obitelj, izvana izgleda savršeno i čini se da odnosi između članova savršeno funkcioniraju, međutim oni se unutar svoje zajednice neprestano bore i osjeća se stalno prisutna bol i usamljenost (Bradshaw, 1999). Zlostavljači su najčešće muškarci iz siromašnijih obitelji, a u bogatijim obiteljima i među intelektualcima nailazimo na nasilje s mnogo sofisticiranijim i teže primjetljivijim metodama⁵. "Obiteljsko nasilje podrazumijeva povredu temeljnih ljudskih prava i slobode žene, ono predstavlja oblik diskriminacije žena te podrazumijeva sve oblike spolnog uvjetovanog nasilja unutar obitelji, odnosno postupke koji žrtvi nanose tjelesnu, psihičku, spolnu ili ekonomsku patnju ili štetu, neovisno o tome događa li se između sadašnjih ili bivših bračnih drugova te neovisno o tome dijele li počinitelji i žrtva zajedničko kućanstvo ili ne" (Bojić, 2011:18). Cilj nasilja je nametanje sile i kontrole nad žrtvom koju nasilnik želi podčiniti svojoj volji (Modly, 2000). "Kada jednom započne, nasilje među partnerima je sve češće, eskalira te postaje brutalnije. Najčešće započinje malim incidentima koji na kraju postaju sve veći i ozbiljniji.

Postoji nekoliko razdoblja dinamike nasilja među partnerima:

⁴ Izvor: <http://vtsbj.hr/images/uploads/nasilje.pdf>

⁵ Izvor:

<http://www.slobodnadalmacija.hr/Hrvatska/tabid/66/articleType/ArticleView/articleId/155053/Default.aspx>

1. Razdoblje

Odnosi među partnerima su napeti, neizbježno dolazi do manjih incidenata, žrtva pokušava smiriti situaciju i smanjiti napetost.

2. Razdoblje

Raste napetost među partnerima, partner zlostavljač pojačava kontrolu žrtve nasilnim ispadima, dok se žrtva zbog straha povlači.

3. Razdoblje

Partner zlostavljač pokazuje kajanje, opravdava svoje nasilničko ponašanje te ga minimalizira, često daje obećanje da se nasilje neće ponoviti.

4. Razdoblje

Odnos među partnerima prividno je dobar: žrtva prihvaća isprike zlostavljača, dok on negira nasilje. Iskustvo pokazuje da se radi o samo privremenom zatišju i da će se nasilje uskoro opet ponoviti".⁶

Neki od najčešćih uzroka zlostavljanja u obitelji su egzistencijalna nesigurnost, nezaposlenost, spor gospodarski oporavak, opterećenost posljedicama postraumatskog stresnog poremećaja ili neke bolesti, pritisak na poslu, gubitak vjere u budućnost i slično (Poredoš Lavor, Jerković, 2011). Drugi čimbenici povezani s nasiljem u bračnoj ili izvanbračnoj vezi uključuju povijest nasilja u obitelji, konzumiranje alkohola ili droge (žrtve, počinitelja ili oboje) te psihička oboljenja (Balić i sur, 2001:74). Poznato je da nasilje u ljubavnim vezama često započinje još prije braka, a također se smatra da na osnovi nekih ponašanja u vrijeme predbračne veze možemo predvidjeti pojavu nasilja u braku. Istraživanje Carrada i sur. provedeno još 1996. godine pokazuje da je nasilje nad ženama od njihovih muških partnera češće kod mladih i neudanih žena (Balić i sur, 2001).

3.2. Oblici zlostavljanja

Neovisno o tome prema kome je nasilje usmjereno, ono uvijek ima za cilj uništavanje samopouzdanja i slamanje otpora žrtve; a uzroci nasilja među partnerima su mnogostruki i različiti. Postoji nekoliko vrsta zlostavljanja: tjelesno, emocionalno/psihičko, ekonomsko, seksualno zlostavljanje, zanemarivanje i manipuliranje, a mogu se dogoditi i razne kombinacije.

⁶ Izvor: Izvor: <http://www.mup.hr/1134.aspx>

Tjelesno zlostavljanje

Tjelesno je zlostavljanje tjelesno povređivanje jedne osobe od druge. Uključuje ponašanje karakterizirano iskazivanjem otvorene tjelesne agresije prema osobi i prisustvo neslučajne povrede. Pri tjelesnom zlostavljanju najčešće su vidljive tjelesne ozljede, ali to ne mora uvijek biti slučaj. Najčešće kod žrtve tjelesnog zlostavljanja možemo uočiti počupanu kosu, tragove različitih opekline, ozljede usana, oka, ožiljke i ugrize po koži (Bilić i Zloković, 2004). Tjelesno nasilje uključuje čitav niz postupaka od kojih se samo neki opisuju kao tjelesno nasilje u literaturi o obiteljskom nasilju, a mnoge od njih možemo primijetiti na žrtvama nasilja s kojima se susrećemo ili ih promatramo u raznim medijima: šamaranje, udarci rukama i nogama po glavi i cijelom tijelu, ugrizi, grebanje, povlačenje za kosu, naguravanje, trešnje žrtve, guranje, udaranje o zid, namještaj ili druge predmete ili bacanje predmeta na žrtvu, napad nožem ili drugim hladnim oružjem, davljenje, izgladnjivanje, napad vatrenim oružjem, zatvaranje žrtve u stan ili kuću i druge prostorije i prostore unutar stana ili kuće, nepružanje pomoći žrtvi koja je teško tjelesno ozlijeđena, psihički dekompenzirana ili trudna, polijevanje hladnom vodom, gašenje cigareta na tijelu žrtve, izbacivanje iz automobila na zabačenim mjestima, izbacivanje danju ili noću iz zajedničkog stana ili kuće, vezanje žrtve, nalet automobila na žrtvu, itd. (Bojić, 2011:29). Iz navedenog je vidljivo kako se tjelesno zlostavljanje manifestira u mnogim oblicima različitih intenziteta od kojih svaki ostavlja iznimno ozbiljne posljedice na fizičko i psihičko zdravlje žrtve. Na koji se način i u kakvim okolnostima žrtva želi, može i hoće suočiti sa svojim zlostavljačem i potražiti izlaz iz kruga tjelesnog zlostavljanja ovisi o njenim psihičkim sposobnostima, okolnostima u kojima živi i nadmoći koju zlostavljač nad njom ima kada govorimo o društvenoj (ne)prihvatljivosti nasilja u bliskim vezama.

Emocionalno/psihičko zlostavljanje

Emocionalno, tj. psihičko zlostavljanje podrazumijeva destruktivna ponašanja, manipuliranje osjećajima, poticanje osjećaja krivnje i manje vrijednosti, odbacivanje, teroriziranje, ignoriranje, izolaciju, podmićivanje i manipuliranje. Psihički maltretirane osobe pokazuju znakove usamljenosti, slaboga su zdravlja te, općenito gledano, imaju umanjenu životnu psihičku i tjelesnu energiju (Bilić, Zloković, 2004:46). Emocionalno nasilje izaziva emotivnu bol i nelagodu, dok psihičko nasilje predstavlja prijetnju fizičkim nasiljem, zastrašivanje ili kontroliranje žrtve (Bojić, 2011:22).

"Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji pod psihičkim nasiljem podrazumijeva: primjenu psihičke prisile koja je prouzročila osjećaj straha, ugroženosti, uznemirenosti ili povrede dostojanstva, verbalno nasilje, verbalne napade, vrijeđanje, psovanje, nazivanje pogrđnim imenima ili na drugi način grubo verbalno uznemiravanje, uhođenje ili uznemiravanje preko svih sredstava za komuniciranje ili preko elektroničkih i tiskanih medija ili na drugi način ili komuniciranja s trećim osobama" (Bojić, 2011:23).

Seksualno uznemiravanje i zlostavljanje

"Seksualno uznemiravanje, odnosno napastovanje je jedan od najčešćih oblika seksualnog nasilja, koji se najlakše tolerira i za koji većina zakonodavstava nema mehanizam sankcioniranja. U novom hrvatskom Kaznenom zakonu koji stupa na snagu 01.01.2013., seksualno uznemiravanje je prepoznato kao kazneno djelo. Obuhvaća neželjena spolna ponašanja koja nužno ne uključuju fizički dodir, a osobu dovode u neugodan i ponižavajući položaj te izazivaju osjećaj srama. Oblici seksualnog uznemiravanja/napastovanja: neželjene seksualne primjedbe i verbalni prijedlozi, razni neželjeni pozivi, fizički dodiri, govor tijela (buljenje, stajanje suviše blizu, davanje raznih znakova), emocionalno proganjanje, neprikladna pažnja, seksualno podmićivanje".⁷ Seksualnim zlostavljanjem smatra se bilo koja vrsta nasilnog seksualnog kontakta između dvije osobe. Ono može imati formu neprikladnog diranja, prisilno izlaganje osobe pornografskim sadržajima, prisilnog vaginalnog, oralnog ili analnog kontakta te seksualnog odnosa bez obostranog pristanka. Kod djeteta koje je seksualno zlostavljano možemo primijetiti da se boji ili teško prihvaća fizičke dodire, nagle su mu promjene u ponašanju, učestalo pobolijeva i izostaje iz škole, ima ogrebotine, ozljede ili krvarenje na različitim dijelovima tijela ili oko genitalija, razderano mu je i krvavo donje rublje, otežano hoda i sjedi, rijetko i teško govori o svojoj obitelji i njenom životu te izražava probleme spavanja i hranjenja (Bilić, Zloković, 2004). "Prema Europskoj konvenciji o suzbijanju nasilja nad ženama, države ugovornice dužne su kriminalizirati sljedeća postupanja: silovanje te svaku vaginalnu, analnu i oralnu penetraciju spolne naravi u tijelo žrtve, bilo kojim dijelom tijela ili objektom bez pristanka žrtve, druge radnje spolne naravi

⁷ Izvor: <http://www.sigurnomjesto.hr/savjetovanje/oblici-nasilja/>

bez pristanka žrtve, navođenje žrtve na radnje spolne naravi s trećim osobama, bez njezinog pristanka" (Bojić, 2011:31).

Ekonomsko zlostavljanje

Ekonomsko zlostavljanje uključuje uzimanje ili trošenje novca, sprječavanje radnog odnosa, uzimanje ili uništavanje stvari, očekivanje da osoba s novcem učini više no što je to moguće te neprestano odbijanje da se partnera obavijesti o zajedničkoj financijskoj situaciji⁸. Ovo je zlostavljanje prepoznato kao oblik obiteljskog nasilja u Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji NN 137/09, 14/10, 60/10, prema kojem "ekonomsko nasilje među partnerima podrazumijeva oštećenje ili uništenje osobne i zajedničke imovine, zabranu ili onemogućavanje korištenja osobne i zajedničke imovine ili pokušaj da se to učini, oduzimanje prava ili zabranu raspolaganja osobnim приходima ili imovinom stečenom osobnim radom ili nasljeđivanjem, onemogućavanje zapošljavanja ili rada, prisiljavanje na ekonomsku ovisnost, uskraćivanje sredstava za održavanje zajedničkog kućanstva i skrb o djeci ili drugim uzdržavanim članovima zajedničkog kućanstva (npr. uskraćivanje novca, zabrana da se zaposli, upravljanje osobnom imovinom bez znanja i odobrenja, odlučivanje što i kada se smije kupiti, zahtjevanje da se opravda svaki sitni trošak, samostalno odlučivanje, itd)"⁹.

Zanemarivanje i manipuliranje

Zanemarivanje je nebriga i propuštanje zadovoljavanja emocionalnih i razvojnih potreba osobe, kao što su potrebe za odgovarajućom ishranom, odjećom, smještajem, zdravstvenom skrbi, naobrazbom, intelektualnim poticanjem i emocionalnim razumijevanjem¹⁰. Obitelj bi trebala biti najsigurnije mjesto, ali to nažalost u nekim obiteljima nije slučaj i njezini su članovi nerijetko podvrgnuti manipulaciji kao posebnoj vrsti zlostavljanja. Manipulacija ima dvije vrste poruka - negativne i pozitivne. Negativne su poruke: "s tobom samo problemi, gadiš mi se, nikada od tebe ništa, glupane, pogledaj na što sličiš, ništa ne možeš napraviti" itd; a pozitivne su poruke: "nitko te ne voli više od mene, ja znam najbolje što je tebe dobro, ja sam ti jedini prijatelj, moraš samo mene slušati, meni duguješ život, meni duguješ svu zahvalnost, umrijet ću ako odeš, sve što radim je za tvoje dobro" itd.

⁸ Izvor: http://www.duga-zagreb.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=76&Itemid=76

⁹ Izvor: <http://www.sigurnomjesto.hr/savjetovanje/oblici-nasilja/>

¹⁰ Izvor: <http://www.zenasamja.me/zdravlje/738/psiholoski-aspekti-zanemarivanja-i-zlostavljanja>

(Miliša, Zloković, 2008). Manipulacija djecom jako je ozbiljna stvar jer dijete ne razvija svoju ličnost nego ličnost svojih roditelja, odnosno roditelji dijete prisiljavaju da bude netko što ne želi.

Zlostavljanje djece i maloljetnika ima niz specifičnosti u odnosu na zlostavljanje odraslih osoba. Najteža kaznena djela poput čedomorstava i ubojstva djece kao rezultat maltretiranja i nasilja u obitelji rjeđa su u odnosu na druge prethodno spomenute oblike zlostavljanja ili u odnosu na zastupljenost ubojstava odraslih žrtava. S obzirom na broj zlostavljane djece stručnjaci navode tri široke kategorije viktimizacije djece:

1. Iznimna viktimizacija - pogađa vrlo mali broj djece (ubojstva)
2. Akutna viktimizacija - pogađa znatan broj, ali ne i većinu djece (fizičko zlostavljanje)
3. Pandemična viktimizacija - pogađa većinu djece (psihičko i emocionalno nasilje, tjelesno kažnjavanje i napadi najbližih srodnika) (Šućur, 2005:25; prema Finkelhor i Dziuba-Leatherman, 1994).

4. INDIKATORI I POSLJEDICE RAZLIČITIH OBLIKA ZLOSTAVLJANJA

Svako zlostavljanje ostavlja neizbrisive tragove na žrtvama, a na temelju određenog oblika nasilja ne mogu se utvrditi točno određene posljedice niti njihovu kratkoročnu i dugoročnu prirodu za sve žrtve. Posljedice koje žrtve mogu iskusiti su raznolike i vrlo složene - od gubitka kontrole i samopouzdanja, narušenog povjerenja u suprotni spol ili odrasle osobe, negativnog shvaćanja seksualnosti i bliskih veza, pa sve do narušenog zdravlja i gubitka života u teškim slučajevima zlostavljanja (Kelly, 2008).

4.1. Tjelesni, psihički i socijalni znakovi zlostavljanja u obitelji

Žrtve nasilja su u povećanom riziku za pojavu niza psiholoških problema i poremećaja ponašanja (depresija, alkoholizam, anksioznost, suicidalne namjere)¹¹. Kao rezultat tjelesnog i psihičkog zlostavljanja dolazi do ozbiljnih tjelesnih, psihičkih i socijalnih znakova zlostavljanja koji se mogu prepoznati kod žrtava. Posljedice

¹¹ Izvor: <http://vtsbj.hr/images/uploads/nasilje.pdf>

nasilja, međutim, mogu često biti i neprepoznatljive. Liječnicima se najčešće javljaju žrtve koje nemaju jasno vidljive znakove nasilja te kao pomoć traže analgetike, antidepresive i sredstva za spavanje. U takvim se slučajevima radi o dugotrajno prisutnom obiteljskom nasilju. Osnovne posljedice i znakovi tjelesnog zlostavljanja kod žrtava obiteljskog nasilja su vidljive, a neuobičajene ozljede poput hematoma i ogrebotina, iščašenja, napuknuća, povreda zubiju i genitalnih područja. Najčešći znakovi psihičkog zlostavljanja su poremećaji spavanja i prehrane, samozanemarivanje, neurotske reakcije (depresivnost, anksioznost, napadi panike), osjećaj krivnje i srama te pokušaj suicida (Mamula i Pavleković, 2000). Nažalost, tek teške posljedice zlostavljanja žena i djece čine indikatore, odnosno pokazatelje, da je nasilje u obitelji prisutno pa se nerijetko reakcije stručnjaka događaju tek kad je nasilje poprimilo oblik iznimne viktimizacije. Zlostavljanje u obitelji postaje svoj uzrok i posljedica jer stvara začarani krug koji je vrlo teško zaustaviti - djeca koja su svjedoci nasilja među roditeljima ili su i sama bila žrtve kad odrastu češće su nasilna prema svojim partnerima i prema svojoj djeci. "Roditelji koji su u izrazito netrpeljivim odnosima i koji se tjelesno obračunavaju češće i surovije kažnjavaju svoju djecu. Osim izravnih destruktivnih posljedica za žrtve, zlostavljanja u obitelji imaju krajnje posljedice i za funkcioniranje neke zajednice u cjelini. Ono predstavlja i veliki ekonomski teret zajednici u pogledu sniženja produktivnosti i povećanja korištenja usluga socijalnih službi".¹²

4.2. Indikatori i posljedice nasilja nad djecom

S obzirom na spol, neka istraživanja upućuju na zaključak da su dječaci i djevojčice izloženi podjednakom riziku od zlostavljanja u obitelji, no da su dječaci izloženi nešto većem riziku od teškog tjelesnog zlostavljanja. Osim toga, podaci hrvatske policije dobiveni na uzorku 566 žrtava kaznenog djela "zapuštanja ili zlostavljanja djece i maloljetnika" kojima je nanesena teška tjelesna ozljeda, teško narušeno zdravlje ili socijalni razvoj u razdoblju između 1990. i 2000. godine, pokazuju da je najviše djece (čak 53%) bilo mlađe od 14 godina (Pećnik, 2003). Djeca i mladež pogođena su obiteljskim nasiljem i kao svjedoci i kao žrtve. Istraživanja pokazuju da su djeca u više od 50% slučajeva prisutna nasilju u obitelji. Tek je vrlo mali dio zlostavljane

¹² Izvor: <http://www.os-mala-subotica.skole.hr/upload/os-mala-subotica/multistatic/4/NASILJE%20NAD%20DJECOM%20-%20Nasilje%20u%20obitelji.pdf>

djece prepoznat i obuhvaćen odgovarajućim tretmanom (Pečnik, 2003). U usporedbi s ostalim oblicima zlostavljanja, najlakše je uočiti i prepoznati znakove tjelesnog zlostavljanja kod djece kao što su česte ozljede (modrice, prijelomi, masnice, opekotine, ogrebotine), otežano kretanje i bolni pokreti, sklonost samoranjanju, povlačenje ili agresija, bježanje od kuće te izbjegavanje fizičkog kontakta (Miljević-Riđički, 1995). Djeca koja su emocionalno i psihički zlostavljana ili zanemarivana pokazuju čitav niz poremećaja u ličnosti i ponašanju: od školskog neuspjeha, agresivnosti, delinkvencije, pa do psihosomatskih oboljenja. Razvijaju se u odrasle koji teško uspostavljaju zadovoljavajuće odnose s okolinom i češće zanemaruju i odbacuju vlastitu djecu (Ajduković i Pečnik, 1994). Znakovi seksualnog zlostavljanja kod djece su osjećaj obilježnosti, otuđenosti i izoliranosti, poteškoće u interpersonalnim odnosima i socijalnoj prilagođenosti, problemi sa seksualnošću, strah, anksioznost te depresivni i suicidalni simptomi (Miljević-Riđički, 1995:544). Djeca izložena nasilju u obitelji mogu očitovati krajnosti u ponašanju. "Neka od njih mogu imati odlično školsko postignuće, perfekcionističke standarde (koji su razvijeni zbog velikog straha od neuspjeha) i pretjeranu odgovornost, dok u istim okolnostima druga djeca mogu prolaziti kroz razdoblja poremećene koncentracije i slabog praćenja školske nastave, pokazivati strah od odlaska u školu i/ili razviti sliku o samima sebi kao neuspješnim učenicima"¹³. Djeca kod koje je prisutno nasilje u obitelji češće manifestiraju agresiju, probleme u ponašanju, teškoće u uspostavljanju kontrole svojih emocija. Takvu djecu karakterizira nesigurnost, nemogućnost uspostavljanja sigurne emocionalne privrženosti, zbog čega često krivo interpretiraju ponašanje drugih kao neprijateljsko i neadekvatno reagiraju. Traumatizirana djeca ne osjećaju se sigurno, ne vjeruju da ih itko može ili želi zaštititi i ne traže pomoć ili se priključuju grupama djece slična razmišljanja i sličnih iskustava jer im takve grupe stvaraju osjećaj sigurnosti i zaštite. Napuštena i odbačena djeca u povećanom su riziku od razvoja brojnih problema, od niskog samopouzdanja do oštećenja moralnog razvoja i teškoća u savladavanju agresivnosti i seksualnosti (Kocijan-Hercigonja i Hercigonja-Novković, 2009:183). Iznimno je važno prepoznavanje obitelji, odnosno roditelja koji zlostavljaju svoju djecu. Oni su obično društveno izolirani, ne participiraju u školskim aktivnostima, često imaju problema s alkoholom i/ili drogama i najčešće zlostavljaju svoje dijete jer nisu u stanju kontrolirati svoju ljutnju (Zorić, 2005:51).

¹³Izvor: <http://www.os-mala-subotica.skole.hr/upload/os-mala-subotica/multistatic/4/NASILJE%20NAD%20DJECOM%20-%20Nasilje%20u%20obitelji.pdf>

Povećanju broja nasilja nad djecom pridonose i dvostruki društveni standardi: s jedne je strane prisutno neodobravanje i uključivanje zlostavljačkih ponašanja prema djeci u kaznene zakone, dok s druge strane postoje brojne zakonske i društvene prepreke u otkrivanju zlostavljanja djece i procesuiranju prijestupnika (Šućur, 2005:44). Različiti izvori ukazuju na to da je zlostavljanje djece proizvod složene interakcije karakteristika roditelja te socijalnih uvjeta i kulture u kojoj se oni nalaze. Zlostavljanje može imati dugotrajne, ponekad doživotne posljedice. Stoga je prepoznavanje i otkrivanje zlostavljanja tek prvi korak u rješavanju problema zlostavljanja. Nakon što se ono otkrije, potrebno je provesti odgovarajući tretman, ne samo u odnosu na dijete već i u odnosu na roditelja (Miljević-Rički, 1995:546).

4.3. Indikatori i posljedice nasilja nad ženama

Zlostavljanje može pogoditi sve tipove žena u svim vrstama odnosa i pripadnost bilo kojoj društvenoj sredini bez obzira na starosnu dob, stupanj obrazovanja, ekonomski i socijalni status. Nasilje ima teške posljedice za sve žrtve koje su mu izložene jer izravno narušava mentalno i emocionalno zdravlje žrtve. Zlostavljane žene su na neki način etiketirane da su drugačije od ostalih žena. Vjeruje se da pate od cijelog niza kliničkih poremećaja, uključujući naučenu bespomoćnost, ovisnost o drugoj osobi (partneru) i cijelom nizu poremećaja osobnosti¹⁴. Posljedice nasilja nad ženama variraju u rasponu od fizičkih ozljeda, kroničkih poteškoća i bolesti, psiholoških trauma, pa sve do samoubojstva ili ubojstva. Psihološke posljedice uključuju depresiju, anksioznost, kronični umor i zlouporabu sredstava ovisnost. Češće su i razornije od fizičkih posljedica koje uključuju površinske ozljede i prijelome (Mamula, 2005). "Žrtve nasilja se često osjećaju bespomoćno, poniženo, posramljeno, užasnuto, ljuto, pate od nesanice, a nisu rijetki slučajevi da u sebi nalaze krivnju zbog nasilja kojemu su bile izložene. To je naročito izraženo kod žena žrtava nasilja koje se u situaciji kontinuiranog nasilja sve više odmiču od vlastitih osjećaja i realnog shvaćanja situacije, a prvi osjećaj iznenađenja i šoka tijekom dugotrajnog nasilja bivaju zamijenjeni strahom, što je osnovna značajka sindroma naučene bespomoćnosti"¹⁵. Žene žrtve obiteljskog nasilja najčešće imaju tradicionalne

¹⁴Izvor: <http://www.os-mala-subotica.skole.hr/upload/os-mala-subotica/multistatic/4/NASILJE%20NAD%20DJECOM%20-%20Nasilje%20u%20obitelji.pdf>

¹⁵Izvor: <http://www.psyhoaktiva.hr/tretmanski-centar/obiljezja-zrtava.html>

stavove prema podjeli spolnih uloga u obitelji. Uvjerene su da je muškarac glava obitelji i da su o njemu potpuno ovisne. Imaju vrlo nisko samopoštovanje i podcjenjuju svoje sposobnosti te smatraju da moraju prihvatiti cijelu ili dio odgovornosti za nasilje koje trpe. Kod takvih su žena vidljive različite stresne reakcije, strah i psihosomatske smetnje. Postupno postaju socijalno izolirane i gube kontakt sa svojom obitelji i prijateljima (Ajduković, 2000).

Žrtve koje trpe obiteljsko nasilje kroz duže vrijeme, razvijaju neobične načine za preživljavanja zlostavljanja. Razlozi zbog kojih žene žrtve obiteljskog nasilja najčešće ne žele napustiti svoje zlostavljače su složeni i mnogobrojni, a dijelimo ih na tri osnovne vrste:

"1. Ekonomski i pravni faktori - financijska ovisnost o zlostavljaču, nezaposlenost ili nedovoljna kvalificiranost, strah od nemogućnosti uzdržavanja djece, strah od gubitka skrbništva nad djecom, nepoznavanje zakona i pripadajućih prava, nedostatak povjerenja u policiju;

2. Izolacija - zlostavljač žrtvi zabranjuje viđati ljude, prijete da će naškoditi ljudima do kojih joj je stalo;

3. Emocionalni faktori - vjera ili nada da će se zlostavljač promijeniti, osjećaji nemoći i depresija, strah da će joj zlostavljač oduzeti život ako ode ili odbije povući tužbu, neosjetljivost žrtve na zlostavljanje (obično ukoliko je zlostavljana/zlostavljan i u djetinjstvu), manjak samopouzdanja i osjećaj bezvrijednosti i

4. Društveni faktori - želja za zaštitom roditelja, djece ili ostalih voljenih osoba od srama zbog onog što se događa, vjerovanje da je djeci za zdravo odrastanje potrebna slika dobrog oca i dobre majke, strah da joj okolina neće vjerovati, nedostatak podrške od prijatelja, obitelji i ostalih, religiozne i kulturološke vrijednosti¹⁶. Kontinuirano i dugotrajno obiteljsko nasilje narušava ženino psihičko i fizičko zdravlje, a neke od posljedica se jasno očituju u promjenama ponašanja. Rezultati obiteljskog nasilja nad ženama koji ujedno služe stručnjacima i kao indikatori zlostavljanja su autodestruktivni oblici ponašanja (zlouporaba sredstava ovisnosti, pokušaji samoubojstva), problemi sa svakodnevnom rutinom (nesanica, kronični umor, noćne more), poremećaji prehrane (anoreksija, bulimija, pothranjenost, dehidriranost), agresivno ponašanje te seksualne disfunkcije i problemi (Mamula, 2005:243).

¹⁶Izvor: http://www.duga-zagreb.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=77&Itemid=77

5. ŽENE I DJECA ŽRTVE OBITELJSKOG NASILJA - STANJE I PODACI U RH

U Hrvatskoj je nasilje u obitelji, bez obzira na trud i rad mnogih civilnih organizacija i nevladinih udruga i postavljenog zakonodavstva, još uvijek nova i nedovoljno istražena tematika ako se uspoređujemo s razvijenijim zemljama EU i svijeta. Jedna od teorija koja objašnjava čestu pojavu obiteljskog nasilja u Hrvatskoj je prevladavanje patrijarhalnih odnosa u obitelji koji doprinose povećanju stope zlostavljanja žena i djece. Žene koje imaju egalitarnije stavove postaju sve manje zadovoljne brakom i izvještavaju o većem neslaganju s partnerom. Žene s netradicionalnim stavovima o rodnim ulogama trebaju pregovarati o obiteljskim dužnostima s partnerima koji u manjoj mjeri podržavaju egalitarne vrijednosti, što povećava potencijal za pojavu sukoba u njihovom braku (Kamenov, Galić, 2009:34). U Hrvatskoj su žene i djeca u najvećem broju slučajeva žrtve obiteljskog nasilja. Centri za socijalnu skrb su tijekom 2007. i 2008. godine zabilježili 4.683 slučajeve nasilja prema djeci i 16.683 slučajeve nasilja prema drugim članovima obitelji (Ajuković i Ajduković, 2010:295). Od sveukupnog broja prijava za obiteljsko nasilje koje su zaprimili centri za socijalnu skrb, daleko najmanje su uputili liječnici (194) i škole (558), a znatno više same žrtve (1.584), svjedoci (582) i policija (18.320). Od ukupnog broja slučajeva evidentiranih u sustavu socijalne skrbi, u 72% slučajeva žrtve su bile ženske osobe, a u 87% počinitelji su bili muškarci (Ajduković, Ajduković, 2010:295). Godine 2003. Autonomna ženska kuća Zagreb provela je prvo istraživanje o rasprostranjenosti nasilja protiv žena u obitelji koje je da je u Republici Hrvatskoj najmanje 29% žena doživjelo neki oblik fizičkog zlostavljanja koje je počinio njihov intimni partner. Dakle, svaka četvrta žena u Hrvatskoj preživjela je neki od fizičkih oblika nasilja u obitelji (Bego i sur, 2011). Da se odnos spolova u obiteljskom nasilju nažalost ne mijenja, da su u slučajevima najdrastičnijih, najvidljivijih oblika zlostavljanja muškarci uglavnom počinitelji, a žene uglavnom žrtve, potvrđuju i druge statistike. Tijekom 2010. godine policija je zabilježila oko 15 tisuća slučajeva nasilnih incidenata u obitelji. Od toga, u njih više od 13 tisuća nasilje su počinili muškarci, a u oko tisuću slučajeva (oko 5%) nasilnici su bile žene¹⁷. Statistički podaci o osuđenim počiniteljima zlostavljanja u obitelji pokazuju da je u Republici Hrvatskoj posljednjih godina postignut mali napredak u suzbijanju i kažnjavanju tog neprihvatljivog

¹⁷Izvor: <http://www.novolist.hr/Info-Fun/Zanimljivosti/I-muskarci-mogu-biti-zrtve-nasilja>

ponašanja, ali stopa njegova pojavljivanja je ipak u porastu. Od ukupnog broja osuđenih počinitelja njih 94,8% osuđeno je za prekršajno djelo nasilničkog ponašanja u obitelji, a 5,2% za kazneno djelo nasilničkog ponašanja u obitelji. Promatrano na razini Republike Hrvatske, to znači da je broj osuđenih prosječno 270 na 100 000 stanovnika. Najčešće izrečene mjere ovim počiniteljima odnose se na obavezno liječenje od ovisnosti, novčanu kaznu, uvjetnu kaznu i kaznu zatvora, ovisno o težini situacije. Podaci prikupljeni u razdoblju od 2007. do 2010. godine pokazuju da su počinitelji najčešće muškarci dobne skupine od 40 do 49 godina sa završenom srednjom školom ili samo završenim osnovnoškolskim obrazovanjem te da je najviše počinitelja obrtničkih zanimanja, koji ne obavljaju zanimanje. Najviše su zabrinjavajući podaci koji govore da je svaki treći počinitelj kaznenog djela i svaki osmi počinitelj prekršajnog djela nasilja u obitelji recidivist.¹⁸ Osnovne prepreke uspješnom suzbijanju nasilja nad ženama su:

1. financijska nemoć žena koja je izražena kroz tri bitna parametra - nezaposlenost, strukturu vlasništva aktualnog stambenog prostora i vrlo nizak prosječan mjesečni prihod - čak 57% žena u Hrvatskoj nema prihod veći od 2500 kuna;
2. slaba učinkovitost društvenih institucija i ustanova zaduženih za sanaciju posljedica zlostavljanja i suzbijanje agresivnog ponašanja u obitelji i
3. slaba informiranost o pravnim aspektima koji se tiču uređenja obiteljskih odnosa - Obiteljskom zakonu i pravima žena¹⁹.

Do sada u Hrvatskoj nije bilo provedeno niti jedno istraživanje svih oblika nasilja nad djecom koje bi moglo predstavljati valjani okvir za praćenje ove pojave i procjenjivanje učinaka različitih intervencija usmjerenih na njeno smanjivanje. Također nije provedeno niti jedno istraživanje u kojem se izloženost djece nasilju ispitala za neko vremenski ograničeno i djetetu vremenski blisko razdoblje (Ajduković i sur, 2012:372). Prvo ciljano istraživanje nasilja nad djecom omogućeno je sudjelovanjem Hrvatske u međunarodnom FP7 projektu BECAN. Projekt je pokrenut zbog nedostatka relevantnih i međunarodno usporedivih podataka u regiji te ubrzanim promjenama koje se događaju u zemljama jugoistočne Europe, a pokazao je da se s porastom dobi djece mijenjaju obrasci nasilnih postupaka u obitelji. Smanjuje se korištenje tjelesne kazne, povećava se psihičko nasilje, ali neovisno o

¹⁸Izvor: http://www.ured-ravnopravnost.hr/site/images/pdf/dokumenti/studije-i-analize_111.pdf

¹⁹Izvor: <http://www.azkz.net/istrazivanja.html>

dobi djeteta podjednako se često poseže za tjelesnim zlostavljanjem. Osim toga, djeca koja su žrtve nasilnih ponašanja u obitelji također i u većoj mjeri svjedoče nasilju među drugim članovima obitelji te prekomjernom konzumiranju alkohola i/ili droga kod ukućana (Ajduković i sur, 2012).

U zadnjih nekoliko godina organizacije civilnog društva dale su velik doprinos borbi protiv obiteljskog nasilja. Istraživanje koje je 2010. godine provela nevladina udruga "Ženska soba" pokazuje da u Hrvatskoj djeluju 32 udruge koje pružaju aktivnu podršku i pomoć žrtvama obiteljskog nasilja. "U 2003. godini Hrvatski Sabor je usvojio Zakon za zaštitu od nasilja u obitelji koji u definiciju obiteljskog nasilja uključuje fizičko i psihološko zlostavljanje, zastrašivanje, seksualno uznemiravanje i ograničavanje slobode kretanja i komunikacije. Uprkos solidnom zakonskom okviru, implementacija tih zakona i dokumenata u svakodnevnom životu unutar sustava prečesto ide na štetu žena i djece koji su preživjeli nasilje."²⁰

6. PREVENCIJA I SUZBIJANJE OBITELJSKOG NASILJA

U posljednjih nekoliko godina međunarodne organizacije kao UN, UNICEF i Vijeće Europe su razvile strateške dokumente čiji je cilj sprječavanje i zaustavljanje nasilja u obitelji. Zajedničko im je da nasilje u obitelji određuju kao društveno neprihvatljivo i kriminalno ponašanje, potiču međusektorski pristup prevenciji i zaustavljanju nasilja u obitelji i naglašavaju potrebu razvoja programa usmjerenih na nasilnike uz stalni razvoj i unapređivanje usluga žrtvama obiteljskog nasilja. Hrvatska se aktivno uključila u navedene međunarodne trendove. To se očituje u razvoju programa prevencije, razvoju zakonske regulative i inkriminiranju nasilnog ponašanja u obitelji kao kaznenog ili/i prekršajnog djela, razvoju edukativnih programa za senzibilizaciju stručnjaka za rad u području nasilja te izradu nacionalnih strateških dokumenata koji su temelj borbe protiv nasilja u obitelji (Ajduković, 2004:171). Nasilje u obitelji je osobni, obiteljski i društveni problem koji značajno narušava kvalitetu života i mentalno zdravlje svih onih koji su mu izloženi - posredno ili neposredno. Država ima pravo i obavezu poduzeti potrebne mjere da bi spriječila nasilje u obitelji odnosno smanjila i olakšala njegove posljedice. Ovo određenje jasno izražava stav da nasilje

²⁰Izvor: <http://www.balcanicaucaso.org/bhs/zone/Hrvatska/Obiteljsko-nasilje-u-Hrvatskoj-mali-napredak-100240>

u obitelji nije samo i isključivo problem pojedinca ili obitelji kao sustava, već zastupa koncept odgovornosti države da poduzme odgovarajuće mjere uključujući:

1. djelotvorni zakonski okvir djelovanja: kaznene sankcije, restituciju, posredovanje i obvezu tretmana nasilnika;
2. preventivne mjere: javno informiranje i obrazovanje čiji je cilj promjena stavova koji zastupaju tradicionalne odnose moći i nejednakosti u obitelji u odnosima muškaraca i žena, roditelja i djece;
3. djelotvorne mjere: zaštite, skloništa, savjetovišta, centre za podršku i slične usluge za one koji su preživjeli nasilje u obitelji (Ajduković, 2004:172).

Kako bi stručnjaci mogli adekvatno raditi na prevenciji nasilja, moraju ispravno analizirati i procijeniti stanje. Stručni suradnici moraju postaviti realne ciljeve kako bi ih mogli ispuniti te odrediti koje će mjere provoditi kako bi prevencija bila što uspješnija²¹. Suzbijanje nasilja u obitelji događa se na različite načine, ovisno o tome radi li se o indiciranim, selektiranim ili univerzalnim intervencijama. Indicirane intervencije su intervencije usmjerene prema onima koji su već izvršili nasilje (liječenje nasilnika), selektirane intervencije su ciljane prema rizičnijim skupinama stanovnika ili pojedincima (savjetovanje li uvježbavanje pozitivnih roditeljskih odnosa prema djeci u obiteljima s niskim socioekonomskim statusom i jednoroditeljskim obiteljima), dok su univerzalne intervencije usmjerene prema grupama ili cjelokupnoj populaciji, a ne individualno (različite tribine i televizijske kampanje za suzbijanje nasilja u obitelji)²².

6.1. Hrvatsko zakonodavstvo i njegova implementacija

Odbor ministara donio je 1990. godine Preporuku o socijalnim mjerama koje se tiču nasilja unutar obitelji. Ta preporuka sadržava opće preventivne mjere i konkretne mjere - informiranje, otkrivanje nasilja, prijavljivanje nasilja, pomoć i terapija za cijelu obitelj, mjere za djecu, mjere za žene, mjere za počinitelje, obrazovanje, socijalne radnike te volonterske udruge i financijske implikacije (Cvjetko i sur, 2004:145). U Obiteljskom zakonu, koji je stupio na snagu 1999. godine, prvi je put u Hrvatskoj zakonski upotrijebljen pojam "nasilnicko ponašanje u obitelji" te su predviđene odgovarajuće zakonske mjere za isto:

²¹Izvor: s www.mspm.hr/.../nacionalna-strategija-2011-2016.pdf

²²Izvor: <http://vtsbj.hr/images/uploads/nasilje.pdf>

- Članak 118.

"U obitelji je zabranjeno nasilničko ponašanje bračnog druga ili bilo kojeg punoljetnog člana obitelji";

- Članak 362.

"Bračni drug ili bilo koji punoljetni član obitelji koji se protivno članku 118. ovog Zakona u obitelji nasilnički ponaša kaznit će se za prekršaj kaznom zatvora u trajanju od 30 dana". Zakon je napravio bitan preokret u odnosu prema nasilju u obitelji i doveo je do niza pozitivnih promjena u radu policije u zaštiti od nasilja u obitelji. Do tada je policija sa slučajevima obiteljskog nasilja mogla postupati samo kao s prekršajima protiv javnog reda i mira. Počinitelju nasilničkog ponašanja kao kaznenog djela (neovisno o tome radi li se o osobi muškog ili ženskog spola) danas se u RH može izreći:

1. posebna obveza sudjelovanja u postupku psihosocijalne terapije,
2. sigurnosna mjera obveznog psihijatrijskog liječenja i
3. sigurnosna mjera obveznog liječenja od ovisnosti (Ajduković, 2004:173).

U RH se danas aktivno radi na suzbijanju i prevenciji nasilja u obitelji. Ciljevi primarne prevencije su: razvijati programe prevencije nasilja u populaciji djece i mladih osoba; razvijati programe prevencije usmjerene na djecu i mlade izložene nasilju u obitelji i svjedoke nasilja u obitelji radi smanjivanja međugeneracijskog prijenosa nasilja; smanjivati pojavu nasilničkog ponašanja među mladim osobama u partnerskim vezama i djeci svjedocima i/ili žrtvama nasilja u obitelji osigurati poseban tretman. Nadalje, mjere RH za prevenciju nasilja u obitelji su: razvijati i provoditi programe primarne prevencije nasilja u partnerskim vezama u populaciji djece i mladih osoba u RH; razviti i sustavno provoditi stručnu skrb svakog djeteta s iskustvom izloženosti nasilja u obitelji te povećati dostupnost psihološkog tretmana djeci i mladima traumatiziranim nasiljem u obitelji²³. Bez obzira na dobro postavljen i razrađen zakonski okvir, ostaje otvoreno pitanje može li u praktičnom dijelu prevencija nasilja u Hrvatskoj konkurirati prevenciji nasilja u nekim od najrazvijenijih zemalja u Europi. U Hrvatskoj je za sada i otvaranje većeg broja skloništa za žrtve obiteljskog nasilja oblik prevencije od najtežih posljedica – teških tjelesnih ozljeda, kontinuiranih psiholoških trauma i smrti. Dakle, još uvijek se ne može govoriti o prevenciji u pravom smislu te riječi, kao sprječavanju nasilja prije nego se ono dogodi, dok se u cijelosti ne usklade

²³Izvor: s www.mspm.hr/.../nacionalna-strategija-2011-2016.pdf

zakoni, financije i stručnjaci i duboko ne iskorijene rodne predrasude (Mamula i Belamarić, 2005:412).

6.2. Prava žena i djece u RH

Ključne riječi koje danas određuju društveni okvir i etiku postupanja u slučajevima nasilja u obitelji jesu ljudska prava. Potvrđujući da je nasilje nad ženama kršenje prava i osnovnih sloboda te da ono sprječava ili poništava ostvarivanje tih prava i osnovnih sloboda i izražavajući zabrinutost zbog dugogodišnjeg neuspjeha u zaštiti i promicanju tih prava i sloboda u svim slučajevima nasilja nad ženama; priznavajući kako se kroz nasilje nad ženama očituje povijesna nejednakost u odnosima moći između muškaraca i žena i da je nasilje nad ženama jedan od ključnih društvenih mehanizama putem kojeg su žene potisnute u podređeni položaj Ujedinjeni Narodi su 1993. godine objavili Deklaraciju o uklanjanju nasilja nad ženama. "U ovoj deklaraciji UN jasno navodi da žene imaju pravo na jednako uživanje i zaštitu svih ljudskih prava i osnovnih sloboda u političkom, ekonomskom, društvenom, kulturnom, građanskom ili bilo kojem drugom području. Ova prava uključuju:

1. pravo na život;
2. pravo na jednakost;
3. pravo na slobodu i sigurnost osobe;
4. pravo na jednaku zaštitu pred zakonom;
5. pravo na pošteđenost i zaštitu od svih oblika diskriminacije;
6. pravo na najviše moguće standarde fizičkog i mentalnog zdravlja;
7. pravo na pravedne i povoljne uvjete rada i
8. pravo da ne budu izložene mučenju ili drugim okrutnim, nehumanim ili ponižavajućim postupcima i kaznama"²⁴.

Republika Hrvatska je država članica UN-ovih konvencija o zaštiti prava žena - Konvencije o političkim pravima žena, Konvencije o državljanstvu udane žene, Konvencije o pristanku na brak, minimalnoj dobi za zaključivanje braka te Protokola za sprječavanje, suzbijanje i kažnjavanje trgovanja ljudi, posebice žena i djece. Uz ove međunarodne instrumente, temeljni pravni dokumenti za zaštitu prava žena u Hrvatskoj su Ustav (koji sadržava odredbu protiv diskriminacije) i Zakon o

²⁴Izvor: <http://www.prs.hr/index.php/medunarodni-dokumenti/un-dokumenti/270-un-deklaracija-o-uklanjanju-nasilja-nad-zenama>

ravnopravnosti spolova. Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova zaprima prijave svih fizičkih i pravnih osoba vezane za diskriminaciju u području ravnopravnosti spolova, prikuplja i analizira statističke podatke o slučajevima spolne diskriminacije te provodi neovisna istraživanja o diskriminaciji, objavljuje neovisna izvješća i razmjenjuje raspoložive informacije s odgovarajućim europskim tijelima. Hrvatsko zakonodavstvo se uvođenjem nasilničkog ponašanja u obitelji u kazneno i prekršajno zakonodavstvo jasno izjasnilo spram nasilja u obitelji kao ponašanja koje ugrožava i povređuje osobne slobode i prava ljudskog bića te druga prava i društvene vrijednosti, odnosno ponašanju koje povređuje osnovne društvene vrijednosti. To je u skladu s vrednotama i praksom koju promiču ključna međunarodna tijela kao što su Ujedinjeni narodi, Vijeće Europe i Svjetska zdravstvena organizacija (Ajduković, 2004:171).

Prava djece u Hrvatskoj jedno je od onih područja u kojem je zabilježen značajan napredak. Vidljivo je to kroz izvješća pravobraniteljice za djecu, ali i u glasnijem promišljanju prava i interesa djece u javnom prostoru, odnosno većom osjetljivošću cijelog društva za izazove koji otežavaju ili onemogućuju ostvarenje dječjih prava. Unatoč tome, ti izazovi su i dalje mnogobrojni i složeni. Republika Hrvatska ratificirala je Konvenciju Vijeća Europe o ostvarivanju prava djece i Konvenciju o kontaktima s djecom te je potpisala Konvenciju o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja. Ovi su međunarodni instrumenti, zajedno s ustavnom odredbom koja nalaže posebnu zaštitu djece, značajno utjecali na razvoj zakonodavstva osmišljenog za zaštitu dobrobiti djece, njihova obrazovanja i razvoja. "Najvažniji takvi zakoni su Obiteljski zakon, Zakon o socijalnoj skrbi, Zakon o udomiteljstvu i Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji. Nacionalni plan aktivnosti za prava i interese djece predviđa aktivnosti i mjere u područjima odgoja i obrazovanja, zdravlja, prehrane, uloge obitelji u podizanju i odgoju djece, socijalne skrbi, djece žrtvava trgovanja, zlostavljane i zanemarene djece te djece pogođene ratom i posljedicama rata. Ured pravobranitelja za djecu prati usklađenost zakona i drugih propisa u Hrvatskoj koji se odnose na zaštitu prava i interesa djece s odredbama Ustava, prati izvršavanje obveza i primjenu svih propisa koje proizlaze iz Konvencije o pravima djeteta i drugih međunarodnih dokumenata, zalaže se za prava i interese djece te predlaže mjere za povećanje utjecaja djece u društvu."²⁵ Teške posljedice

²⁵Izvor:

http://www.unicef.hr/upload/file/370/185135/FILENAME/Analiza_stanja_prava_djece_i_zena.pdf

obiteljskog nasilja pogađaju žrtvu, koja iza zida šutnje i srama često ostaje dugotrajno izolirana u strahu, ali i cijelo društvo. Pogođena su naročito djeca jer obiteljsko nasilje izravno krši njihovo pravo na sigurno odrastanje i odgoj u obitelji (Radić i Radina, 2014). Nasilje u obitelji predstavlja izravnu opasnost djetetovom fizičkom, emocionalnom i socijalnom razvoju, uz velike šanse da će dijete, prije ili kasnije, nastaviti taj krug nasilja. Iako je u području zaštite prava žene i djece u Hrvatskoj uložena znatan trud, stanje je još uvijek daleko od zadovoljavajućeg. Ostaje potreba za dodatnim aktivnostima prevencije, snažnijih zaštitnih mjera, edukacije osoba koje rade u ovom području te znatno učinkovitije zaštite žrtava kojima je potrebna socijalna i financijska podrška. Također, posebnu bi pozornost trebalo usmjeriti na unapređenje i razvijanje mjera namijenjenih prevenciji obiteljskog nasilja, a ne samo mjerama rehabilitacije žrtava koja su takvo nasilje već pretrpjela (Radić i Radina, 2014:753).

6.3. Stručnjaci i institucije u RH

Odgovornost za zaštitu ljudskih prava u Hrvatskoj ima Vlada, nezavisne institucije, organizacije civilnog društva i sudovi. Javno-zdravstveni djelatnici rade u partnerstvu sa širokom grupom ljudi i organizacija, koristeći profesionalne eksperte iz medicine, epidemiologije, psihologije, sociologije, kriminologije, te nastavnike i ekonomiste. Svaka osoba ima pravo na svoju privatnost i privatnost svoje obitelji, a budući da je obiteljsko nasilje pod snažnom društvenom osudom, razumljivo je da članovi obitelji u kojoj ima nasilja o tome nerado govore. Zakonska je obveza stručnjaka, u prvom redu zdravstvenih djelatnika, prijaviti nasilje u obitelji. To je jasno navedeno u Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji u kojem se kaže da su, između ostalog, zdravstveni radnici obvezni prijaviti policiji ili državnom odvjetništvu počinjenje nasilja u obitelji za koje su saznali u obavljanju svojih poslova, a oni stručnjaci koji ne prijave počinjenje nasilja u obitelji bit će kažnjeni novčanom kaznom (Ajduković i Ajduković, 2010:297). Ovo posebno naglašavam jer je liječnička ordinacija jedan od rijetkih prostora gdje žrtve osjećaju dozu povjerenja prema stručnjaku i najčešće tamo priznaju zdravstvene i psihičke probleme, a moguće je da su neki od tih problema uzrokovani nasiljem kojem su izloženi u svojim obiteljima. Zdravstveni djelatnici mogu imati ključnu ulogu u ranom prepoznavanju i prevenciji nasilja u obitelji jer su oni jedini

stručnjaci s kojima svi ljudi kontaktiraju tijekom života i koji mogu stvoriti povjerljivo okruženje za razgovor (Ajduković i Ajduković, 2010:295). Pod pojmom psihosocijalne intervencije razumiju se svi psihološki tretmani koji nadilaze puko kažnjavanje ili zastrašivanje zlostavljača, a usmjereni su na pozitivne promjene kod počinitelja i koje mogu smanjiti recidivizam (Ajduković, 2004:178). Psihosocijalne intervencije odnose se na široki raspon usluga koje se pružaju počiniteljima i koje utječu na njihove stavove, sliku o sebi, mentalno stanje i ponašanje, a najčešće ih provode psiholozi i psihijatri. Očito je da su važnost prevencije, ranog prepoznavanja poremećaja u ponašanju i istodobne intervencije u slučaju nasilja te suradnje institucija u zaštiti žrtava nasilja neosporne. Stoga postoji potreba za suradnjom raznih institucija (policije, sudova, škola, socijalne skrbi) s obzirom na prikupljanje podataka o nasilju, kao i po pitanju uporabe zajedničkih definicija i metodologije²⁶. Takvo sveobuhvatnije razumijevanje pojave nasilja u obitelji vodilo bi uspješnijoj prevenciji. U zaštiti od obiteljskog nasilja važan je preventivni rad koji uključuje kontinuirane edukacije i pomoć obiteljima, kao i kontinuirane edukacije stručnjaka i društvenih institucija. Programi usmjereni prema rizičnim obiteljima trebaju biti povezani i s edukativnim ustanovama u kojima se školuju stručnjaci za takav rad, a ako se nasilje već dogodilo, potrebna je dobra organizacija zdravstvene službe u prepoznavanju i tretmanu nastalih problema, kao i uska suradnja sa svim institucijama (školstva, pravosuđa i socijalne zaštite) u pružanju multidisciplinarnе pomoći žrtvama, nasilnicima i njihovim obiteljima (Kocijan-Hercigonja i Hercigonja-Novković, 2009:183). Osim zakonodavstva, pravobranitelja za djecu i ravnopravnost spolova, nadležnih centara za socijalnu skrb, liječnika primarne zdravstvene zaštite, psihijatra i psihologa, vrlo važan aspekt pomoći žrtvama obiteljskog nasilja pružaju i nevladine, organizacije civilnog društva s različitim razrađenim programima intervencije. Njihovo osnivanje i vođenje sigurnih kuća za žene i djecu koji su doživjeli obiteljsko nasilje te zapošljavanje i educiranje adekvatnih stručnjaka koji se na svakodnevnoj bazi mogu posvetiti potrebama žrtava uvelike je doprinijelo borbi s obiteljskim nasiljem na individualnoj, lokalnoj i nacionalnoj razini. Osmišljavanjem i provođenjem različitih kampanja među djecom najranije dobi, otvaranjem savjetovališta za žrtve i počinitelje nasilja te stalnim senzibiliziranjem javnosti za ovu problematiku spomenute organizacije predstavljaju vrlo važnog partnera

²⁶Izvor:

http://www.unicef.hr/upload/file/370/185135/FILENAME/Analiza_stanja_prava_djece_i_zena.pdf

zakonodavstvu i policiji te doprinose približavanju Hrvatske razvijenim zemljama Europe na području primarne prevencije nasilja u obitelji – suzbijanju ovog fenomena prije nego što se uopće dogodi.

7. RAD PEDAGOGA KAO STRUČNOG SURADNIKA U DOMU ZA ŽENE I DJECU ŽRTVE OBITELJSKOG NASILJA²⁷

Cilj rada domova za žene i djecu žrtve obiteljskog nasilja jest priprema i osposobljavanje žrtava, odnosno korisnika usluga doma za ponovnu integraciju u društvo, ovisno o njihovim psihofizičkim sposobnostima, provodeći s njima program radne terapije i rehabilitacije. U taj program spada i briga za socijalna prava te pružanje pravnih savjeta, adekvatne zdravstvene skrbi i pomoći na psihosocijalnoj i odgojno-obrazovnoj razini. Od presudne je važnosti i stručna pomoć putem institucija s kojima se surađuje kao i senzibiliziranje javnosti o problemu zlostavljanja te sve većeg broja žrtava obiteljskog nasilja na lokalnoj i državnoj razini. Pedagog je jedan od članova stručnog tima u domu za žrtve obiteljskog nasilja i doprinosi na području odgojno-obrazovnog i psihosocijalnog oporavka korisnika. Resocijalizaciji žrtava obiteljskog nasilja u ovakvoj instituciji pedagog doprinosi kroz vođenje potrebne dokumentacije, izradu cjelokupnog plana rada institucije, radnu terapiju, savjetovanje, koordinaciju i suradnju s ostalim stručnjacima i institucijama te brigu o odgojno-obrazovnom napretku djece. Suradnja pedagoga s matičnim centrom za socijalnu skrb događa se nekoliko puta tijekom boravka pojedinih korisnika u domu, posebno prilikom njihovog dolaska. Centar mora javiti domu koje korisnike šalje i zašto te dostaviti svu potrebnu dokumentaciju uključujući i podatke o obrazovanju i socijalnu anamnezu na temelju koje stručni tim odlučuje hoće li korisnici biti primljeni i na koji način. Suradnja s policijom događa se prilikom samog dolaska žena i djece u dom kao podrška, zaštita od zlostavljača i garancija da će ova institucija kao sigurna kuća ostati anonimna za zlostavljače. Policija dolazi prema potrebi i na poziv pedagoga, posebno u situacijama kada je zlostavljač provodio vrlo intenzivno nasilje nad svojom partnericom i pokušava s njom stupiti u kontakt. Suradnja s liječnikom, psihijatrom i logopedom događa se također na poziv pedagoga i prema potrebi pojedine majke i djeteta te ovisno o njihovim problemima koje stručni tim identificira.

²⁷Napomena: Slika rada pedagoga i sve informacije dobivene su kroz praktični rad, suradnju i mentoriranje u Domu za žene i djecu žrtve obiteljskog nasilja "Sv. Ana" u Rijeci

Najveći dio suradnje pedagoga s drugim institucijama odlazi na odgojno-obrazovne ustanove s kojima gotovo svakodnevno kontaktira, bilo da se radi o upisu, ispisu, premještanju i praćenju razvoja djece ili o upisu majke u odgovarajuću vrstu obrazovnih programa. Djeca koja sa svojim majkama dolaze u dom uglavnom su ili svjedoci obiteljskog nasilja ili su pretrpjeli neki od oblika zlostavljanja i zapuštanja. U oba navedena slučaja potrebno je pristupiti procesu identifikacije problema koji obavezno provodi cijeli stručni tim. Ako tim primijeti da dijete pokazuje neke od ekstremnih ponašanja, agresivnih ispada prema drugima; ako se javlja nedostatak interesa za okolinu te je uočeno da na različite načine želi dobiti pažnju i ljubav, vrlo je vjerojatno da se radi o psihološkom zlostavljanju ili emocionalnom zapuštanju djeteta. U takvoj situaciji ciljevi rada s djecom uključuju razvijanje socijalno prihvatljivih ponašanja, razvijanje pozitivnih vrijednosti i stavova, prihvaćanje sebe, osvješčivanje svojih pozitivnih osobina i izgradnju samopoštovanja. Da bi se spomenuti ciljevi mogli postići, suradnja stručnog tima kroz stalne sastanke, razmjenu znanja, vještina i iskustava i svakodnevnu komunikaciju jedna je od najvažnijih aktivnosti koja mora biti kvalitetno provedena na korist svih osoba smještenih u domu. Rad u ovakvom tipu institucije zahtjeva stalni zajednički napor u rješavanju problema korisnika. Samo zajedničkim, usklađenim djelovanjem može biti kvalitetno i uspješno izvršena misija resocijalizacije i osnaživanja majki i djece.

7.1. Osnovna pedagoška dokumentacija

Pedagoška dokumentacija u domu važan je i nezaobilazan aspekt njegova kvalitetnog i sveobuhvatnog rada. Njezina je važnost neosporiva zbog "težine" njezine svrhe i uloge u obavljanju rada na resocijalizaciji korisnika, a to je pomoć pedagogu da planira, prati i evaluira sam odgojno - obrazovni rad, kao i postignuća djece i majki. U dokumentaciju koja se koristi u radu doma spada: Matična knjiga majki i djece koja sadrži sve relevantne informacije i karakteristične opaske o korisnicima, Ljetopis Doma, Godišnji plan i program rada, Godišnje izvješće o resocijalizaciji, Program stručnog usavršavanja stručnog tima, Dosjei majki i djece te Dnevna knjiga zapisnika. Dosjei su najprivatniji dokumenti o kojima brinu psiholog i pedagog, a sadrže intimne podatke o majkama i njihovoj djeci koji su prikupljeni na temelju interakcije i rada liječnika, psihologa, pedagoga, defektologa i socijalnog

radnika sa svakim pojedinim korisnikom, a čija je ograničena dostupnost ključna za očuvanje prava na privatnost. Matična knjiga i Ljetopis su dokumenti koji se trajno čuvaju u ustanovi jer sadrže sve potrebne i važne podatke o korisnicima i radu doma. Prilikom dolaska novih korisnika najvažnija dokumentacija su prijemni obrasci koje pedagog ispunjava prije upisa korisnika u Matičnu knjigu. Ovi obrasci sadrže upite o osnovnim informacijama vezanim uz život svake majke i njezinog djeteta. Obraci za majke odvojeni su od obrazaca za djecu i označeni drugačijom bojom. U dokumente, odnosno protokole koje pedagog kontinuirano koristi i piše spadaju: Dnevnik rada pedagoga (pedagog ga ispunjava svakodnevno), Mjesečno izvješće o radu, Polugodišnje izvješće o radu, Godišnje izvješće o radu, Zapisnici aktiva pedagoga (koji se događaju prema potrebi polaznika) te Zapisnici individualnih savjetovanja i konzultacija s majkama. Karakteristični postupci prikupljanja informacija, odnosno podataka u radu pedagoga u domu uključuju korištenje raznolikih instrumenata, od kojih su najčešće skale procjena, ankete i upitnici, snimljeni materijali (audio i video), protokoli za promatranje, protokoli za praćenje odgojno - obrazovnog rada, listovi za evidentiranje razgovora i ček liste. Rad pedagoga ujedno mora biti zasnovan na realnim činjenicama, informacijama i prikupljenim podacima koji se pomoću instrumenata mogu dokumentirati, pratiti i koristiti za potkrepljenje poduzetih mjera i akcija, što još jednom dokazuje važnost instrumenata za odgovorno, potpuno, ispravno i kvalitetno angažiranje pedagoga kao jednog od najvažnijih sudionika u procesu resocijalizacije korisnika. Da bi pedagog kvalitetno mogao iskoristiti navedene instrumente za prikupljanje željenih podataka kao temelj za daljnje akcije potrebna je i suradnja s ostalim članovima stručnog tima. U određenim situacijama nije potpuno opravdana i prikladna primjena anketa, upitnika i skala procjene, pa u takvim odgojnim situacijama pedagog najčešće željene podatke dobiva putem razgovora, nakon čega važne segmente provedenog razgovora i željene podatke sam upisuje u pripadajuće i prikladne instrumente. Svaki od članova stručnog tima (pedagog, psiholog, socijalni radnik) također piše i zasebni, vlastiti godišnji plan i program koji je integriran u godišnji plan i program ustanove, a na temelju čega je jasno vidljiva "težina", iscrpnost i važnost postojanja sveobuhvatnog programa. Plan i program rada doma podrazumijeva pismeno postavljanje jasnih i ostvarivih ciljeva u konkretnim uvjetima, popis djelatnika i ustrojstvo rada. U nekoliko riječi temeljna svrha godišnjeg plana i programa rada jest: informiranje, upoznavanje, usmjeravanje, planiranje, strukturiranje, udruživanje i poticanje. Plan i program rada pedagoga kao

stručnog suradnika u ovoj instituciji sastoji se od četiri osnovna segmenta: socijalna skrb, radna terapija, njega i zbrinjavanje te odgoj i obrazovanje korisnika. U segment socijalne skrbi spada vođenje gore navedene i opisane dokumentacije, koordinacija i sastanci stručnog tima, suradnja s institucijama socijalne skrbi, pomoć korisnicama pri uključivanju u svakodnevno funkcioniranje doma i praćenje grupne dinamike, pomoć u prihvaćanju sebe i drugih te poticanje korisnica na odgovornost za vlastite postupke.

U poslove radne terapije i okupacije spadaju različite radne aktivnosti u domu koje pedagog provodi s korisnicama, organiziranje slobodnog vremena za djecu, pomoć pri obavljanju svakodnevnih obaveza, pomoć pri povratku radnih navika, razvijanju osjećaja reda i točnosti te organiziranje različitih kreativnih radionica za majke i djecu tijekom cijele godine. U dio rada pedagoga koji se odnosi na njegu i zbrinjavanje korisnika spada poticaj, nadzor i pomoć korisnicama na razvijanju navika u svakodnevnom održavanju životnog prostora, urednosti i osobne higijene, nadzor i osiguranje kvalitetne prehrane i zdravlja djece. U segment rada pedagoga na obrazovanju spada upoznavanje korisnica s mogućnostima nastavka obrazovanja (doškolovanja, prekvalifikacije, tečajevi), kontaktiranje s ustanovama za obrazovanje, upis korisnika u odgovarajuće programe, pomoć pri prikupljanju adekvatnih udžbenika i ostalih materijala za učenje te pomoć pri usvajanju zadanih sadržaja. Redovito odlazi djeci na informacije u škole i vrtiće i surađuje sa stručnim službama u tim ustanovama, a majkama pomaže oko odgovarajuće skrbi o djetetu tijekom razdoblja prilagodbe. U segmentu odgoja prema planu i programu provodi svakodnevni savjetodavni rad s majkama oko primjene adekvatnih odgojnih metoda i postupaka.

7.2. Radna terapija i resocijalizacija

Važno je naglasiti da znatan broj zlostavljanih žena čine radno sposobne mlade žene. Te su osobe zdrave, sposobne i žele raditi, ali ih u tome sprječava birokracija, nedostatak "dobrih veza" za dobivanje radnog mjesta ili problem dosadašnje društvene izolacije od strane zlostavljača. Ovu radnu aktivnost zbog navedenih razloga u većini slučajeva zamjenjuju pasivnost i rezigniranost pa se, s prolaženjem vremena, recipročno gube radne navike i povećava depresija. Povratak radnih navika, podizanje samopouzdanja, okupiranost radom, razgovor te povratak osjećaja

korisnosti i pripadnosti "ključevi" su za uspješno socijalno uključivanje, a zajednički "privjesak" koji ujedinjuje sve navedene "ključeve" jest radna terapija i rehabilitacija. Radna terapija i resocijalizacija korisnika stalna je briga stručnog tima, posebno pedagoga. Korisnici se u većini domova sami skrbe o čistoći i održavanju prostorija, ali sve to obavljaju uz potporu i nadzor pedagoga ili psihologa koji su stalno prisutni prilikom njihovih dnevnih zadataka i međusobnih interakcija. Ponovno uključivanje u društvo podrazumijeva promjenu žrtvinog psihološkog stanja, motivacije, odnosa prema društvu u cjelini i aktiviranje na poslovnom, privatnom i društvenom planu. Navedeno ukazuje na potrebu za radnom terapijom i rehabilitacijom kao uvođenjem žrtava obiteljskog nasilja natrag u društvo kao njegovih aktivnih i ravnopravnih sudionika. Radna terapija i rehabilitacija kao takva može egzistirati u različitim formama i oblicima, a najčešće se provodi kroz koordinaciju kućnih poslova i kreativnih radionica u kojima sudjeluju i djeca i žene. Pedagog mora biti vrlo dobro upoznat s međusobnim odnosima, radnim sposobnostima, kvalifikacijama i psihičkim stanjem svih korisnika da bi uspješno organizirao proces radne terapije. U rad na ovakvoj resocijalizaciji korisnika pedagog mora uključiti znanje o savjetodavnom radu, važnosti uvažavanja, surađivanju i timskom radu, aktivnom slušanju, andragogiji, potrebama i specifičnostima žrtava nasilja, otkrivanju skrivenih problema i talenata te prikupljanju i obradi podataka o korisnicima.

Pedagog odmah po dolasku korisnika u dom svako dijete upisuje u programe jaslica, dječjih vrtića ili osnovnoškolske i srednjoškolske nastave. Školskoj djeci pruža svakodnevnu pomoć pri učenju, a u isto vrijeme radi i s njihovim majkama kako bi ih uputio na prihvatljiv oblik učenja sa svojom djecom. Rad na resocijalizaciji također uključuje: svakodnevno poticanje interakcija majka-dijete, rad na primjerenim odgojnim postupcima, razvijanje odgovornosti i radnih navika te razvoj i poticanje nenasilnog rješavanja sukoba. Veliku pažnju pedagog posvećuje izgradnji kvalitetnog odnosa majke i djeteta.

7.3. Savjetodavni rad

Osobe smještene u dom dolaze iz disfunkcionalnih obitelji prožetih različitim oblicima nasilja (psihičkog, fizičkog, ekonomskog, seksualnog). Pedagog zbog navedenog pruža stalnu pomoć i podršku korisnicima, odnosno kroz kontinuirani grupni i individualni savjetodavni rad radi na razvijanju njihovih životnih vještina. Na temelju

promatranja pedagog zaključuje koje situacije, karakteristike i dijelove rada treba mijenjati, odlučuje se na savjetodavni rad u tijeku kojeg daje korisnicima izvještaj o zaključenom i potiče zajedničko traženje alternativnih i boljih rješenja. Vrlo je čest slučaj da majke nemaju primjeren odnos prema svojoj djeci jer su u godinama kontinuirane podložnosti nasilju i same izgubile nit normalnog funkcioniranja obitelji. Pedagog zbog navedenog pruža stalnu pomoć majkama oko odgovarajuće skrbi o djeci, odnosno kroz kontinuirani grupni i individualni savjetodavni rad radi na razvijanju njihovih roditeljskih vještina. Savjetovanje je posebna metoda pružanja pomoći u osobnom razvoju i sazrijevanju te prilagođavanju životnim uvjetima radi eventualnog osposobljavanja za samostalno rješavanje aktualnih i budućih problema. Najčešći problemi o kojima razgovara s korisnicama odnose se na način komunikacije i odnošenja prema drugima u njihovoj blizini, nezadovoljstvo samim sobom ili okolinom, nedovoljno obrazovanje i kvalificiranost, neodržavanje osobne higijene, specifične poteškoće i životne tragedije ili potrebu za potvrdom ispravnosti vlastitih odluka i postupaka te pogreške u odgoju i skrbi o vlastitoj djeci. Ako je savjetodavni rad uspješan može omogućiti korisnicima da steknu potpuno nove uvide u situacije i probleme s kojima se susreću, pružiti potrebnu pomoć i podršku. Kako se s djecom svakodnevno radi, vrlo brzo se uočavaju i poteškoće koje se manifestiraju kod pojedinog djeteta. Najčešće su to nedostatak pažnje i koncentracije, smanjene intelektualne sposobnosti, govorne smetnje i problemi u ponašanju. Ovisno o karakteru poteškoća, pedagog pojedino dijete upućuje na obradu i tretman kod odgovarajućeg stručnjaka (npr. psiholog, logoped, liječnik).

S majkama kroz savjetodavni rad pedagog radi na tome kako na najadekvatniji način odgajati dijete, kako izbjegavati kritike i pozitivno ga potkrijepljivati, što treba izbjegavati u komunikaciji s djetetom, itd. Sukladno procjeni stručnog tima doma i djelatnika matičnog centra za socijalnu skrb, u slučajevima kada djeca nisu bila zlostavljana od oca već je žrtva bila samo majka, ocjenjuju se opravdanim susreti i druženja oca i djece. Vrlo je važan i kasniji individualni i grupni savjetodavni rad stručnog tima sa zlostavljačima kroz koji im se ukazuje na njihove greške i propuste s ciljem rehabilitacije i promjene načina funkcioniranja cijele obitelji. Pedagog, uz psihologa, u ovom segmentu služi kao spona za suradnju s policijom, psihijatrijom i centrima za socijalnu skrb. Najvažniji je akter u poticanju suradnje, komunikacije i traženja savjeta od stručnjaka drugih profila kad situacija to zahtjeva.

II. EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE

1. POVIJEST, RAD I STRUKTURA INSTITUCIJE CARITASOV DOM "SV. ANA"

Problem obiteljskog nasilja sve je izraženiji u hrvatskom društvu. Ratne traume i nagomilani socijalni problemi u poslijeratnom periodu drastično su se odrazili i na odnose u obitelji pa psihičko i fizičko zlostavljanje žena i djece sve više postaje dio naše zbilje. Društveni mehanizmi još uvijek nisu našli rješenje kako spriječiti ili barem ublažiti eskalaciju nasilja u obitelji. Dom "Sv. Ana"²⁸ je kao ustanova za smještaj žena i djece žrtava obiteljskog nasilja započeo s radom 26. srpnja 1994. godine. Objekt u kojem se nalazi ustanova je u vlasništvu Nadbiskupije Rijeka. Smještajni kapacitet Doma je 40 osoba - 26 kreveta za odrasle i 14 dječjih kreveta. Kako je radna terapija, rehabilitacija i resocijalizacija korisnika glavna okosnica rada ove ustanove, žene koje su smještene u Domu same vode kućanstvo - kuhaju, spremaju, brinu o djeci i na taj se način uče biti samostalne i preuzimati odgovornost. U posebnoj zgradi, kao "produžena ruka" Doma djeluje Savjetovalište koje pruža savjetodavnu, duhovnu, psihološku i pravnu pomoć obiteljima s problemima, ženama u nevolji i svakom pojedincu u teškoj životnoj situaciji. Ono je vrlo važno i zbog rada s cijelom obitelji u kojoj je prisutno obiteljsko nasilje (susreti djece i očeva, rad sa zlostavljačima i žrtvama, itd). U 15 godina rada Doma (podaci iz 2007. godine) u njemu je smještaj pronašla 921 osoba, od čega 342 žene i 579 djece; dok je u Savjetovalištu do tada pomoć zatražilo 6622 obitelji. Stručni tim Doma čine socijalna radnica, psihologinja i pedagoginja koje zajedničkim, usklađenim djelovanjem i stalnom suradnjom rade na poslovima resocijalizacije i osnaživanja korisnika. Osobitosti svakog od poslova djelatnica stručnog tima nadopunjuju se stvarajući okvir rada ustanove. Socijalna radnica je "borac" za sva zakonima propisana prava korisnika; psihologinja pruža potporu i savjete u kriznim trenucima, a pedagoginja se uključuje u pomoć ženama pri svakodnevnom funkcioniranju unutar zajednice te posvećuje pažnju odgoju i obrazovanju majki i djece. Djelatnice Doma su svojom fizičkom prisutnošću dostupne korisnicima od 7 do 22 sata radnim danom te subotom od 7 do 12 sati, a noću i u preostalim satima vikenda kroz pasivno dežurstvo koje omogućuje korisnicima da u svako doma nazovu dežurnu djelatnicu ako su u potrebi za savjetovanjem ili bilo kakvom vrstom pomoći. Međusobno umrežen rad stručnog

²⁸ U daljnjem tekstu "Dom"

tima svakodnevno je potkrijepljen suradnjom s nizom nadležnih ustanova – bilo da se radi o socijalnim pravima korisnika, pravnoj pomoći, liječničkoj skrbi, osnovnim i srednjim školama, predškolskim ustanovama ili ustanovama za obrazovanje odraslih.

2. METODOLOGIJA

Problem istraživanja:

Problem rada je vezan uz ispitivanje nekih aspekata života i karakteristika zlostavljanih žena i djece, kako onih koji su prethodili "stanju" socijalne isključenosti, tako i kasnijim odnosima kada je osoba postala žrtva nasilja. Problem rada je, dakle, ispitivanje demografskih, obiteljskih i resocijalizacijskih parametara kod žena i djece smještenih u domu za zlostavljane žene i djecu. Ispitanici su žene i djeca bivši i sadašnji korisnici Caritasovog doma Sv. Ana za žene i djecu žrtve obiteljskog nasilja u Rijeci od 2012. do 2015. godine. Na odabir ove skupine ispitanika potaknuo je zamijećeni izostanak zanimanja za ovaj društveni problem s obzirom na činjenicu da postoji mali broj stručnih i znanstvenih radova. Također, uočava se i nedostatak podataka o socijalnim karakteristikama žrtava obiteljskog nasilja i procesu njihovog socijalnog uključivanja nakon smještanja u sigurne kuće. Želimo istražiti pedagoški aspekt socijalnog uključivanja žena i djece žrtava obiteljskog nasilja te prikazati neke varijable i podatke s kojima pedagog kao stručnjak mora raspolagati u radu sa žrtvama obiteljskog nasilja. Važno je naglasiti obiteljsko nasilje kao jedan od problema s kojima se susreće suvremeno društvo, a kojim su izložene mnoge žene i djeca u našoj sredini, neovisno o stupnju obrazovanja, zanimanju, državljanstvu, godinama radnog staža i drugim parametrima. Svjesni smo kompleksnosti problema pa ovaj rad predstavlja samo jedan od pokušaja ukazivanja na problem koji, s obzirom na moguće uzroke i posljedice, zahtjeva multidisciplinarni pristup i istraživanje na višoj akademskoj razini.

Predmet istraživanja:

Predmet istraživanja predstavljaju neki demografski, obiteljski i resocijalizacijski parametri, kao i neki aspekti obiteljskih i vršnjačkih odnosa kod korisnika smještenih u domu za zlostavljane žene i djecu.

Cilj istraživanja:

Ukazati na važnost pedagoškog aspekta rada na socijalnom uključivanju žrtava obiteljskog nasilja te kroz varijable s kojima pedagog kao stručnjak treba raspolagati u radu sa žrtvama prikazati osnovne karakteristike, mogućnosti i spremnosti ispitanika na socijalno uključivanje.

Zadaci istraživanja:

- Ispitati neke sociodemografske varijable korisnika (životnu dob, bračni status, stupanj obrazovanja, radno iskustvo, radni i stambeni status, visinu prihoda žena)
- Ispitati broj djece ispitanica i tko se o njima trenutno brine (ispitanica, rodbina i prijatelji, ustanova socijalne skrbi, samostalni su)
- Ispitati strukturu primarne obitelji ispitanica (s kim su živjeli do punoljetnosti)
- Ispitati oblike zlostavljanja kojem su žene i djeca bili izloženi u obitelji
- Ispitati školski uspjeh djece smještene u Domu
- Ispitati odnos djece smještene u Domu s njihovim roditeljima i vršnjacima
- Ispitati broj resocijaliziranih žena i djece kroz određeno vremensko razdoblje (s obzirom na pronalazak zaposlenja, ishodovanje potrebnih dokumenata i adekvatan stambeni smještaj korisnika po odlasku iz doma)
- Ispitati mišljenja članova stručnog tima o aspektima i važnosti rada pedagoga u domu za žrtve obiteljskog nasilja
- Prikazati konkretan slučaj kontinuiranog rada stručnog tima na socijalnom uključivanju jedne obitelji

Populacija i uzorak:

U ovom istraživanju populaciju predstavljaju svi korisnici usluga Doma sv. Ana u Rijeci u 20 godina njegova rada. Namjerni uzorak predstavlja 202 ispitanika, odnosno 79 žena i 123 djece u dobi od 0 do 18 godina, korisnika usluga Doma u posljednje tri godine (od 01.01.2012 do 01.01.2015). Ovo bi istraživanje na temelju

reprezentativnog uzorka trebalo doprinijeti nekim daljnjim istraživanjima fenomena nasilja u obitelji kao aktualnog, šireg socijalnog i obiteljskog problema.

Instrumenti:

U prikupljanju podataka koristili smo službene podatke i dosjee korisnika, obrasce za prijem korisnica i njihove djece Doma sv. Ana (Prilog 1), podatke iz registra korisnika Doma sv. Ana (Prilog 2), Matičnu knjigu Doma sv. Ana koja sadrži osnovne podatke prikupljene prilikom dolaska korisnika te bilješke o obiteljskoj situaciji korisnika koje vodi pedagogica Doma.

Za potrebe istraživanja konstruiran je i upitnik za provedbu vođenog intervjua s članovima stručnog tima Doma. Upitnik je obuhvaćao pitanja kojima se pokušalo prikupiti neke od podataka koji bi mogli pomoći u daljnjem ispitivanju problema socijalnog uključivanja i općenito psihološko-pedagoškog rada sa žrtvama obiteljskog nasilja:

- 1. Koliko dugo ste već član stručnog tima Doma? Po čemu je za Vas ovo radno mjesto posebnije od bilo kojeg drugog na kojem stručnjak Vašeg profila može raditi?*
- 2. Što je za Vas najzahtjevniji dio rada u domu za žene i djecu žrtve obiteljskog nasilja? Kako se nosite s teškim životnim pričama s kojima se svakodnevno susrećete i utječu li one nekad i na Vaš privatni život?*
- 3. Koji sve uvjeti po Vama moraju biti ispunjeni kako bi žene i djeca napustili Dom i pritom se smatrali uspješno resocijaliziranima?*
- 4. Imate li neke povratne informacije o korisnicama i njihovoj djeci nakon određenog vremena poslije njihova odlaska iz Doma (zaposlenost, odnosi s partnerom, napredak djece i sl)?*
- 5. Zašto je rad u timu važan na ovakvom radnom mjestu? Možete li u nekoliko rečenica opisati zašto je po Vama rad stručnog tima važan za resocijalizaciju korisnika doma?*
- 6. Prema Vašem mišljenju, zašto do sada pedagog nije uvršten u Zakon kao obavezni član stručnog tima u socijalnim institucijama? Smatrate li da je to potrebno promijeniti i zašto?*

Vođeni intervjui provedeni su sa tri člana stručnog tima Caritasovog Doma sv. Ana u Rijeci – pedagoga, psihologa i socijalnog radnika, s ciljem potpunijeg prikaza radne situacije i odnosa stručnih suradnika usluga prema svom radu te problema koji otežavaju proces socijalnog uključivanja. Kratkim intervjuima želimo prikazati način funkcioniranja stručnog tima u radu sa žrtvama obiteljskog nasilja te dublje istražiti

izazove pedagoško-psihološkog aspekta rada s ovom osjetljivom skupinom socijalno isključenih.

Varijable:

1.) ŽENE KORISNICE USLUGA DOMA

Sociodemografske varijable:

- Godina rođenja – životna dob korisnica
- Bračni status korisnica (ne/udana; razvedena; u izvanbračnoj zajednici)
- Broj djece korisnica (nema djece; 1 i 2 djece; 3 i 4 djece; 5 i više djece)
- Stručna kvalifikacija korisnica – stručna sprema, kvalificiranost (NKV - nekvalificiran; KV - kvalificiran; SSS - srednja stručna sprema; VSS - visoka stručna sprema)
- Radni staž korisnica (bez radnog staža; 1-9 godina; 10-19 godina; 20-29 godina; 30-39 godina; 40 i više godina radnog staža)
- Zaposlenost korisnica u trenutku dolaska u Dom (da/ne)
- Prosječna mjesečna zarada prije dolaska u Dom (bez zarade; do 1700 kn; 1700-2500 kn; 2500-4500 kn; više od 4500 kn)
- Vlasništvo stambenog prostora u kojem je korisnica boravila prije dolaska u Dom (iznajmljen prostor; zajedničko vlasništvo; vlasništvo partnera; vlasništvo partnerovih roditelja; nešto drugo)

Varijable obiteljskih odnosa:

- Skrb o djeci (o djeci korisnice sada skrbi korisnica; ustanova soc. skrbi; udomiteljska obitelj; rodbina ili prijatelji; samostalni su)
- Život korisnica do punoljetnosti (s oba roditelja; s jednim roditeljem; kod rodbine ili prijatelja; u ustanovi socijalne skrbi; u udomiteljskoj obitelji)
- Oblik zlostavljanja zbog kojeg je korisnica smještena u Dom (fizičko, psihičko, emocionalno, seksualno, ekonomsko, kombinacija dva ili više oblika)

Varijable resocijalizacije:

- Zaposlenost - korisnica je zaposlena u trenutku odlaska iz Doma s dovoljnim prihodima za samostalno uzdržavanje (da/ne)
- Dokumenti - korisnicama i njihovoj djeci je riješen zakonski status i ishodovani potrebni dokumenti (da/ne)
- Smještaj - korisnici je riješeno stambeno pitanje, tj. pronađen odgovarajući smještaj i nije se vratila zlostavljaču (da/ne)
- Resocijalizacija korisnika u tri godine - korisnice i njihova djeca su uspješno uključeni u društvo kao njegovi punopravni članovi i nisu ovisni o drugim osobama (s obzirom na ishodovane potrebne dokumente, pronađen adekvatni smještaj i prikladno zaposlenje)

2.) DJECA KORISNICI USLUGA DOMA

Sociodemografske varijable:

- Godina rođenja – životna dob
- Obrazovni uzrast (predškolska dob/školska dob)
- Školski uspjeh korisnika (nezadovoljavajući, dovoljan, dobar, vrlo dobar, odličan)

Varijable obiteljskih odnosa:

- Odnos korisnika s majkom (osobito loš – psihičko, fizičko zlostavljanje i/ili drugo zlostavljanje od strane majke; loš - neprestalne svađe i neslaganja; ne znam, ne mogu procijeniti; dobar - zadovoljavajući odnosi bez svađa i nemira; osobito dobar - posebna pozitivna povezanost, atmosfera potpore i uvažavanja)
- Odnos korisnika s ocem (osobito loš – psihičko, fizičko i/ili drugo zlostavljanje od strane oca; loš - neprestalne svađe i neslaganja; ne znam, ne mogu procijeniti; dobar - zadovoljavajući odnosi bez svađa; osobito dobar - posebna pozitivna povezanost, atmosfera potpore i uvažavanja)
- Odnos korisnika s vršnjacima (osobito loš - podložnost zlostavljanju od strane vršnjaka ili zlostavljanje vršnjaka; loš - neprestalne svađe i neslaganja s vršnjacima;

ne znam, ne mogu procijeniti; dobar - zadovoljavajući odnosi s vršnjacima u školi i domu bez svađa i nemira; osobito dobar - jednostavno i brzo stvaranje prijateljskih, pozitivnih odnosa s vršnjacima)

•Oblik zlostavljanja zbog kojeg je dijete smješteno u Dom (nije zlostavljan - samo majka, fizičko, psihičko, seksualno, emocionalno, ekonomsko, kombinacija dva ili više oblika)

Hipoteze:

Hipoteza 1: U domu za žrtve obiteljskog nasilja najčešće će potražiti pomoć žene srednje životne dobi koje su nezaposlene, bez radnog radnog staža i nisko kvalificirane. Najčešće su žrtve fizičkog zlostavljanja.

Hipoteza 2: U domu za žrtve obiteljskog nasilja smješteno je najviše žena koje su do svoje punoljetnosti živjele u obitelji s oba roditelja, koje imaju djecu i o njima se skrbe samostalno.

Hipoteza 3: Većina žena žrtava obiteljskog nasilja je po odlasku iz doma pronašla adekvatan smještaj daleko od zlostavljača.

Hipoteza 4: Djeca smještena u dom za žrtve obiteljskog nasilja su većinom školske dobi, najčešće imaju nizak školski uspjeh, teško održavaju pozitivne socijalne odnose i najčešće su žrtve kombinacije više oblika zlostavljanja.

Hipoteza 5: Pedagog ima važnu ulogu u procesu resocijalizacije i odgojno-obrazovnom radu sa ženama i djecom žrtvama obiteljskog nasilja

3. REZULTATI ISTRAŽIVANJA I DISKUSIJA

3.1. Podaci o ženama korisnicama

Tablica i graf 1: ŽIVOTNA DOB

U tablici 1 je prikazana zastupljenost ispitanica u pojedinim kategorijama starosne dobi po godinama; aritmetička sredina, centralna i dominantna vrijednost te

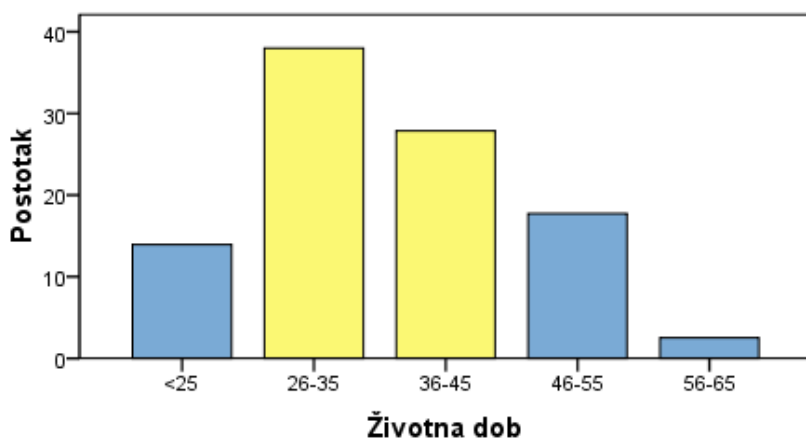
standardna devijacija, odnosno raspršenje podataka. Graf 1 prikazuje kategorije starosne dobi s obzirom na postotak ispitanica u svakoj kategoriji.

Tablica 1:

N (broj ispitanica)	79
Aritm. Sredina	2,57
Medijan	2,00
Mod	2
Std. devijacija	1,021

Godine	Broj Ispitanica	Postotak ispitanica
25 i manje	11	13,9
26-35	30	38,0
36-45	22	27,8
46-55	14	17,7
56-65	2	2,5
66 i više	0	0
Ukupno	79	100,0

Graf 1:

Najveći broj korisnica koje su potražile pomoć Doma su, s obzirom na životnu dob, u skupini srednje dobi. Životna dob najvećeg postotka ispitanica nalazi se u rasponu od 26. do 46. godine života (65,8%), što ukazuje na činjenicu da veliki broj korisnica Doma čine žene koje su potencijalno radno sposobne te koje bi mogle uspješno samostalno skrbiti o svojoj djeci kada bi imale riješeno egzistencijalno pitanje.

Najmanji je broj ispitanica starije dobi u kategoriji od 56. do 65. godine života, iako je i samo postojanje činjenice o žrtvama obiteljskog nasilja ove životne dobi poražavajući podatak za pojedinca i društvo.

Tablica i graf 2: BRAČNI STATUS

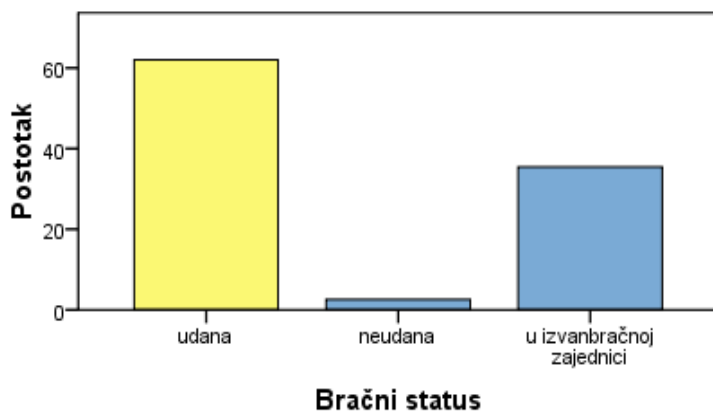
Rezultati prikazani u Tablici 2 odnose se na zastupljenost ispitanica u pojedinim kategorijama bračnog statusa (udana, neudana, u izvanbračnoj zajednici, razvedena). Prikazana je dominantna vrijednost (mod) podataka te broj i postotak ispitanica u svakoj kategoriji. Graf 2 prikazuje kategorije bračnog statusa s obzirom na postotak ispitanica, a prikazane su samo tri kategorije jer istraživanjem trogodišnjeg rada nije obuhvaćena niti jedna razvedena ispitanica.

Tablica 2:

N	(broj ispitanica)	79
Mod		1

Bračni status	Broj ispitanica	Postotak ispitanica
udana	49	62,0
neudana	2	2,5
u izvanbračnoj zajednici	28	35,4
razvedena	0	0
Ukupno	79	100,0

Graf 2:

Nasilničko ponašanje u obitelji u Hrvatskoj je definirano Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji, a isti Zakon kao osobe koje čine obitelj navodi: ženu i muškarca u braku, njihovu zajedničku djecu te djecu svakog od njih, ženu i muškarca u izvanbračnoj zajednici, djecu svakog od njih i njihovu zajedničku djecu te općenito sve osobe koje imaju zajedničku djecu²⁹. Dakle, osoba koja je izložena nasilnom ponašanju i osoba koja je počinitelj nasilja mogu biti u intimnoj vezi, u bračnoj zajednici ili su nekada ranije bili u nekoj intimnoj vezi. Mogu i ne moraju imati djecu, a veza može biti kratkotrajna ili dugotrajna. U ovom su istraživanju obuhvaćene navedene kategorije prema postavkama u spomenutom Zakonu. Prema rezultatima većina ispitanica je u trenutku dolaska u Dom bila udana (62%). Nije zanemariv ni broj ispitanica koje su u trenutku dolaska bile u izvanbračnoj zajednici (35,4%). Ovakav podatak još jednom osvjetljava problem nasilja od strane partnera kao najbliže osobe u životu jedne žene. Osobe izložene partnerskom nasilju mogu biti traumatizirane na različite načine kao i osobe izložene nasilnom ponašanju od neke nepoznate osobe, ali traumatizacija je učestalija i ozbiljnija u situacijama nasilja od strane partnera. Počinitelj nasilja u partnerskim vezama ima lak pristup osobi prema kojoj je nasilan, dobro poznaje navike i potrebe te može tjelesno i emocionalno kontrolirati njen svakodnevni život (Sesar i Dodaj, 2014:163) pa je ženama teško uopće potražiti pomoć i zaštitu od zlostavljanja u ovakvim situacijama zbog niza različitih faktora koji ih čine snažno povezanima s partnerom. Najmanje je bilo neudanih, odnosno ispitanica koje su bile u ljubavnoj vezi bez obaveza (2,5%), a nije zabilježena niti jedna razvedena ispitanica. Uzrok za nedostatak razvedenih možemo tražiti u činjenici da su takve osobe razvodom razriješile obiteljske nesuglasice i samim time izbjegle dolazak u situacije u kojima bi mogle biti podložne bilo kakvoj vrsti nasilja.

Tablica i graf 3: BROJ DJECE

Rezultati u Tablici 3 odnose se na roditeljstvo, tj. broj djece ispitanica ("nema djece", "ima jedno ili dvoje djece", "ima troje ili četvero djece" i "ima petero ili više djece"). Prikazana je dominantna vrijednost (mod) i centralna vrijednost (medijan) podataka. Graf 3 prikazuje navedene kategorije s obzirom na postotak ispitanica s određenim brojem djece.

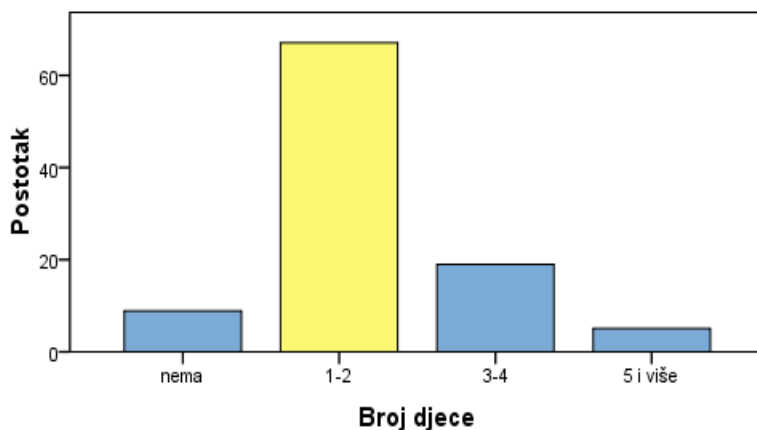
²⁹Izvor: <http://www.czss-ck.hr/userfiles/downloads/STO%20SE%20PODRAZUMIJEVA%20POD%20POJMOM%20NASILNICKO%20PONASANJE%20U%20OBITELJI.PDF>

Tablica 3:

N	(broj ispitanica)	79
Medijan		1,00
Mod		1

Broj djece	Broj ispitanica	Postotak ispitanica
nema	7	8,9
1-2	53	67,1
3-4	15	19,0
5 i više	4	5,1
Ukupno	79	100,0

Graf 3:

Iz prikazanih rezultata vidljivo je da najveći broj ispitanica (67,1%) ima jedno ili dvoje djece. Važno je naglasiti da gotovo sve ispitanice (91,2%) imaju potomke. S obzirom da se radi o ženama žrtvama obiteljskog nasilja, ovakav je podatak alarmantan jer pokazuje da su u većini slučajeva obiteljskog nasilja u neugodne situacije uključena i djeca. Loše mogućnosti i životne situacije lako se prenose s jednog naraštaja na idući; djeca socijalno izoliranih roditelja često imaju suženi prostor za napredak i više su izložena neuspjehu u obrazovanju, stjecanju dobrog zdravstvenog stanja, zaposlenja i ostvarivanju zdravih obiteljskih i drugih veza (Aguado Asenjo i sur, 2006). Njihova uključenost u nasilne situacije može ostaviti negativne posljedice na daljnje funkcioniranje i odnose, neovisno o tome jesu li i sami bili podložni zlostavljanju ili su bili samo promatrači. Samim time se nameće potreba za daljnjim

istraživanjima o tome jesu li ta djeca u opasnosti od "nasljeđivanja" statusa zlostavljanog ili zlostavljača od svojih roditelja.

Tablica i graf 4: STRUČNA KVALIFIKACIJA

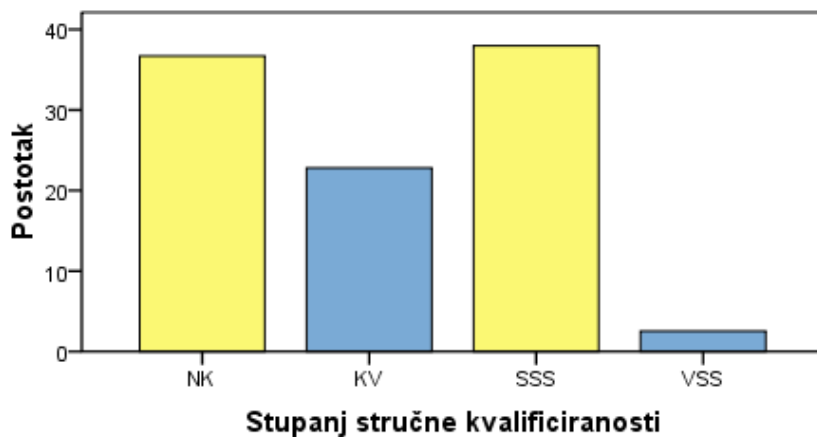
Rezultati prikazani u Tablici 4 odnose se na broj ispitanica s obzirom na njihov stupanj kvalificiranosti, odnosno stručnu spremu (nekvalificirana, kvalificirana, srednje stručne spreme i visoke stručne spreme). Prikazana je dominantna vrijednost (mod) i centralna vrijednost (medijan) podataka. Graf 4 prikazuje navedene kategorije s obzirom na postotak ispitanica u određenoj kategoriji kvalificiranosti.

Tablica 4:

N	(broj ispitanica)	79
Medijan		2,00
Mod		3

Stupanj kvalificiranosti	Broj ispitanica	Postotak ispitanica
NK	29	36,7
KV	18	22,8
SSS	30	38,0
VSS	2	2,5
Ukupno	79	100,0

Graf 4:

Najveći broj ispitanica zastupljen je u kategoriji srednja stručna sprema - SSS (38%). U ovom istraživanju nisu bile obuhvaćene mnoge sporedne varijable koje bi mogle objasniti povezanost stupnja srednje stručne spreme i izloženosti obiteljskom nasilju. Neka od mogućih objašnjenja ovog rezultata mogla bi biti nemogućnost pronalaska posla u domeni svoje profesije zbog sve više visoko obrazovanih ljudi s boljim kvalifikacijama na tržištu rada, a samim time i ekonomska i egzistencijalna ovisnost o nasilnom partneru ili preslaba plaćenost poslova vezanih uz srednju stručnu spremu. Posebnu pozornost treba skrenuti i na veliki broj ispitanica koje nemaju određenu kvalifikaciju, nisu dosegle niti jedan obrazovni stupanj ili su završile samo osnovnoškolsko obrazovanje (36,7%). Rizik od bilo koje vrste socijalne isključenosti je posebice izražen među onim ljudima koji ne završavaju obrazovanje i ne stječu kvalifikacije; Prekinuto osnovno ili nezavršeno srednje obrazovanje čini osobe slabo obrazovanima i socijalno ranjivima, a time se otvara pitanje o ugrožavanju određenih ljudskih prava (Šućur, 2001). Upravo takav nedostatak kompetencija može biti razlog ovisnosti o partneru i nemogućnosti uzdržavanja djece jer žene koje nemaju kvalifikacije imaju ograničenu mogućnost zadovoljavanja već i svojih osnovnih egzistencijalnih potreba.

Tablica i graf 5: RADNI STAŽ

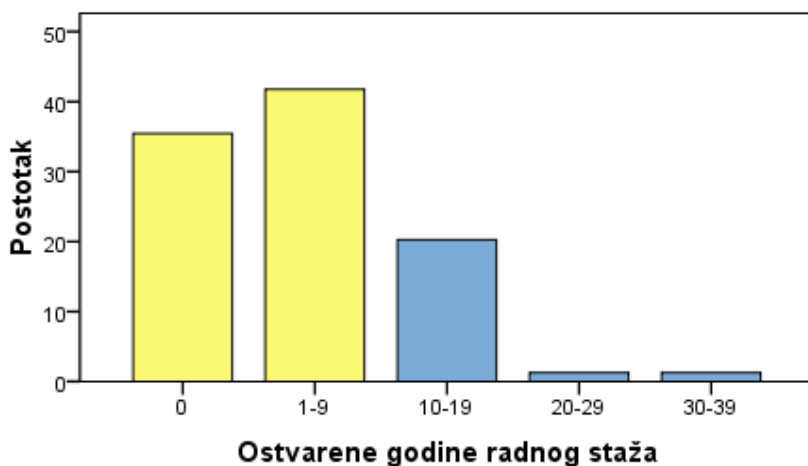
Rezultati u Tablici 5 odnose se na broj ispitanica s obzirom na njihove stečene godine radnog staža. Prikazana je aritmetička sredina, centralna i dominantna vrijednost te standardna devijacija, odnosno raspršenje podataka. Graf 5 prikazuje postotak ispitanica u svakoj kategoriji radnog staža (raspon od 9 godina).

Tablica 5:

N	(broj ispitanica)	79
Aritm. sredina		,91
Medijan		1,00
Mod		1
Std. devijacija		,850

Godine radnog staža	Broj ispitanica	Postotak ispitanica
0	28	35,4
1-9	33	41,8
10-19	16	20,3
20-29	1	1,3
30-39	1	1,3
40 i više	0	0
Ukupno	79	100,0

Graf 5:

Većina korisnica usluga Doma uopće nema (35,4%) ili ima vrlo malo radnog iskustva (41,8% je u kategoriji do 9 godina), što možemo promatrati kao zanimljiv podatak s obzirom da starosna dob ispitanica ukazuje na mogućnost stjecanja višegodišnjeg radnog iskustva. Korisnica Doma s 40 i više godina radnog staža uopće nije bilo, dok se u rasponu od 20 do 40 godina radnog staža nalaze samo dvije korisnice. Ovi rezultati ukazuju na moguću povezanost nedostatka iskustva u radu s problemom pronalaska zaposlenja i samostalnog života, a samim time i ovakvom vrstom socijalne isključenosti. Prema istraživanju Koller–Trbović i suradnika (2008), nedostatak godina radnog staža jedan je od glavnih uzroka pojavljivanja "začaranog kruga" nezaposlenosti. Naime, poslodavci vrlo često prilikom zapošljavanja traže radno iskustvo, kojeg većina ovih žena nema i zbog istog razloga ga ne može steći. Osim u navedenom, ishodišta i razlozi ovakvih rezultata možda bi mogli biti

pronađeni i u dugogodišnjoj izloženosti nasilju i spriječenosti za rad zbog partnerovog zabranjivanja.

Tablica i graf 6: ZAPOSLENOST PO DOLASKU U DOM

Tablica 6 pokazuje dominantnu vrijednost podataka te broj i postotak ispitanica s obzirom na njihovu (ne)zaposlenost u trenutku dolaska u Dom. Graf 6 je kružni dijagram - prikaz postotka ispitanica u kategorijama zaposlenih i nezaposlenih.

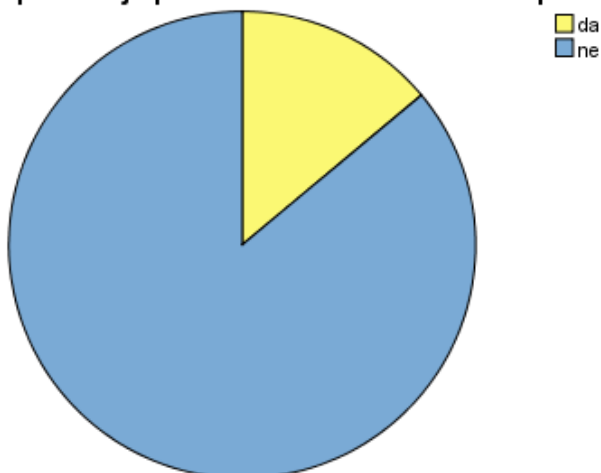
Tablica 6:

N	(broj ispitanica)	79
Mod		2

Zaposlenost	Broj ispitanica	Postotak ispitanica
Da	11	13,9
Ne	68	86,1
Ukupno	79	100,0

Graf 6:

Ispitanica je prilikom dolaska u Dom bila zaposlena

Nezaposlenost je jedna od ključnih varijabli socijalne isključenosti, a predstavlja stanje u kojem se radno sposobne osobe ne mogu zaposliti primjereno svojim kvalifikacijama. U nezaposlene se ubrajaju i osobe koje ne rade puno radno vrijeme i

nemaju primanja dostatna za normalno uzdržavanje (Bejaković, 2003:659). Rezultate smatramo važnima jer je u razumijevanju koncepta socijalne isključenosti potrebno posebnu pozornost usmjeriti na nezaposlenost kao jedan od "čimbenika koji utječu na povećanje vulnerabilnosti svakog čovjeka" (Koller – Trbović i sur, 2008:88). Nezaposlenost stvara ovisnost o drugim ljudima, najčešće članovima uže obitelji, potiče nezadovoljstvo samim sobom i okolinom, sumnju u sebe i druge ljude, društvene institucije i sustave te umanjuje potencijale za zadovoljavanje svih (egzistencijalnih i psihosocijalnih) potreba (Koller – Trbović i sur, 2008:90). Čak 86,1% ispitanica je bilo nezaposleno u trenutku dolaska u Dom, dok je 13,9% tada bilo zaposleno na nekom radnom mjestu. Nezaposlenost utječe i na društvene mreže pojedinaca na način da se smanjuju izlasci i kontakti s prijateljima te sudjelovanje u različitim društvenim aktivnostima, a to je upravo ono što nasilnici u bliskim vezama najčešće pokušavaju postići kod svojih žrtava.

Tablica i graf 7: PROSJEČNA PRIMANJA

U tablici 7 je prikazan broj i postotak ispitanica s obzirom na njihova prosječna mjesečna novčana primanja prije dolaska u Dom; aritmetička sredina, centralna i dominantna vrijednost te standardna devijacija, odnosno raspršenje podataka. Graf 7 prikazuje postotak ispitanica u pojedinim kategorijama prosječnih mjesečnih primanja.

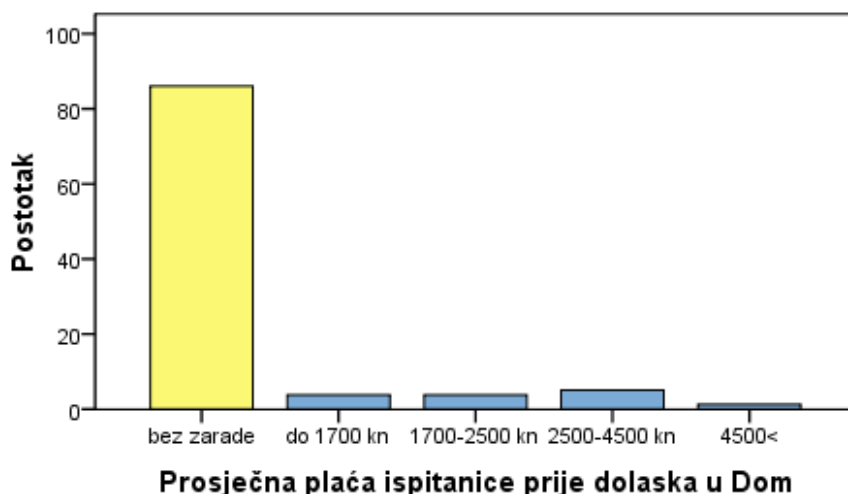
Tablica 7:

N (broj ispitanica)	79
Aritm. Sredina	1,32
Medijan	1,00
Mod	1
Std. Devijacija	,870

Prosječna plaća	Broj ispitanica	Postotak ispitanica
bez zarade	68	86,1
do 1700 kn	3	3,8
1700-2500 kn	3	3,8

2500-4500 kn	4	5,1
više od 4500	1	1,3
Ukupno	79	100,0

Graf 7:

Iz predstavljenih je podataka vidljivo da čak 86,1% korisnica Doma nije imalo nikakav samostalan izvor prihoda s kojim bi se mogle osamostaliti i brinuti o svojoj djeci u neovisnom kućanstvu daleko od nasilnog partnera. Podaci ukazuju na temeljnu barijeru kod rješavanja pitanja svakodnevnog života žena, odnosno bijega od sredine u kojoj su podložne zlostavljanju. S obzirom da nemaju mjesečnu zaradu, a samim time niti mogućnost samostalnog pronalaska adekvatnog smještaja i života dostojnog slobodnog ljudskog bića, ove se žene uz zlostavljanje susreću i sa siromaštvom ukoliko se odluče na promjenu. Kako je objašnjeno u tablici i grafu 6, tržište rada je zbog različitih razloga nedostupno za veliki broj nezaposlenih žena, što im ostavlja jedino mogućnost za rad na povremenim radnim mjestima i uzrokuje nedostatak zadovoljavajućeg dugoročnog stambenog rješenja, pravne zaštite i zdravstvenog osiguranja (Aguado Asenjo i sur, 2006). Nasilni supruzi svoje žene neprestano kontroliraju, zastrašuju, ograničavaju i drže u socijalnoj izolaciji zbog čega im je uskraćeno ostvarivanje prava na pristup zapošljavanju, promjenu mjesta stanovanja, kao i informiranost o alternativama i vrstama pomoći koje mogu zatražiti³⁰.

³⁰Izvor: <http://www.biofuels-dubrovnik.org/azkz/assets/files/GODISNJI%20IZVJESTAJ%202008.proooba.pdf>

Tablica i graf 8: STAMBENI PROSTOR

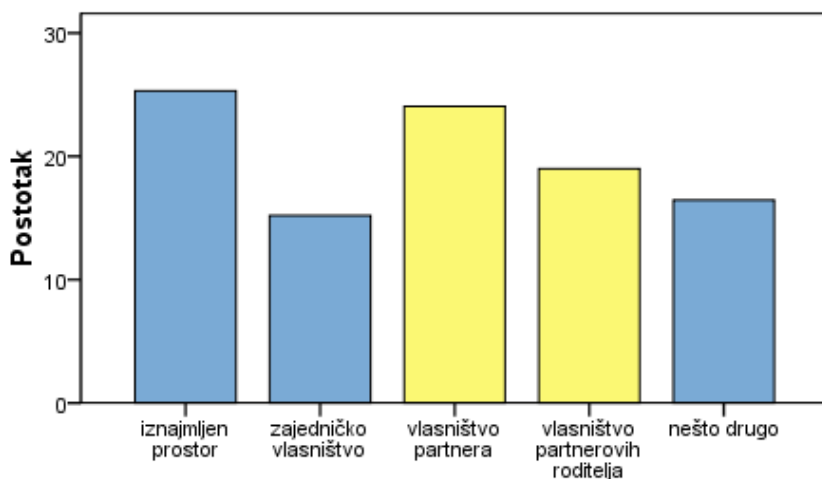
U tablici 8 prikazan je broj i postotak ispitanica s obzirom na vlasništvo stambenog prostora u kojem su živjele do trenutka smještaja u Dom te dominantna vrijednost podataka. Graf 8 prikazuje postotak ispitanica u pojedinim kategorijama smještaja (iznajmljen prostor, zajedničko vlasništvo, vlasništvo partnera, vlasništvo partnerovih roditelja i "nešto drugo").

Tablica 8:

N	(broj ispitanica)	79
Mod		1

Stambeni prostor	Broj ispitanica	Postotak ispitanica
iznajmljen prostor	20	25,3
zajedničko vlasništvo	12	15,2
vlasništvo partnera	19	24,1
vlasništvo partnerovih roditelja	15	19,0
nešto drugo	13	16,5
Ukupno	79	100,0

Graf 8:

Vlasništvo stambenog prostora u kojem je ispitanica živjela prije dolaska u Dom

Posebno treba izdvojiti podatke koji govore da je veliki broj korisnica Doma prije smještaja u isti živjelo u stambenom prostoru koji je bio isključivo vlasništvo njihovih nasilnih partnera (24,1%) ili njegovih roditelja (19%). Nadalje, 25,3% korisnica je prije dolaska u Dom živjelo u iznajmljenom stanu. Ako se osvrnemo na prethodno prikazane podatke u tablici i grafu 7 koji govore da velika većina korisnica nije imala nikakvih novčanih primanja, možemo i iznajmljen stan promatrati kao vlasništvo njihovih partnera jer oni podmiruju sve troškove stanovanja. S obzirom na navedeno, ove je rezultate važno promatrati na način da je čak 68,4% korisnica živjelo u stambenom prostoru kontroliranom od strane njihovih nasilnih partnera. Kategorija "nešto drugo" odnosi se na ispitanice romske pripadnosti za čiji se stambeni prostor nije moglo konkretno odrediti, odnosno razgraničiti vlasništvo. Ova je informacija važna jer pokazuje da barem 16,5% ispitanica obuhvaćenih ovim istraživanjem čine pripadnice nacionalne manjine. Manjine u Hrvatskoj po njenom Ustavnom zakonu imaju određena prava (politička i ljudska), ali se problem socijalne isključenosti ipak javlja zbog nedovoljne zaštite, prihvaćanja i spremnosti većine da reagira na njihovo narušavanje. Kad se dogode incidenti povrede ljudskih prava, posebice pripadnika nekih nacionalnih manjina, nerijetko izostaje odgovarajuća i realno očekivana reakcija nositelja izvršne vlasti, prije svega onih na razini lokalne i regionalne samouprave. Ovo se posebno odnosi na Rome. Nerijetko se suočavaju i s temeljnim problemima u preživljavanju jer njihove obitelji žive u izrazito lošim uvjetima kao što je stanovanje ispod standarda, nedostatak osnovne infrastrukture i loša ishrana (Aguado Asenjo i sur, 2006:46) pa i to mogu biti neki od uzroka za pojavu zlostavljanja u partnerskim vezama.

Tablica i graf 9: SKRB O DJECI

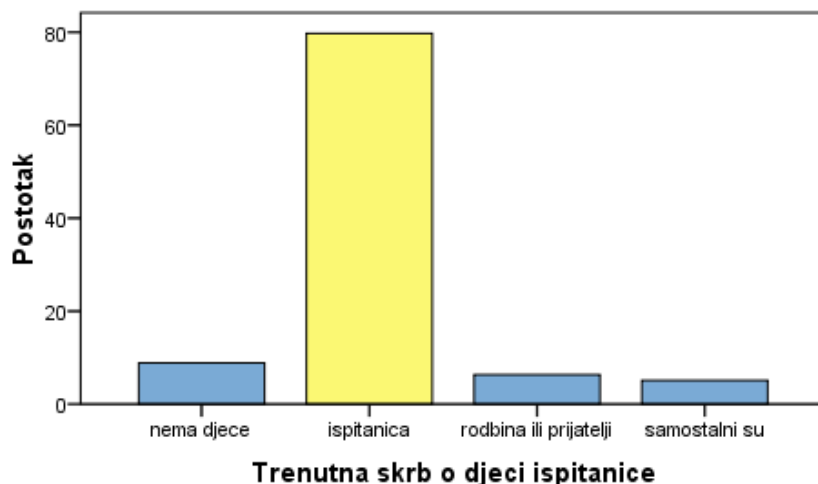
U tablici 9 prikazan je broj i postotak ispitanica s obzirom na trenutnu skrb o njihovoj djeci te dominantna vrijednost podataka. Graf 9 prikazuje postotak ispitanica s obzirom na to skrbe li se one o svojoj djeci, jesu li im djeca samostalna ili se u vrijeme njihovog boravka u Domu o njihovoj djeci skrbi udomiteljska obitelj/ustanova socijalne skrbi, rodbina ili prijatelji.

Tablica 9:

N	(broj ispitanica)	79
Mod		1

Skrb o djeci ispitanice	Broj ispitanica	Postotak ispitanica
nema djece	7	8,9
Ispitanica	63	79,7
rodbina ili prijatelji	5	6,3
samostalni su	4	5,1
ustanova soc. skrbi ili udomiteljska obitelj	0	0
Ukupno	79	100,0

Graf 9:

U većini slučajeva se korisnice usluga Doma samostalno skrbe o svojoj djeci (79,7%). U ovom podatku možemo primijetiti preklapanje kategorija socijalne isključenosti jer žene žrtve obiteljskog nasilja često postaju samohrani roditelji, a njihove obitelji postaju jednoroditeljske obitelji. U jednoroditeljskim obiteljima majke su izložene većim naporima na poslu i kod kuće i preuzimaju veći psihički i fizički teret odgoja i odgovornosti za djecu; a stanje jednoroditeljskih obitelji u Hrvatskoj puno je nepovoljnije od onog u nekim drugim razvijenim europskim zemljama, posebice stoga što ne postoji primjerena novčana potpora od strane države samohranim roditeljima (Raboteg-Šarić i sur, 2003). Zbog prezaposlenosti i tereta različitih obaveza koje moraju obavljati same nastaje opasnost da žene žrtve

obiteljskog nasilja nakon odlaska u samostaln život pružaju manje podrške svojoj djeci za razliku od roditelja u dvoroditeljskim obiteljima. Dakako, to ne mora uvijek biti slučaj.

Tablica i graf 10: ŽIVOT DO PUNOLJETNOSTI

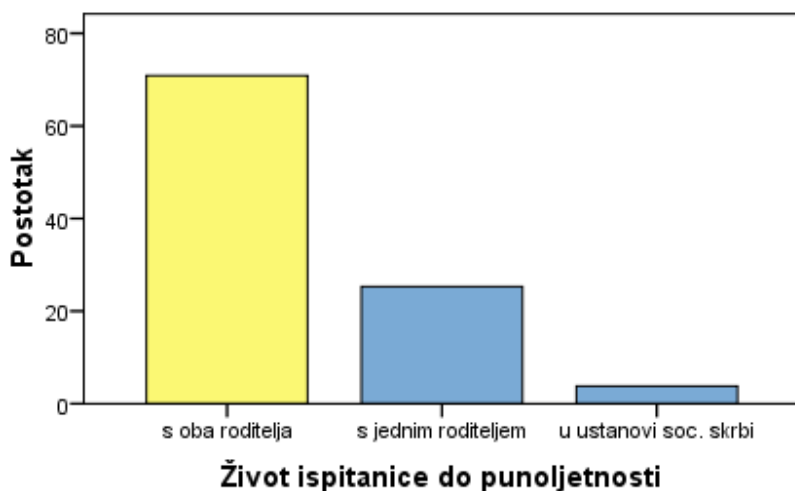
U tablici 10 prikazan je broj i postotak ispitanica s obzirom na tip okruženja u kojem su živjele do svoje punoljetnosti te dominantna vrijednost podataka. Graf 10 prikazuje postotak ispitanica ovisno o tome jesu li do punoljetnosti živjele s oba roditelja, u jednoroditeljskoj obitelji, u ustanovi socijalne skrbi ili kod rodbine i prijatelja.

Tablica 10:

N	(broj ispitanica)	79
Mod		1

Život do punoljetnosti	Broj ispitanica	Postotak ispitanica
s oba roditelja	56	70,9
s jednim roditeljem	20	25,3
u ustanovi soc. skrbi	3	3,8
kod rodbine ili prijatelja	0	0
Ukupno	79	100,0

Graf 10:

Većina ispitanica (70,9%) do punoljetnosti je živjelo i s oba roditelja. Ovaj podatak treba posebno naglasiti zbog različitih stereotipa o "idiličnom životu" u potpunim obiteljima, odnosno obiteljima s oba roditelja. Veliki broj korisnica Doma koje su život do punoljetnosti provele s oba roditelja ukazuje na mogućnost postojanja različitih obiteljskih faktora (kvaliteta odnosa u obitelji, utjecaj materijalnih prilika, stilovi roditeljstva i dr.) koji mogu potencirati i nepovoljnu obiteljsku situaciju i nemogućnost kasnijeg odupiranja nepovoljnim uvjetima kao što je nasilje u obitelji. Obrasci privrženosti razvijeni u prvim godinama mogu se djelomično mijenjati tijekom života, ali većina osoba zadržava taj rani oblik privrženih ponašanja. Privržena ponašanja tijekom života najintenzivnije se aktiviraju u stanjima stresa i u situacijama uspostavljanja, održavanja i prekidanja emocionalnih veza. Djeca koja su razvila siguran tip privrženosti u odrasloj dobi imaju sigurnost da će, zatreba li, imati osobu koja će biti uz njih. Znaju i osjećaju da su vrijedni ljubavi drugih ljudi. To im omogućuje razvijanje osobnosti i samopoštovanja te imaju sigurnost izraziti vlastito mišljenje. Osobe koje su u prvim godinama života razvile nesiguran tip privrženosti nemaju tu sigurnost te postaju ovisne o osobama iz njihovog života i podložne trpljenju nasilničkih ponašanja svojih partnera.³¹ Nije zanemariv ni broj ispitanica koje su do svoje punoljetnosti živjele u jednoroditeljskim obiteljima (25,3%). Ovaj podatak valjalo bi razmotriti u kontekstu mogućeg utjecaja i na kasniju kvalitetu života i moguću socijalnu isključenost osoba koje su djetinjstvo provele u jednoroditeljskim obiteljima. Uvažavajući brigu svakog samohranog roditelja o djetetu, treba naglasiti da su u jednoroditeljskim obiteljima roditelji izloženiji i većim fizičkim, emocionalnim i materijalnim naporima i preuzimaju veći teret koji nosi odgoj i odgovornost za djecu. Istovremeno, često ne nailaze na dovoljnu podršku šire obitelji i društva u ostvarenju svoje roditeljske funkcije pa je moguće da se njihova djeca kasnije teže odupiru štetnim utjecajima okoline kao što je zlostavljanje. Dakle, rezultati ukazuju na potrebu za dubljim istraživanjem problematike obiteljskih odnosa u primarnoj obitelji korisnica Doma i utjecaja ovih odnosa na njihovo kasnije snalaženje u društvu.

Tablica i graf 11: OBLIK ZLOSTAVLJANJA

U tablici 11 prikazan je broj i postotak ispitanica s obzirom na oblik zlostavljanja koji su pretrpjele od strane svog partnera prije smještanja u Dom. Graf 11 prikazuje

³¹Izvor: <http://www.poliklinika-djeca.hr/publikacije/je-li-moguće-da-je-to-ljubav/>

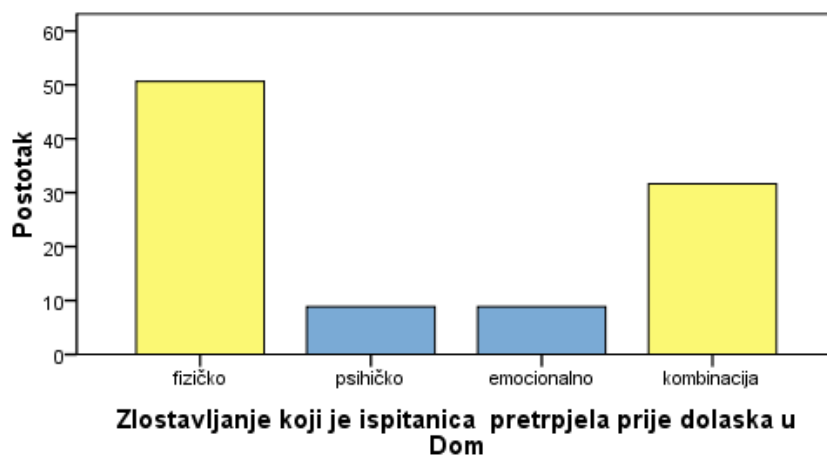
postotak ispitanica ovisno o tome jesu li prije dolaska u Dom bile žrtve fizičkog, psihičkog, emocionalnog, seksualnog, ekonomskog ili kombinacije višestrukih oblika zlostavljanja.

Tablica 11:

N	(broj ispitanica)	79
Mod		1

Oblik zlostavljanja	Broj ispitanica	Postotak ispitanica
fizičko	40	50,6
psihičko	7	8,9
emocionalno	7	8,9
ekonomsko	0	0
seksualno	0	0
kombinacija	25	31,6
Ukupno	79	100,0

Graf 11:

Nasilje u vezama manifestira se kao ponašanje s ciljem kontrole, moći i zastrašivanja. Istraživanja pokazuju kako nasilje nakon prvog incidenta postaje sve češće i intenzivnije, a zlostavljana osoba gubi kontrolu nad životom i postaje sve više ovisna o partneru, a izolirana od ostalih. Različiti su oblici moći i kontrole koje nasilna

osoba može koristiti, a neka se ponašanja često i ne prepoznaju kao nasilje.³² Ispitanice su u najvećoj mjeri bile žrtve fizičkog zlostavljanja (50,6%). Ovakav je rezultat bio očekivan jer su posljedice fizičkog nasilja najviše vidljive osobama iz okoline žrtve koje je onda mogu potaknuti da potraži pomoć. Samo žrtvi vidljive ozljede i bol uvelike onemogućavaju normalno svakodnevno funkcioniranje pa je za očekivati da će žrtve fizičkog zlostavljanja prije potražiti pomoć od žrtava psihičkog ili emocionalnog zlostavljanja čije su posljedice izvana manje vidljive, sporodolazeće, ali jednako, ponekad i više štetne od onih uzrokovanih tjelesnim zlostavljanjem. Uznemirujuć je podatak da je 31,6% ispitanica bilo žrtva različitih kombinacija, odnosno višestrukih tipova zlostavljanja. Upravo kombiniranje različitih oblika zlostavljanja od strane nasilnika (uz teže prepoznavanje manifestacija i posljedica svih oblika zlostavljanja osim fizičkog) može biti razlog da rezultati pokazuju nisku zastupljenost psihičkog (8,9%) i emocionalnog (8,9%) zlostavljanja te nepostojanje žrtava seksualnog i ekonomskog zlostavljanja među ispitanicima.

Tablica i graf 12: ZAPOSLENOST PO ODLASKU

Tablica 12 pokazuje broj i postotak ispitanica s obzira na njihovu (ne)zaposlenost u trenutku odlaska iz Doma te dominantnu vrijednost podataka. Graf 12 prikazuje postotak korisnika u određenoj kategoriji (zaposlene/nezaposlene). Ovo je jedan od parametara prema kojima će se u radu procjenjivati je li resocijalizacija korisnika bila uspješna ili neuspješna.

Tablica 12:

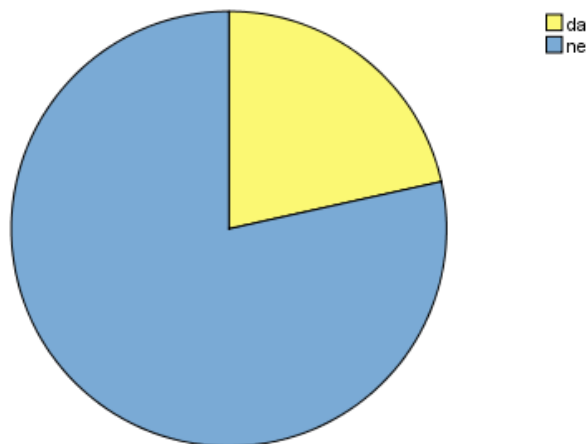
N	(broj ispitanica)	79
Mod		2

Zaposlenost	Broj ispitanica	Postotak ispitanica
Da	17	21,5
Ne	62	78,5
Ukupno	79	100,0

³²Izvor: <http://www.poliklinika-djeca.hr/publikacije/je-li-moguće-da-je-to-ljubav/>

Graf 12:

Ispitanica je bila zaposlena po odlasku iz Doma

Posao je po odlasku iz Doma pronašlo 21,5% korisnica, a njih 78,5% tada nije bilo zaposleno. Nezaposlenost pogađa mlade osobe koje imaju problema s ulaskom na tržište rada, ali i starije osobe koje nakon prekida radnog odnosa imaju problema s pronalaskom posla. Stigma dugotrajno nezaposlene osobe smanjuje izgled kod mogućih poslodavaca, što vodi sve lošijem materijalnom i psihičkom stanju i uvodi pojedince i njihove obitelji u "začaran krug" socijalne isključenosti i siromaštva. Službeno tržište rada postaje nedostupno za veliki broj nezaposlenih osoba, što im ostavlja jedino mogućnost za rad na povremenim radnim mjestima i uzrokuje nedostatak zadovoljavajućeg dugoročnog stambenog rješenja, pravne zaštite i zdravstvenog osiguranja (Aguado Asenjo i sur, 2006). Bez obzira na veliki broj nezaposlenih korisnica, ovakav rezultat može biti i pozitivan jer u broj nezaposlenih spadaju i korisnice koji zbog svojih psihofizičkih (ne)sposobnosti nisu u mogućnosti stupiti u radni odnos, a možda im je bila riješena potrebna dokumentacija i samim time adekvatna novčana pomoć.

Tablica i graf 13: DOKUMENTI

Tablica 13 pokazuje broj i postotak ispitanica s obzirom na to je li im u trenutku odlaska iz Doma riješena sva potrebna dokumentacija (osobna iskaznica, radna knjižica, uvjerenja o završetku školovanja, životopis za prijavu na oglase za posao, uvjerenja i potvrde o invalidnosti i sl.) za nesmetano uključivanje u društvo kao njegove punopravne članice te dominantnu vrijednost podataka. Graf 13 prikazuje

postotak korisnica kojima su spomenuti dokumenti ishodovani i postotak korisnica kojima to nije bilo omogućeno zbog različitih razloga koji nisu istraživani u ovom radu. Dokumentacija je također jedan od parametara prema kojima će se u radu procjenjivati je li resocijalizacija korisnica bila uspješna ili neuspješna.

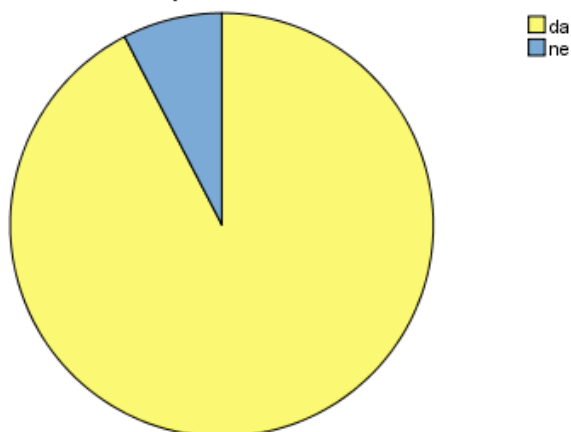
Tablica 13:

N	(broj ispitanica)	79
Mod		1

Ishodovani dokumenti	Broj ispitanica	Postotak ispitanica
Da	73	92,4
Ne	6	7,6
Ukupno	79	100,0

Graf 13:

Ispitanici su ishodovani svi potrebni dokumenti po odlasku iz Doma

Najranjivije kategorije socijalno isključenih među koje spadaju i žene žrtve nasilja, posebno ako se odluče na samostalan život daleko od zlostavljača, zbog trenutnog nedostatka mogućnosti prijave prebivališta i potrebnih dokumenata (osobne iskaznice, radne knjižice, putovnice, itd) ovise isključivo o pomoći institucija i moraju započeti borbu za ostvarivanje svojih elementarnih prava na području zdravstvene zaštite, obrazovanja, zapošljavanja, stambenog smještaja, prehrane i prijevoza (Aguado Asenjo i sur, 2006). U ovom slučaju svi potrebni dokumenti kao dio procesa

reintegracije u društvo (zakonski status) ishodovani su za čak 92,4% korisnica Doma. Ovaj je podatak iznimno važan za razmatranje resocijalizacije žena žrtava obiteljskog nasilja jer pokazuje napredak u prevladavanju prve zapreke za povratak zakonskog, pravnog i socijalnog statusa žena.

Tablica i graf 14: SMJEŠTAJ PO ODLASKU

Tablica 14 pokazuje broj i postotak ispitanica s obzirom na to je li u trenutku odlaska iz Doma pronađen primjeren smještaj za njih i njihovu djecu daleko od zlostavljača te dominantnu vrijednost podataka. Graf 14 je kružni dijagram koji prikazuje postotak korisnica kojima je pronađen samostalan smještaj i postotak korisnica koje su privremeno smještene kod nekog od članova obitelji ili prijatelja ili su se odlučile vratiti zlostavljaču. Primjeren smještaj je treći od osnovnih parametara prema kojima će se u radu procjenjivati je li resocijalizacija korisnica bila uspješna ili neuspješna.

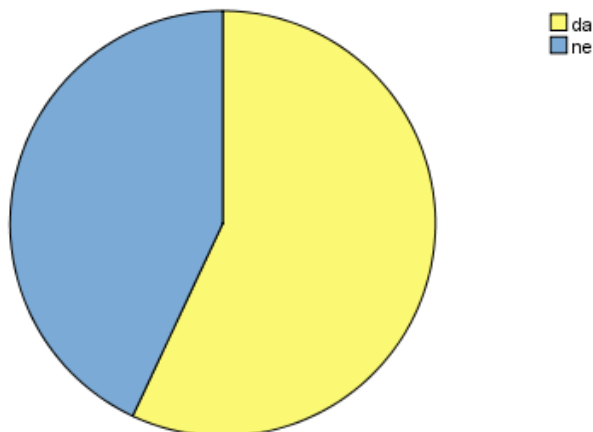
Tablica 14:

N	(broj ispitanica)	79
Mod		1

Pronađen smještaj	Broj ispitanica	Postotak ispitanica
Da	45	57,0
Ne	34	43,0
Ukupno	79	100,0

Graf 14:

Po odlasku iz Doma ispitanici je osiguran adekvatan smještaj daleko od zlostavljača

Rezultati pokazuju da je za 57% korisnica Doma pronađeno primjereno mjesto stanovanja, odnosno stambeni prostor zadovoljavajuće kvadrature u kojem će živjeti samostalno sa svojom djecom. S druge strane, 43% korisnica nije pronašlo samostalan smještaj. U ovaj postotak je ubrojeno 26,6% korisnica koje su se vratile u nasilnu sredinu iz različitih razloga, ali i 16,4% korisnica koje su privremeno smještene kod obitelji ili prijatelja dok ne pronađu adekvatan smještaj za svoju obitelj. Razlozi zbog kojih žene žrtve obiteljskog nasilja ne žele napustiti svoje zlostavljače ili im se s vremenom vraćaju su složeni i mnogobrojni, a neke od njih možemo naći u naučenosti na financijsku ovisnost o zlostavljaču, niskoj kvalificiranosti, strahu od nemogućnosti uzdržavanja i odgoja djece, vjeri ili nadi da će se zlostavljač promijeniti, strahu da će im zlostavljač oduzeti život, vjerovanje da su djeci za zdravo odrastanje prijeko potrebna oba roditelja i nedostatku podrške prijatelja i/ili obitelji (Mamula, 2005). Pitanje resocijalizacije onih koje se nisu vratile zlostavljaču, a nisu niti krenule potpuno samostalno u život ostalo je otvoreno s obzirom da članovi stručnog tima kasnije nisu ostali u kontaktu sa svim bivšim korisnicama.

Tablica i graf 15: RESOCIJALIZACIJA

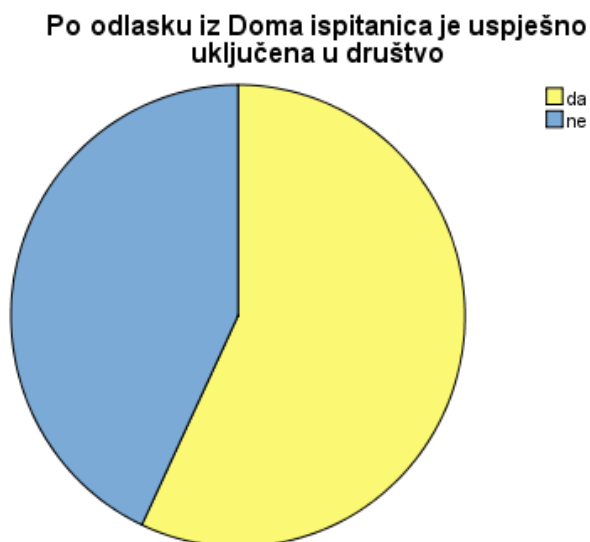
Tablica 15 pokazuje broj i postotak ispitanica s obzirom na to jesu li uspješno resocijalizirane po odlasku iz Doma, odnosno je li im riješen zakonski i pravni status, posao i adekvatan stambeni prostor. Graf 15 prikazuje postotak korisnica koje (ni)su uspješno uključene u društvo kao njegove punopravne članice daleko od izvora nasilja kojem su bile izložene.

Tablica 15:

N	(broj ispitanica)	79
Mod		1

Uključena u društvo	Broj ispitanica	Postotak ispitanica
Da	45	57,0
Ne	34	43,0
Ukupno	79	100,0

Graf 15:

Prikazani rezultati odnose se na uspješnost povratka zlostavljanih žena u društvo kao njegovih punopravnih članica sa svim pravima koja im pripadaju. Ovi su rezultati dobiveni s obzirom na sve prethodno prikazane parametre i njima pripadajuće rezultate (zaposlenost, dokumenti, smještaj) i pokazuju da je više od polovine (57%) korisnica Doma u posljednje tri godine njegova rada uspješno resocijalizirano, dok manji dio (43%) nije do kraja uspješno završilo proces resocijalizacije ili se vratio zlostavljaču.

3.2. Podaci o djeci korisnicima

Tablica i graf 16: ŽIVOTNA DOB DJECE

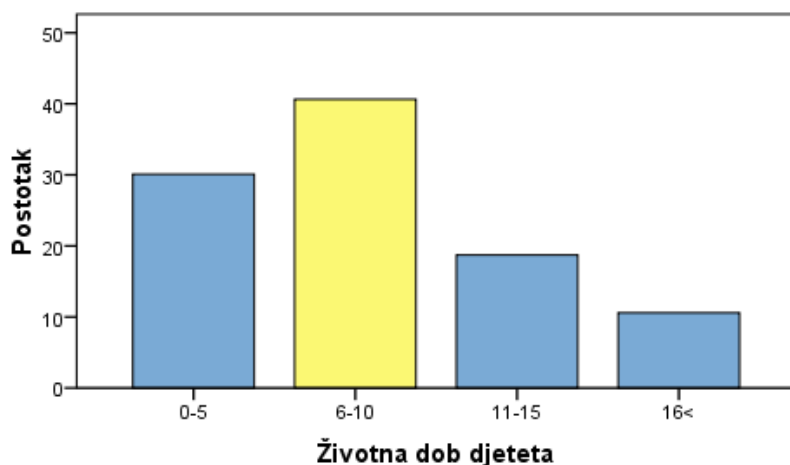
U tablici 16 je prikazana zastupljenost djece koja su zajedno s ispitanicama bila smještena u Domu u pojedinim kategorijama starosne dobi po godinama te centralna i dominantna vrijednost podataka. Graf 16 prikazuje kategorije životne dobi s obzirom na postotak djece ispitanica u svakoj kategoriji.

Tablica 16:

N	(broj ispitanika)	123
Medijan		2,00
Mod		2

Godine	Broj ispitanika	Postotak ispitanika
0-5	37	30,1
6-10	50	40,7
11-15	23	18,7
16 i više	13	10,6
Ukupno	123	100,0

Graf 16:

Problemi kao što su nedostatak finansijskih sredstava, rano napuštanje obrazovnog sustava, emocionalna depriviranost, roditeljski stres i obiteljski sukobi negativno

utječu na dobrobit djece i njihovo kasnije uključivanje u društvenu zajednicu. Rezultati pokazuju da je u Domu bilo smješteno najviše djece korisnica u dobi od šest do deset godina (40,7%), odnosno u ranoj osnovnoškolskoj dobi. Nije zanemariv ni broj djece vrlo rane životne dobi - od samog rođenja do pete godine života (30%). Ovaj podatak nas vraća na razmišljanja o ugroženosti djece s obzirom na njihovu izloženost raznim oblicima nasilja i socijalne ugroženosti u vrlo ranoj dobi kada se iz takve životne situacije ne mogu sami izuzeti i ovise o svojoj majci i njenoj odluci da se udalji od zlostavljača. Nažalost, tek se prije nekoliko godina počela isticati potreba za izradom nacrtu novog programa za borbu protiv socijalne isključenosti koji bi predstavljao priliku za upoznavanje životnih uvjeta djece u obiteljima i osiguravanje njihove dobrobiti³³.

Tablica i graf 17: OBRAZOVNI UZRAS

U tablici 17 je prikazana zastupljenost djece u dvije različite kategorije njihova uzrasta (predškolski uzrast/školski uzrast) te dominantna vrijednost podataka. Graf 17 prikazuje kategorije uzrasta s obzirom na postotak djece ispitanica u svakoj kategoriji.

Tablica 17:

N	(broj ispitanika)	123
Mod		1

Obrazovni uzrast	Broj ispitanika	Postotak ispitanika
predškolska dob	75	61,0
školska dob	48	39,0
Ukupno	123	100,0

³³Izvor: http://www.dijete.hr/hr/izvjemainmenu_93/odbor_-za-prava-djeteta-un-a/doc_detalist/241-informacija-o-radu-ureda-pravobranitelja-za-djecu-za-2005.html

Graf 17:

Najveći broj djece ispitanica koja su zajedno s njima bila smještena u Domu je predškolskog uzrasta (61%). Prikazani su podaci relevantni ne samo zbog ranjivosti i načina rješavanja problema djece određenog uzrasta, već i razumijevanja rada pedagoga u instituciji s ovako velikim brojem socijalno isključene djece. Kako bi mogao postići povezanost, uspješan rad na različitim odgojnim zadacima ili poboljšanje u odnosu s roditeljima i vršnjacima, pedagog svakom djetetu mora pristupiti na način koji je najprikladniji za njegov uzrast. Kako djeca prolaze kroz različite uzraste njihov način razmišljanja se mijenja. S vremenom postaju samostalniji i više pažnje posvećuju odraslima i djeci oko sebe, Istražuju i ispituju o stvarima i problemima koje se nalaze oko njih, a način interakcije s obitelji i bližnjima utječe na izgradnju njihove osobnosti³⁴. S obzirom na dobivene rezultate, važno je ukazati na ulogu pedagoga u predškolskom i odgoju i obrazovanju djece. Pedagoški rad ima posebnu važnost u dijelu koji se odnosi na početnu socijalizaciju djece, a isto tako daje dragocjen doprinos socijalnoj sigurnosti roditelja³⁵ te samim time pomaže majci da prikladno započne ili nastavi ostvarivati svoju funkciju na obiteljskom i društvenom planu.

Tablica i graf 18: ŠKOLSKI USPJEH

U rezultate koji pokazuju razinu školskog uspjeha uključeno je 39% od ukupnog broja djece, odnosno isključivo djeca školskog uzrasta. U tablici 18 je prikazana

³⁴Izvor: <http://www.kvaka.eu/project/pozitivni-roditeljski-savjeti-za-zdrav-razvoj-djeteta-predskolski-uzrast-3-5-godina/>

³⁵Izvor: file:///C:/Users/Daria/Downloads/STANDARD_PREDSKOLSKI.pdf

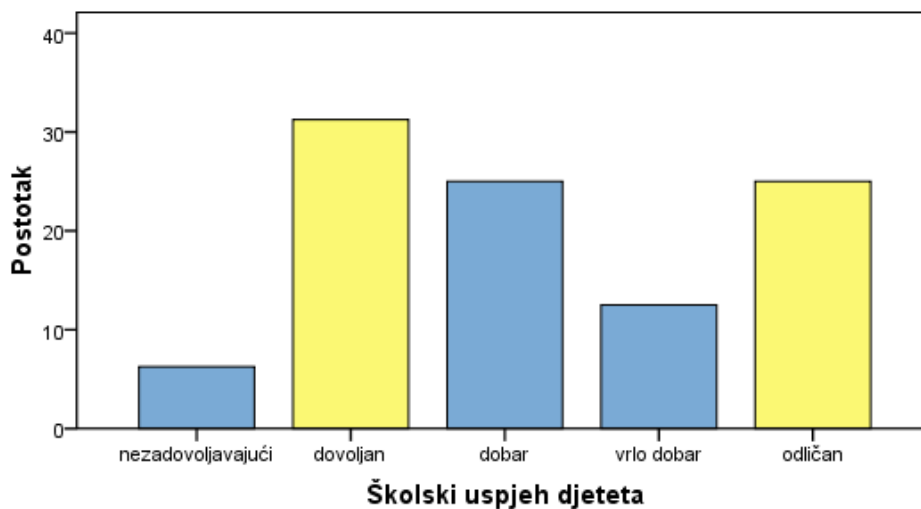
zastupljenost djece koja su zajedno s ispitanicama bila smještena u Domu u pojedinim kategorijama s obzirom na njihov opći uspjeh u školi te centralna i dominantna vrijednost podataka. Graf 18 prikazuje 39% djece školskog uzrasta podijeljeno u pet kategorija školskog uspjeha.

Tablica 18:

N	(broj ispitanika)	48
	Nedostaje ispitanika (predškolski uzrast)	75
Medijan		3,00
Mod		2

Školski uspjeh	Broj ispitanika	Postotak ispitanika
nezadovoljavajući	3	2,4
dovoljan	15	12,2
dobar	12	9,8
vrlo dobar	6	4,9
odličan	12	9,8
Ukupno školskog uzrasta	48	39,0
Nedostaje (predškolski)	75	61,0
Ukupno	123	100,0

Graf 18:

Istraživanja su pokazala da je obitelj jedan od važnih čimbenika razvoja djetetove ličnosti i njegova uspjeha u školi; a iako neka od njih govore o važnom utjecaju škole i kvalitete nastavnika, treba znati da učenikova sposobnost učenja umnogome može ovisiti o tomu što se događa kod kuće - imaju li djeca ondje potporu, poticaj i pomoć roditelja, jesu li odnosi unutar obitelji narušeni, postoji li kvalitetna komunikacija između njezinih članova, kakva je emocionalna klima unutar obitelji itd. (Bedeniković, 2009:332). Iz grafa 18 je vidljivo da najveći broj djece školskog uzrasta koja su bila smještena u Domu ima samo dovoljan uspjeh (12,2%). Ipak, treba posebno izdvojiti i broj djece s odličnim uspjehom (9,8%) na koji su, bez obzira na stresne obiteljske situacije i socijalnu isključenost, mogli utjecati različiti faktori poput pozitivnog odnosa s majkom. Na djetetov uspjeh u školi najviše utječe majčina neposredna uključenost u njegov razvoj. Dakle, smanjenjem majčina neposrednog sudjelovanja u školskom razvoju smanjuje se i školski uspjeh djeteta (Bedeniković, 2009:341).

Tablica i graf 19: ODNOS S MAJKOM

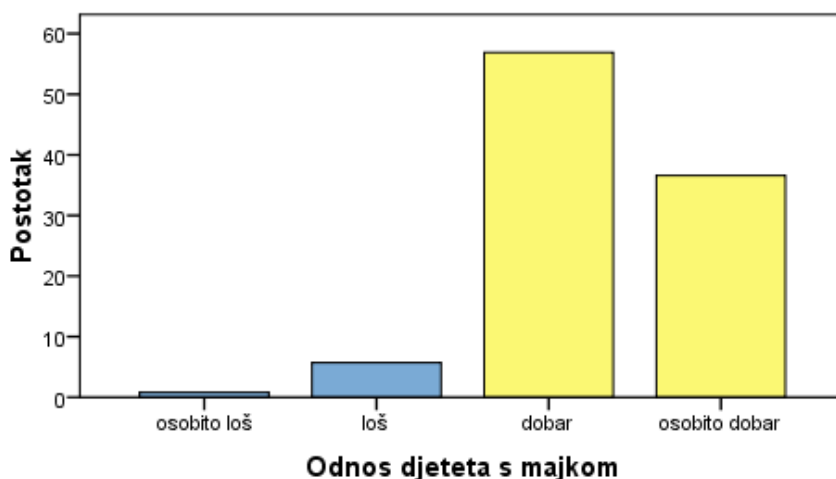
Podaci prikazani u Tablici 19 sadrže broj i postotak djece korisnika usluga Doma s obzirom na stupanj kvalitete njihovih odnosa s majkom, aritmetičku sredinu, centralnu i dominantnu vrijednost te standardnu devijaciju, odnosno raspršenje podataka. Kategorije su nastale prema kriterijima i procjeni pedagogice Doma, a ona je iste gradila u radu s korisnicama i njihovom djecom te suranji s policijom, centrima za socijalnu skrb i drugim institucijama socijalne skrbi. Stupnjevi kvalitete odnosa označavaju odnos djece s majkom kao: osobito loš - jedan ili više oblika zlostavljanja; loš - negativna atmosfera, neprestalne svađe i neslaganja; dobar - korektni odnosi, dovoljno majčine brige za dijete, izostanak svađa i nemira; osobito dobar - posebna pozitivna povezanost, atmosfera potpore i uvažavanja i majčina odlična briga za dijete. Graf 19 pokazuje postotak djece korisnika doma s obzirom na njihov odnos s majkom.

Tablica 19:

N (broj ispitanika)	123
Aritm. sredina	4,23
Medijan	4,00
Mod	4
Std. devijacija	,787

Odnos s majkom	Broj ispitanika	Postotak ispitanika
osobito loš	1	0,8
loš	7	5,7
dobar	70	56,9
ne znam, ne mogu procijeniti	0	0
osobito dobar	45	36,6
Ukupno	123	100,0

Graf 19:

Socijalni razvoj svakog pojedinca pod utjecajem je roditeljskih odgojnih postupaka i njihovih stavova o odgoju. Povjerenje i emocionalna toplina između roditelja i djeteta su osnova na kojoj dijete razvija svoje samopouzdanje i sposobnosti da se nosi s poteškoćama u društvu (Aguado Asenjo i sur, 2006:129). Čak 93% djece smještene u Domu imalo je pozitivne odnose sa svojom majkom (56,9% dobar i 36,6% osobito dobar). Pozitivni odnosi s majkom nerijetko određuju životne puteve jer najčešće dijete vlastito ponašanje organizira oko jedne osobe koja se brine o njemu (u ovom slučaju majka). Osim toga, prvo iskustvo intimnosti dijete doživljava sa primarnim skrbnikom pa se između roditelja i djeteta stvara privrženost - poseban tip socijalne veze na temelju koje će dijete kasnije graditi socijalne odnose sa svim drugim osobama iz svoje okoline.³⁶ Stupanj privrženosti i općenito odnos s majkom od osobite je važnosti za djecu koja su do dolaska u Dom živjela u atmosferi

³⁶Izvor: <http://www.poliklinika-djeca.hr/publikacije/je-li-moguće-da-je-to-ljubav/>

zlostavljanja. Naime, iako u ovom radu nisu primijenjeni statistički postupci kojima bismo mogli donijeti generalne zaključke, treba ukazati na mogućnost da je djeci koja imaju potporu majke lakše prebroditi stresne obiteljske probleme i situacije.

Tablica i graf 20: ODNOS S OCEM

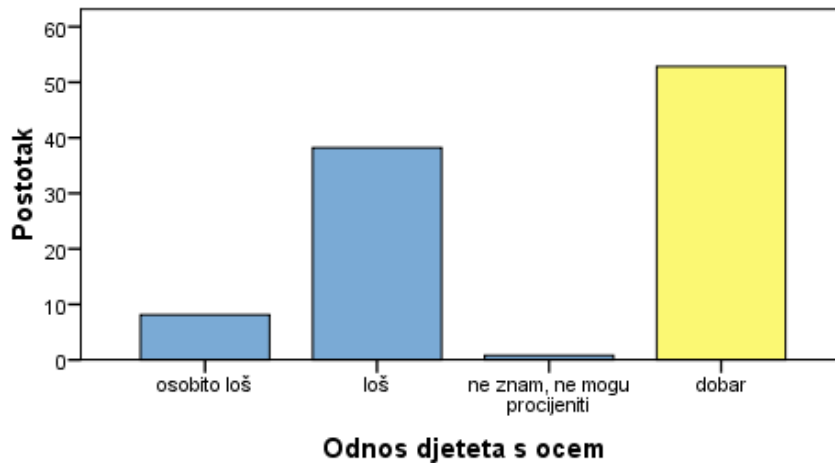
Podaci prikazani u Tablici 20 sadrže broj i postotak djece korisnika usluga Doma s obzirom na stupanj kvalitete njihovih odnosa s ocem, aritmetičku sredinu, centralnu i dominantnu vrijednost te standardnu devijaciju, odnosno raspršenje podataka. Kategorije su nastale prema kriterijima i procjeni pedagogice Doma, a ona je iste gradila u radu s djecom te suradnji s policijom, Savjetovalištem, policijom, centrima za socijalnu skrb i drugim institucijama socijalne skrbi. Stupnjevi kvalitete odnosa označavaju odnos djece s njihovim ocem kao: osobito loš - jedan ili više oblika zlostavljanja; loš - negativna atmosfera, neprestalne svađe i neslaganja; dobar - korektni odnosi, izostanak svađa i nemira; osobito dobar - posebna pozitivna povezanost, atmosfera potpore i uvažavanja. Graf 20 pokazuje postotak djece korisnika doma s obzirom na njihov odnos s ocem.

Tablica 20:

N (broj ispitanika)	123
Artim. Sredina	2,98
Medjian	4,00
Mod	4
Std. Devijacija	1,116

Odnos s ocem	Broj ispitanika	Postotak ispitanika
osobito loš	10	8,1
loš	47	38,2
ne znam, ne mogu procijeniti	1	0,8
dobar	65	52,8
Osobito dobar	0	0
Ukupno	123	100,0

Graf 20:

Prema Szentmartoni (1999.), uloga oca u odgoju i razvoju djeteta ostvaruje se na različitim razinama. Jedna od njih je izravan utjecaj u razvoju sposobnosti za međuljudske odnose. Otac često može biti zapreka za djetetov razvoj ako otežava majčinu ulogu kod tjelesnih i emocionalnih kontakata, a tada dijete živi u tjeskobnoj nesigurnosti i pati zbog poljuljane ravnoteže u obiteljskom sustavu (Potočnjak, 1986.). Prikazani su podaci iznimno zanimljivi jer otkrivaju specifičnost obiteljske situacije kod djece smještene u domove za zlostavljane žene i djecu. 46,3% djece smještene u Domu nema dobar odnos sa svojim ocem. To znači da je do trenutka dolaska u Dom kod 38,2% djece između njih i oca vladala negativna atmosfera, neprestalne svađe i neslaganja, a 8,1% djece je bilo žrtva jednog ili više oblika zlostavljanja od strane oca. Međutim, najveći broj djece smještene u Domu ima dobar odnos s ocem (52,8%), što je podatak o kojem se se vrlo rijetko govori u istraživanjima i publikacijama o ovoj kategoriji socijalno isključenih. S obzirom na navedeno, treba razmotriti mogućnost da očevi ove djece vrlo često iskazuju pozitivna roditeljska ponašanja i privrženost, ujedno nesvjesni činjenice da njihovo nasilničko ponašanje prema majci može štetiti njihovoj djeci. O takvom djetinjstvu govori tzv. psihopatološki model odgoja koji pažnju koncentrira na individualne crte roditelja koji ne kontroliraju svoje negativne reakcije, iskazuju nizak prag tolerancije i pokazuju visoku frustriranost (Rosić, Zloković, 2002). Ovakve prilike u obitelji moraju ostaviti trag na djetetu koje upravo u obiteljskoj sredini želi i treba razviti svoje kompetencije, želje, crte osobnosti i emocionalni karakter. Kada odnosi između roditelja ostave izrazito negativan trag na razvoj djeteta postoji mogućnost da će ono kad odraste pokleknuti pred problemima i teškim zahtjevima društva. Uloga oca u

našoj sredini opterećena je mnogim patrijarhalnim predrasudama, kao na primjer da je otac djetetu manje potreban od majke. Takva tvrdnja opravdava se mišljenjem da su djeca više privržena majci, dok su odnosi s ocem površniji.

Tablica i graf 21: ODNOS S VRŠNJACIMA

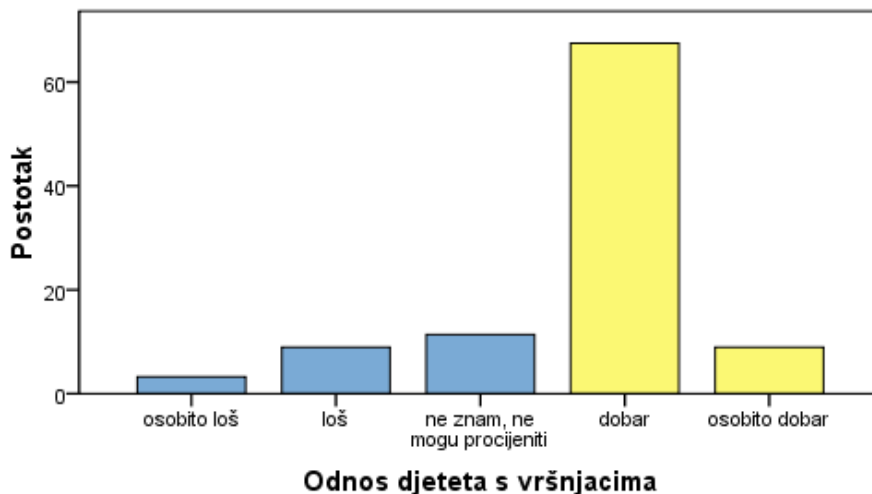
Podaci prikazani u Tablici 21 sadrže broj i postotak djece korisnika usluga Doma s obzirom na stupanj kvalitete njihovih odnosa s vršnjacima, aritmetičku sredinu, centralnu i dominantnu vrijednost te standardnu devijaciju, odnosno raspršenje podataka. Kategorije su nastale prema kriterijima i procjeni pedagogice Doma, a ona je iste gradila u radu s djecom te suradnji sa vrtićima, školama i drugim odgojno-obrazovnim institucijama. Stupnjevi kvalitete odnosa označavaju odnos djece s vršnjacima kao: osobito loš - nasilje među djecom; loš - negativna atmosfera, neprestalne svađe i neslaganja; dobar - korektni odnosi, izostanak svađa i nemira; osobito dobar - posebna pozitivna povezanost među djecom, atmosfera potpore i uvažavanja. Graf 21 pokazuje postotak djece korisnika doma s obzirom na njihov odnos s vršnjacima.

Tablica 21:

N (broj ispitanika)	123
Aritm. Sredina	3,70
Medijan	4,00
Mod	4
Std. Devijacija	,877

Odnos s vršnjacima	Broj ispitanika	Postotak ispitanika
osobito loš	4	3,3
Loš	11	8,9
ne znam, ne mogu procijeniti	14	11,4
Dobar	83	67,5
osobito dobar	11	8,9
Ukupno	123	100,0

Graf 21:

Olweus (1998) kao neke od razloga pojave nasilničkog ponašanja navodi nizak socioekonomski status u obitelji, nedostatak roditeljskog autoriteta i nadzora, nasilne roditelje, nisko samopouzdanje djeteta, obiteljske probleme vezane uz alkoholizam i droge i zanemarivanje od strane bliskih ljudi. Djeca smještena u domove za žene i djecu žrtve obiteljskog nasilja stoga su u opanosti su od ponavljanja roditeljskih negativnih postupaka i ponašanja ukoliko se s njima ne radi na odgovarajući način. Neosporna je činjenica da nasilništvu najčešće prethodi neki sukob, što znači da djeca već od ranih godina obrazovanja moraju naučiti kako učinkovito razrješiti sukobe u kojima se nađu poštivajući prije svega prava druge djece i svoja prava, školska pravila te prihvaćajući odgovornost za svoje postupke (Beane, 2004). Dobiveni su rezultati ohrabrujući jer pokazuju da je čak 76,4% djece uspjelo razviti pozitivna ponašanja i reakcije kod odnosa sa svojim vršnjacima. Bez obzira što je broj djece koja imaju loše odnose s vršnjacima relativno mali (12,2%), samo postojanje ovakvih odnosa može biti zabrinjavajuć podatak. Prema Zrilić (2006), žrtve u krugu nasilja među vršnjacima su najčešće djeca koja fizički odudaraju od većine, djeca s posebnim potrebama i socijalno isključeni. Oni se povlače u sebe i često ne govore o svojim poteškoćama, a žive pod kontinuiranim stresom, što najčešće ostavlja još jedan dugotrajan i negativan trag u njihovim životima.

Tablica i graf 22: OBLIK ZLOSTAVLJANJA

U tablici 22 prikazan je broj i postotak djece korisnika Doma s obzirom na oblik zlostavljanja koji su eventualno pretrpjeli od strane svog oca prije smještanja u Dom

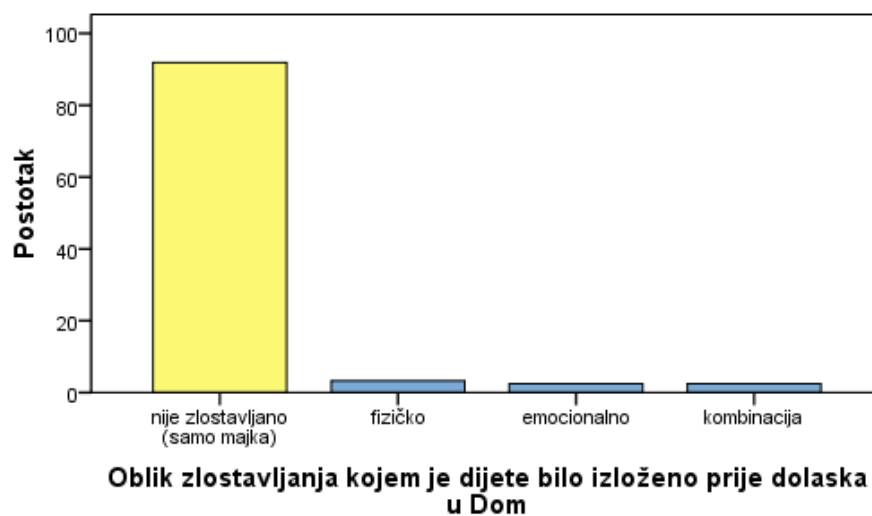
te dominantnu vrijednost podataka. Graf 22 prikazuje postotak djece ovisno o tome jesu li prije dolaska u Dom bili žrtve fizičkog, psihičkog, emocionalnog, seksualnog, ekonomskog, kombinacije višestrukih oblika zlostavljanja ili uopće nisu bili izravna žrtva nasilja.

Tablica 22:

N	(broj ispitanika)	123
Mod		1

Oblik zlostavljanja	Broj ispitanika	Postotak ispitanika
nije zlostavljano (samo majka)	113	91,9
fizičko	4	3,3
psihičko	0	0
emocionalno	3	2,4
seksualno	0	0
ekonomsko	0	0
kombinacija	3	2,4
Ukupno	123	100,0

Graf 22:

U kontekstu zaštite prava djece i sprječavanja socijalne isključenosti već u ranoj dobi vrlo je važna kvaliteta obiteljskih odnosa, odnosno razina povjerenja i emocionalne

toplina između roditelja i djece. Fizička kazna i verbalno zlostavljanje djece su u Hrvatskoj još uvijek široko rasprostranjeni, kao i siromaštvo i depriviranost³⁷. Rezultati pokazuju da u većini slučajeva (91,9%) djeca koja su sa svojim majkama smještena u Dom nisu bila izravne žrtve nasilnih očeva, ali su u opasnosti zbog gotovo svakodnevnog promatranja i mogućnosti kasnijeg usvajanja nasilničkog ponašanja. Nasilje u obitelji rijetko se javlja kao izolirani napad. U takvim obiteljima češće nalazimo dugu povijest emocionalnog i fizičkog zlostavljanja, vrlo često cikličkog karaktera u svojoj pojavnosti pa djeca najčešće ne svjedoče jednom napadu oca na majku, nego rastu u okolini u kojoj je nasilje prihvaćeno kao način rješavanja problema i gdje se socijalni odnosi temelje na nečijoj dominaciji, što utječe na prihvaćanje takvog pogleda na svijet i rezultira cijeloživotnom patologijom djeteta koje se razvija u takvoj obitelji (Kocijan-Hercigonja i Hercigonja-Novković, 2009:181). Djeca koja odrastaju u nasilničkim obiteljima, makar samo kao promatrači, imaju teškoće u privrženosti koje tijekom razvoja dovode do različitih problema u ponašanju (Hercigonja, 2009).

4. INTERVJUI S ČLANOVIMA STRUČNOG TIMA DOMA

Za potrebe istraživanja konstruiran je upitnik - vođeni intervju čiju sam strukturu prikazala u poglavlju "instrumenti". Intervju sam provela s tri člana stručnog tima Caritasovog doma za žene i djecu žrtve obiteljskog nasilja "Sv. Ana" u Rijeci. Proveden je s ciljem dobivanja konkretne, osobne slike rada na resocijalizaciji korisnica i njihove djece kod svakog od članova stručnog tima. Cilj intervju je i upoznavanje nekih specifičnosti kod rada pojedinih stručnjaka u ovakvoj vrsti institucije, njihovih razmišljanja o resocijalizaciji i eventualnim preprekama za što stručnije djelovanje. Dakle, kratkim intervjuima želi se prikazati način funkcioniranja stručnog tima u radu sa žrtvama obiteljskog nasilja te dublje istražiti izazove pedagoško-psihološkog aspekta rada s ovom osjetljivom skupinom socijalno isključenih.

³⁷Izvor: http://www.dijete.hr/hr/izvjemainmenu_93/odbor_-za-prava-djeteta-un-a/doc_detalist/241-informacija-o-radu-ureda-pravobranitelja-za-djecu-za-2005.html

ISPITANICA 1: Pedagogica doma "Sv. Ana"

1. Koliko dugo ste već član stručnog tima Doma? Po čemu je za Vas ovo radno mjesto posebnije od bilo kojeg drugog na kojem stručnjak Vašeg profila može raditi?

U ovom domu kao dio stručnog tima radim još od 2001. godine. Nema nekih posebnosti po kojima bih mogla zaključiti da je pedagogu drugačije raditi na ovom radnom mjestu od bilo kojeg drugog. Radi se s djecom i njihovim majkama, a na svakom radnom mjestu stručnjaku mog profila uvijek i obaveza je profesionalnost.

2. Što je za Vas najzahtjevniji dio rada u domu za žene i djecu žrtve obiteljskog nasilja? Kako se nosite s teškim životnim pričama s kojima se svakodnevno susrećete i utječu li one nekad i na Vaš privatni život?

Posao se može podijeliti na zahtjevan i manje zahtjevan dio. Najzahtjevniji je definitivno izravan rad s osobama koje su bile žrtve teškog zlostavljanja kad tek dođu na smještaj. Ipak, svaki segment rada podjednako je važan, bilo da se radi o radnoj terapiji i raspodjeli svakodnevnih poslova korisnicama, radu s djecom na njihovim školskim obavezama ili suradnji s drugim važnim institucijama. Jedno bez drugog ne može i sve zajedno čini moj posao. Trudim se da posao nikako ne utječe na moj privatni život i uglavnom u tome uspijevam.

3. Koji sve uvjeti po Vama moraju biti ispunjeni kako bi žene i djeca napustili Dom i pritom se smatrali uspješno resocijaliziranima?

Osnovni uvjeti koji moraju biti ispunjeni da bi žene i njihova djeca mogli napustiti Dom, a da ih pritom smatramo uspješno resocijaliziranima su osnaživanje žena kao osoba sposobnih za samostalan život i rad te odgoj i brigu za svoju djecu, jačanje ili potpuno izgrađivanje njihova samopoštovanja te određivanje i osiguravanje prioriteta za daljnje normalno funkcioniranje (ishodovanje dokumenata, pronalazak primjerenog smještaja i/ili radnog mjesta).

4. Imate li neke povratne informacije o korisnicama i njihovoj djeci nakon određenog vremena poslije njihova odlaska iz Doma (zaposlenost, odnosi s partnerom, napredak djece i sl)?

Povremeno se pojedine korisnice same jave i to je jedini način na koji doznajemo kako su se snašle. Teško je ostati sa svima u kontaktu, pogotovo ako one same to ne žele ili ne iniciraju. Povratne informacije su uglavnom vrlo pozitivne i uvijek nam je drago kad znamo da im dobro ide na poslu i da su djeca zbrinuta na pravi način. One koje se vrate zlostavljačima i koje ne smatramo resocijaliziranima vrlo rijetko čujemo.

5. Zašto je rad u timu važan na ovakvom radnom mjestu? Možete li u nekoliko rečenica opisati zašto je po Vama rad stručnog tima važan za resocijalizaciju korisnika doma?

Na ovakvom je radnom mjestu timski rad je najvažniji aspekt uspješnosti. Svaki član stručnog tima pridonosi stvaranju uvjeta za uspješno uključivanje korisnika u samostalan život. Svaki član ima neki svoj zadatak na dnevnoj, tjednoj, mjesečnoj, godišnjoj, itd. bazi, ali se kod cjelokupne resocijalizacije korisnica i njihove djece gotovo uvijek naši zadaci preklapaju, nadpunjavaju i iziskuju stalnu suradnju bez koje ne bi bilo pozitivnih rezultata. Nekad je teško točno i striktno odrediti što je čiji posao, ali poznate su osnovne stvari za koje je svatko od nas odgovoran. U ovakvoj instituciji osoba samo jednog stručnog profila nikad ne bi mogla polučiti rezultate koji se već godinama dobivaju na temelju koordinacije, suradnje i predanosti stručnog tima.

6. Prema Vašem mišljenju, zašto do sada pedagog nije uvršten u Zakon kao obavezni član stručnog tima u socijalnim institucijama? Smatrate li da je to potrebno promijeniti i zašto?

Jako malo pedagoga radi u baš ovakvoj instituciji da bi se vlastima dale bilo kakve povratne informacije ili ukazalo na potrebu za pedagoškim radom takve vrste pa je možda to razlog zbog kojeg Zakon ne prepoznaje stručnjaka našeg profila kao obaveznog člana stručnog tima. Ne smatram da je to nužno promijeniti. Dvije ključne osobe za rad u ustanovi ovakvog tipa su, po meni, socijalni radnik i psiholog, a ostali članovi onda mogu i ne moraju biti druge osobe s VSS društvenog usmjerenja.

KOMENTARI I REFLEKSIJE:

Pedagoška djelatnost ima nekoliko osnovnih načela koje je dodatno određuju, specificiraju i objašnjavaju, a na nekoliko njih pedagogica je ukazivala kroz cijeli razgovor. Prvo načelo važno za rad pedagoga u ovakvoj instituciji je načelo stručne

autonomije (profesionalnosti), kojeg se pedagogica dotiče već na samom početku intervjua. Ono govori o specifičnosti, kompleksnosti i velikoj odgovornosti koju podrazumijevaju poslovi pedagoga, što iziskuje izvođenje tih istih poslova isključivo od strane primjereno obrazovanih stručnjaka koji posjeduju za to odgovarajuću licencu i profesionalna znanja. Drugo načelo je načelo timskog rada koje govori o neizbježnosti kontinuiranog kombiniranja samostalnog i timskog oblika rada stručnih suradnika, a pedagogica ga je okarakterizirala kao *najvažniji aspekt uspješnosti rada na resocijalizaciji korisnica*. Samostalni rad bez ovakve kombinacije ne može izroditi toliko učinkovite, kompleksne, korisne i prihvatljive rezultate kao što to može timski rad, a koji se očituje u zajedničkom planiranju, prosuđivanju, odlučivanju i učinkovitom reagiranju stručnih suradnika. Timski oblik rada je vrlo učinkovit i prijekopotreban jer omogućava usklađenu i pravovremenu primjenu različitih stručnih znanja u vođenju odgojno-obrazovnih procesa i resocijalizacije. Treće načelo kojeg možemo razaznati u odgovorima pedagogice u kojima se osvrće na zahtjevnost i kompleksnost svoga rada je načelo inter-multidisciplinarnog ustroja i djelovanja. Ono ukazuje na potrebu pedagoga da u radu koji obavlja u bilo kojoj ustanovi neprestano primjenjuje i s drugim stručnjacima razmjenjuje raznovrsna profesionalna znanja³⁸. Ponovno uključivanje ugrožene skupine kao što su zlostavljane žene i djeca u društvo podrazumijeva promjenu njihova psihološkog stanja, motivacije te aktiviranje žena na poslovnom i društvenom planu. Bez obzira na populariziranje socijalne isključenosti kao jednog od glavnih problema suvremenog svijeta, teško je ne primjetiti da se rijetko stavlja naglasak na ono najvažnije, a to je taktika, odnosno mjere koje je potrebno poduzeti kako bi se taj problem riješio. Pedagogica kao najvažnije uvijete koji moraju biti ispunjeni kako bi žene i djeca napustili Dom i pritom se smatrali uspješno resocijaliziranima navodi *osnaživanje žena kao osoba sposobnih za samostalan život i rad te odgoj i brigu za svoju djecu, jačanje ili potpuno izgrađivanje njihova samopoštovanja te određivanje i osiguravanje prioriteta za daljnje normalno funkcioniranje (ishodovanje dokumenata, pronalazak primjerenog smještaja i/ili radnog mjesta)*. Povratak radnih navika korisnica, podizanje njihova samopouzdanja i samopoštovanja, okupiranost radom, te povratak osjećaja korisnosti i pripadnosti društvenoj sredini ujedinjuje radna terapija i rehabilitacija koja se svakodnevno provodi u Domu, a u kojoj pedagog ima vrlo važnu

³⁸Izvor: http://pedagogija.skretnica.com/pub/marko/koncepcija_rpd.pdf

i aktivnu ulogu. Za pedagoga je važno uvidjeti ranjivost i osjetljivost zlostavljanih žena koje su u intenzivnoj potrazi za društvenim prihvaćanjem, pridobiti njihovo povjerenje i pažnju, pomoći im u vraćanju i izgradnji radnih navika i biti im potpora u sporom procesu povratka njihove društvene uloge. Za uspješnu resocijalizaciju treba uključiti znanje o savjetodavnom radu, aktivnom slušanju, andragogiji, otkrivanju skrivenih problema i talenata djece i mnoga druga znanja. Zbog navedenog je iznenađujući stav pedagogice o trenutnom stanju i (ne)prepoznatljivosti pedagoške struke u ustanovama socijalne skrbi. Pedagogica smatra da su *dvije ključne osobe za rad u ustanovi ovakvog tipa socijalni radnik i psiholog, a ostali članovi onda mogu i ne moraju biti druge osobe s VSS društvenog usmjerenja*, što ostavlja vrlo malo nade da će kao jedna od rijetkih zaposlenih na ovakvom radnom mjestu ukazivati na potrebe za zaposlenjem pedagoga kao ravnopravnog člana stručnog tima i pridonijeti promjeni situacije za naraštaje pedagoga koji tek dolaze.

ISPITANICA 2: Psihologica doma "Sv. Ana"

1. Koliko dugo ste već član stručnog tima Doma? Po čemu je za Vas ovo radno mjesto posebnije od bilo kojeg drugog na kojem stručnjak Vašeg profila može raditi?

Član sam stručnog tima ovog Doma od 2007. godine. Ovo radno mjesto za mene nije ništa posebnije niti drugačije od drugih na kojima bih radila kao psiholog.

2. Što je za Vas najzahtjevniji dio rada u domu za žene i djecu žrtve obiteljskog nasilja? Kako se nosite s teškim životnim pričama s kojima se svakodnevno susrećete i utječu li one nekad i na Vaš privatni život?

Najzahtjevniji je dio direktan rad s djecom koja su pretrpjela teže oblike zlostavljanja ili zanemarivanja. Teške životne priče prokomentiram s kolegicama iz stručnog tima pa mi to donese olakšanje. Kao članovi Stručnog tima vrlo se dobro razumijemo i to razumijevanje mi čini posao lakšim. Pojedine životne priče utječu na moj privatni život na način da o nekim korisnicima razmišljam i izvan radnog vremena. Tada svoja razmišljanja podijelim s obitelji. Kada sam pod većim stresom na poslu ponekad sam nervoznija prema vlastitoj djeci. Ipak, stabilan i sretan obiteljski život mi je dobra protuteža događajima na poslu.

3. Koji sve uvjeti po Vama moraju biti ispunjeni kako bi žene i djeca napustili Dom i pritom se smatrali uspješno resocijaliziranima?

Žene korisnice trebaju odbaciti ideju da su žrtve i trebaju se aktivno i odgovorno pobrinuti za sebe i svoju djecu. To znači da su postale sposobne preuzeti inicijativu i odgovornost za svoje odluke. Trebaju se zaposliti, osigurati adekvatnu skrb za djecu dok su one na poslu, ishodovati svu moguću materijalnu i drugu dostupnu pomoć, dobiti sudsko rješenje da su djeca njima dodijeljena i da ostvaruju uzdržavanje od oca te naći adekvatan smještaj.

4. Imate li neke povratne informacije o korisnicama i njihovoj djeci nakon određenog tijeka vremena poslije njihova odlaska iz Doma (zaposlenost, odnosi s partnerom, napredak djece i sl)?

Samo od pojedinih obitelji i na inicijativu bivših korisnica. Informacije su različite- nekad jako pozitivne, a nekad ne.

5. Zašto je rad u timu važan na ovakvom radnom mjestu? Možete li u nekoliko rečenica opisati zašto je po Vama rad stručnog tima važan za resocijalizaciju korisnika doma?

Svaki član stručnog tima u ovoj instituciji prilazi problemu korisnika s različitog stajališta i područja svoje stručnosti. Jedino takvim sveobuhvatnim pristupom mogu se postići zadani ciljevi u radu s korisnicima. Da bi bili uspješni neophodno je i da kontinuirano izmjenjujemo informacije i iskustva o svom aspektu rada s korisnicima, a onda zajednički pronalazimo rješenja.

6. Prema Vašem mišljenju, zašto do sada pedagog nije uvršten u Zakon kao obavezni član stručnog tima u socijalnim institucijama? Smatrate li da je to potrebno promijeniti i zašto?

Moje je mišljenje da Zakon pišu ljudi koji nemaju doticaja s praksom niti uvid u konkretne potrebe u ustanovama socijalne skrbi. Pedagog može i ne mora biti član tima, ali uvijek je bolje kad tim čine stručnjaci različitih profila.

KOMENTARI I REFLEKSIJE:

Psihogica kod odgovora na pitanja o zahtjevnosti poslova članova stručnog tima također naglašava važnost stalne suradnje i razmjene iskustava. Važno je izdvojiti odgovor u kojem govori da pojedine životne priče utječu na njen privatni život na način da o nekim korisnicima razmišlja i izvan radnog vremena. Navodi da posljedice stresa na ovakvom radnom mjestu ponekad osjete i njena vlastita djeca, ali da je *stabilan i sretan obiteljski život dobra protuteža događajima na poslu*. U ovim je tvrdnjama jasno vidljiva težina koju za stručnjaka može donijeti rad u ovakvoj vrsti institucije te važnost koju potpora obitelji može imati u uspješnom prevladavanju problema i stresa na poslu. Tijekom studija pedagogije često se može biti sudionik rasprava tematikom vezanih uz funkcije obitelji. Osnovno pitanje koje se gotovo uvijek nameće na kraju ovih rasprava je: "je li obitelj u modernom, suvremenom društvu izgubila neke svoje funkcije i zadaće?". Neki su kolege zastupali mišljenje da je današnje društvo toliko razvijeno da sve može biti zamijenjeno, pa tako i obitelj. Mogu nas odgajati institucije, društva, kolege; sve vrijednosti usvajamo u interakciji s vršnjacima ili stručnjacima, a s interneta možemo primiti sva znanja koja su nam potrebna i stoga su članovi naše obitelji samo "usputna pomoć" na našem životnom putu. Kao izraziti protivnik ovakvog stajališta i razmišljanja uvjereni smo da je obitelj bila i ostala "čvrsta stijena" koja ostaje izvor sigurnosti, potpore, vrijednosti i obnašatelj svih ostalih funkcija koje je oduvijek kroz povijest imala. Što se tiče resocijalizacije korisnika, psihogica navodi da za uspješnu rehabilitaciju i socijalno uključivanje korisnice moraju *preuzeti inicijativu i odgovornost za svoje odluke, zaposliti se, osigurati adekvatnu skrb za svoju djecu, ishodovati svu materijalnu i drugu dostupnu pomoć te naći adekvatan smještaj*. Svaki pojedinac ima pravo biti aktivan član društva kojem pripada, a jedini pravi putevi za ostvarenje ovih težnji su informiranost, sposobnost učinkovitog rješavanja problema i prilagodljivost na promjene. Sredstvo, tj. oruđe koje objedinjuje sve ove sposobnosti i znanja jest obrazovanje. Moderno društvo zahtjeva da čovjek bude sposobna i samostalna jedinka koja u svakom trenutku želi i može, na temelju stalnog usavršavanja i obrazovanja, doprinijeti svom osobnom i razvoju društva u cjelini. Time se ponovno nazire važnost pedagoga kao ravnopravnog i potrebnog člana stručnog tima u socijalnim institucijama čiji doprinos u području odgoja i obrazovanja korisnika ne može nadomjestiti niti jedan drugi stručnjak. Psihogica smatra da *svaki član*

*stručnog tima u Domu prilazi problemu korisnika s različitog stajališta i područja svoje stručnosti. U ovakvoj su vrsti institucije od ključne važnosti i aktivnosti usmjerene na rad sa djecom koja nisu bila žrtve nasilja, ali su zbog atmosfere nasilja u kojoj su odrastale u opasnosti od njegova ponavljanja kod odnosa s drugim osobama iz svoje okoline. Ove aktivnosti uglavnom imaju temeljne ciljeve usmjerene na razumijevanje i poučavanje o sadržaju, oblicima i posljedicama nasilja, postavljanje pravila i sustava za brzo i dosljedno prepoznavanje i reagiranje na nasilje, modeliranje vrijednosti i načela nenasilnih rješenja konflikata, poučavanje strategijama prepoznavanja i izbjegavanja neprijateljskih situacija te poučavanje samopoštovanju i poštivanju različitosti (Zloković, 2004:214); a za njihovo je provođenje pedagog jedan od najstručnijih i najodgovornijih osoba. Stanje na koje psihologica upozorava u posljednjem odgovoru, a to je da *Zakon pišu ljudi koji nemaju doticaja s praksom niti uvid u konkretne potrebe u ustanovama socijalne skrbi* treba žurno mijenjati; ne samo zbog uvažavanja stručnosti pedagoga, nego i zbog potreba korisnika koje proizlaze ne samo iz psihološke i pravne nego i iz odgojno-obrazovne dimenzije.*

ISPITANICA 3: Socijalna radnica i ravnateljica doma "Sv. Ana"

1. Koliko dugo ste već član stručnog tima Doma? Po čemu je za Vas ovo radno mjesto posebnije od bilo kojeg drugog na kojem stručnjak Vašeg profila može raditi?

U Domu sam kao ravnateljica i član stručnog tima od osnutka, dakle od 1993. godine. Za mene ovo radno mjesto jest posebno jer je to jednostavno posebna kuća i posebna skrb za one najugroženije. Ovdje neprestano moraš biti posebniji, modificiraniji, spremniji negoli u bilo kojoj sličnoj socijalnoj vertikali.

2. Što je za Vas najzahtjevniji dio rada u domu za žene i djecu žrtve obiteljskog nasilja? Kako se nosite s teškim životnim pričama s kojima se svakodnevno susrećete i utječu li one nekad i na Vaš privatni život?

Ja sam svoj privatni život posvetila drugima i Bogu. I mogu reći da privatnosti gotovo i nemam. Sve i svih iz Doma nosim sa sobom, kud god idem i kud god se krećem. Jedino mjesto gdje pokušam osnažiti um je Crkva i molitva; to je moj način za nošenje s teškim životnim pričama i problemima.

3. Koji sve uvjeti po Vama moraju biti ispunjeni kako bi žene i djeca napustili Dom i pritom se smatrali uspješno resocijaliziranima?

Žene prije svega trebaju preuzeti inicijativu u svom životu, ne ovisiti o bilo kome drugome i biti sposobne snositi odgovornost za svoje odluke. Potrebno im je, ako je to moguće pronaći prikladno radno mjesto, potrebnu dokumentaciju ako ju do tada nisu imale riješenu i adekvatan smještaj. Dodala bih da im suport od strane stručnog tima Doma treba biti dostupan i nakon izlaska.

4. Imate li neke povratne informacije o korisnicama i njihovoj djeci nakon određenog vremena poslije njihova odlaska iz Doma (zaposlenost, odnosi s partnerom, napredak djece i sl)?

Ja imam kontakt s mnogim korisnicama koje su otišle. Ipak, javljaju se samo one koje su se aktivno uključile u život, odnosno one koje su uspješno resocijalizirane i nisu se vratile zlostavljaču. Posebno me veseli kad mi se samoinicijativno jave njihova djeca. Često su već to odrasli mladići i djevojke. Tada me uvijek preplavi predivan osjećaj da radimo dobar posao.

5. Zašto je rad u timu važan na ovakvom radnom mjestu? Možete li u nekoliko rečenica opisati zašto je po Vama rad stručnog tima važan za resocijalizaciju korisnika doma?

Rad u timu je najvažniji segment funkcioniranja ovakve institucije. Slikovito rečeno, stručni tim je lanac karika u kojem svaka karika prema potrebi čini svoje da bi se lanac održao. Manjak samo jedne znači nepotpuna kolajna. Hoću reći da svaki od članova stručnog tima ima svoje jasno definirano mjesto i obaveze i da je svaki član neophodan u procesu redom rehabilitacije, tretmana i resocijalizacije korisnica i djece smještene u Domu.

6. Prema Vašem mišljenju, zašto do sada pedagog nije uvršten u Zakon kao obavezni član stručnog tima u socijalnim institucijama? Smatrate li da je to potrebno promijeniti i zašto?

Ne znam zašto do sada pedagog nije uvršten u Zakon kao obavezni član stručnog tima u ovakvim institucijama. To je veliki propust i pogreška. Smatram da je pedagog vrlo bitan, pogotovo zbog činjenice da zbrinjavamo veliki broj djece predškolskog i

školskog uzrasta. Potreban je dobar i stručan metodičar koji toj djeci svakodnevno pomaže u svladavanju poteškoća školskog i/ili predškolskog života. On je odgojno-obrazovni stručnjak i kao takav vrlo potreban za institucije socijalne skrbi u kojima su korisnici djeca.

KOMENTARI I REFLEKSIJE:

Ravnateljica se kao i kolegice pozitivno osvrće na karakter timskog rada i važnost resocijalizacije socijalno isključenih za bolje funkcioniranje društva općenito. Jedina od članova stručnog tima Doma neprepoznavanje pedagoga u Zakonu kao obaveznog člana stručnog tima u socijalnim institucijama vidi kao *veliki propust i pogrešku*. Mušanović (2000) prilikom postavljanja teorijskih polazišta razvojne pedagoške djelatnosti stručnih suradnika navodi da ona treba biti odgovarajuće regulirana sustavskim zakonima i provedbenim propisima u području odgoja i obrazovanja. Temeljna određenja i područja pedagoške djelatnosti trebaju biti regulirana posebnim propisima kao što su: stručna kvalificiranost pedagoga, način uvođenja u rad, normativi i standardi radnih uvjeta, kriteriji za broj i profile stručnih suradnika koji odgojno-obrazovne ustanove trebaju uključiti u svoj rad³⁹. Ono što još uvijek nije prepoznato jest područje odgoja i obrazovanja koje se odvija unutar socijalnih ustanova. Posebnu važnost zapošljavanja pedagoga ravnateljica Doma vidi u činjenici da je on *odgojno-obrazovni stručnjak i kao takav vrlo potreban za institucije socijalne skrbi u kojima su korisnici djeca*. Ovdje treba ukazati na stalnu zabludu koja se javlja prilikom definiranja domene rada pedagoga u bilo kojoj instituciji u Hrvatskoj. Pedagog jest odgojno-obrazovni stručnjak, ali važnost njegova djelovanja ne očituje se samo u radu s djecom nego i u odgoju i obrazovanju odraslih osoba. Rad pedagoga nikako ne smije biti strogo ograničen na samo jednu domenu rada, npr. rad s djecom u ustanovama kao što su škole i vrtići. Andragogija potvrđuje ovu tezu i daje joj smisao jer pokazuje da domena rada pedagoga ne mora biti samo rad s djecom već i odgoj i obrazovanje odraslih u svim svojim oblicima, šarolikim pravcima i naravno, s tim usko povezano, različitim ustanovama. Ona daje drugačiji pogled na pedagogiju kao razvijenu znanost 21. stoljeća i naglašava činjenicu da je odraslim osobama nerijetko potrebna pomoć u obrazovanju, a pogotovo u odgoju. Postoje odrasli ljudi koji su živjeli u vrlo zaostalim i siromašnim sredinama, koji nisu obrazovani zbog različitih posljedica zlostavljanja, jer su kao djeca bili primorani na

³⁹Izvor: http://pedagogija.skretnica.com/pub/marko/koncepcija_rpd.pdf

vrlo težak rad, koji su rano ostali bez roditelja i zapostavili obrazovanje, koji su djetinjstvo proveli po domovima za napuštenu djecu u kojima radi po jedna odgajateljica na desetak djece i zbog toga im je bio uskraćen individualan pristup od strane odrasle osobe, a samim time i odgoj. Dakle, stručni doprinos pedagoga u instituciji ovakvog tipa nije ključan samo za djecu, nego i žene korisnice.

5. ANALIZA SLUČAJA – PRIMJER SOCIJALNE ANAMNEZE

Socijalna anamneza je jedan od najvažnijih pisanih dokumenata socijalnog radnika. Ona prati životni put korisnika od njegovog rođenja do trenutka u kojem je u njegov život ušao stručni suradnik. Njome se nastoje utvrditi okolnosti koje su djelovale na situaciju korisnika, te odrediti smjer za izbore koji bi pomogli napretku njegove osobnosti i životnih okolnosti (Filipović,2001). Stav da socijalne anamneze oduzimaju previše vremena dovodi do toga da ih stručni radnici u socijalnim ustanovama ili uopće ne pišu, ili ih napišu samo ako to netko od njih izričito traži. Ponekad napišu nešto što bi trebala biti zamjena za socijalnu anamnezu, ali s nepotpunim podacima i nekvalitetnog sadržaja (Filipović,2001:216). Zabilješke o radu, susretima i razgovorima s korisnicima čine dopunu socijalne anamneze i odraz su napretka korisnika, a služe i kao putokaz drugim osobama iz struke koje će se njima služiti. Dakle, cilj socijalne anamneze je dobivanje što boljeg uvida u ličnost korisnika, prilike u kojima je živio prije dolaska u instituciju, njegove sadašnje prilike te duhovne, ekonomske i socijalne sposobnosti (Filipović,2001). U nastavku će biti prikazan primjer socijalne anamneze jedne korisnice i njeno petero malodobne djece. Ovaj je primjer važan za bolje i konkretnije razumijevanje slučajeva i problema s kojima se članovi stručnog tima u Domu susreću, vjernije objašnjenje aktivnosti koje poduzimaju te jasniji prikaz načina na koji objašnjavaju i dokumentiraju svoje stručne postupke i napredak korisnika. Imena, godine i osobni podaci svih korisnika su promijenjeni zbog anonimnosti i zaštite podataka.

Marija Matić, rođena 01.04.1980. u Sisku; s prebivalištem u Koprivnici; u naš je Dom smještena 18.09.2013. godine. S njom je smješteno i njeno petero malodobne djece: Ana rođena 21.05.2001., Ema rođena 25.09.2002., Lea rođena 24.12.2006., Damir rođen 01.02.2010. i Ivana rođena 05.07.2013.; svi rođeni u Marijinom braku, a

kasnije izvanbračnoj vezi, s Matić Antom. Marija je u naš Dom smještena kao žrtva obiteljskog nasilja, s vidljivim hematomima i drugim ozljedama koji su posljedica fizičkog zlostavljanja od strane supruga Ante (što je evidentirano od nadležne liječnice opće prakse).

Pri dolasku Marije i njezine djece u Dom evidentirano je njihovo međusobno neslaganje. Starija djeca Ana i Ema odmah su tražile da razgovaraju s djelatnicima Doma. Bile su vrlo ljutite na majku i istovremeno zabrinute za oca. Marija se bojala da bi se otac mogao "ubiti od tuge za njima". Uplakane su govorile da ih majka mama stalno tuče i da ne žele biti s njom. Ema je zamjerala mami alkoholizam i pušenje te je smatrala da "mama zaslužuje batine koje je dobivala od tate". Očita je velika traumatiziranost kod djece, posebno Eme. Dok je govorila tresla se i plakala i nije se mogla smiriti. Optuživala je Centar za socijalnu skrb i socijalne radnike da su ih odvojili od tate. Nema povjerenja u odrasle osobe. Govorila je da "mrzi mamu" i inzistirala da se odmah vrate ocu. Ana, najstarija kćer, također se htjela vratiti ocu. Rekla je da ju je majka uvijek tukla. Bila je manje ljuta od Eme, ali također vrlo uzrujana, tužna i nesretna. Lea i Damir djelovali su vedro i veselo i zajedno se igrali. Ivana je bila plačljiva. U inicijalnom razgovoru s Marijom dobili smo drugačiji opis događaja. Djelovala je dezorijentirano i uplašeno. Tvrdila je da ne tuče djecu, već "samo malo po guzi i iza uha". Verbalizirala je zabrinutost za djecu i nevjericu oko toga što su djeca protiv nje. Opažanjem međusobne interakcije Marije i djece, a posebno Marije, Ane i Eme, bilo je očito da stvari nisu onakve kakvim ih Marija prikazuje. Na djeci su bile očite posljedice dugogodišnjeg kontinuiranog neprimjerenog ponašanja Marije prema njima.

Djeca su odmah po dolasku u Dom uključena u OŠ Turnić; Ana u šesti, Ema u peti i Lea u prvi razred. Ana i Ema su uključene u informatičku grupu u Dom mladih (gradska ustanova za organizaciju slobodnog vremena mladih). Tijekom boravka u Domu Ana i Ema su se gotovo svakodnevno sukobljavale s majkom. Ema je preuzela ulogu roditelja te je imala potrebu brinuti se za svu djecu i sve ih držati na okupu. S obzirom da su stekle povjerenje u djelatnike Doma, govorile su kako ih majka vrijeđa, omalovažava, ponizuje. Ani je jako smetalo što ju majka zove "Anurda". Smetalo im je što majka okreće glavu kada joj nešto govore, osjećale su se odbačeno i nevoljeno. Marija nije pokazivala pozitivne emocije prema djeci, nije imala emocionalne topline, bila je hladna i rezervirana. Izdvajala je Damira kao svog ljubimca, svoju "mazu", svog "sinčeka". U radu s Marijom prikazivala se u pozitivnom

svjetlu, nesvjesna pogrešaka koje čini s djecom i neviđajući posljedice koje ostavljaju njezini postupci. Govorila je da je zabrinuta za djecu, ali nije pokazivala razumijevanje za njih niti je imala kapaciteta pružiti im toplinu i ljubav. Savjetovali smo Mariji da se suzdrži i ne dolazi u sukobe s djecom, a sve probleme i nesuglasice rješavali su preko nas. Marija je tražila pomoć zbog odnosa s Anom i Emom, uvelike optužujući djecu za njihovo ponašanje i stavove prema njoj. Za razliku od Ane i Eme, Lea i Damir su bili vrlo privrženi Mariji. Prema njima je pokazivala nježnost i druge pozitivne emocije. 30.09.2013. Marija se uključila u Centar za liječenje ovisnosti. Redovito je odlazila na grupu te od tada svako jutro pije propisanu terapiju pod nadzorom stručnog tima Doma. Nakon završenog tretmana u Centru uključena je u grupni tretman u Riječkoj bolnici na odjelu socijalne psihijatrije. Od početka tretmana Marija nije konzumirala alkohol. Početkom listopada Marija, Ana, Ema, Lea i Damir pojedinačno su u pratnji djelatnika Doma odlazili u Savjetovalište za zaštitu djece od zlostavljanja i zanemarivanja "Tić". Posebnu pozornost obratili smo brizi Marije za najmlađu Ivanu. Odmah pri dolasku u Dom primijetili smo da je Ivana ispodprosječne tjelesne težine, higijenski zapuštena, s ojedinama u pelenskom dijelu. Stručni tim je svakodnevno radio s Marijom na poboljšanju njege i brige prema Ivani. U početku je Marija pružala otpor i teže surađivala, ali upornim nadzorom, savjetima, preporukama i radom na uviđanju pogrešaka doprinijelo se prihvaćanju sacjeta te kvalitetnijoj brizi i njezi djeteta. Ivana je dobro napredovala, prosječnog je psihofizičkog razvoja i redovito je odlazila na pedijatrijske preglede i cijepjenja. Emocionalna hladnoća Marije prema Ani i Emi, zaokupljenost sobom, verbalna grubost, neviđanje posljedica svojih postupaka te sumnje na emocionalno zlostavljanje djece rezultirali su našim kontaktiranjem Centra za socijalnu skrb Koprivnica. 17.10.2013. Ana, Ema, Lea i Damir u pratnji djelatnika Centra za socijalnu skrb Koprivnica i strine Marte Ivić otišli su iz Doma te su povjereni na čuvanje i odgoj Petru Matiću i Marti Ivić iz Koprivnice. Marija je bila tužna posebno zbog odlaska Damira, ali nije bila uzrujana zbog odlaska Ane i Eme te je smatrala da je tako bolje. Kontinuiranim radom s Marijom nakon odlaska djece evidentirana je jaka motivacija za dobivanjem skrbi za Ivanu. U posljednje vrijeme se često čuje s djecom na telefon; zadovoljna je. Ima nerealna očekivanja u pogledu stavova drugih osoba prema njoj i minimalizira utjecaj svojih loših i štetnih postupaka, ali je pokazala napredak u terapiji i savjetodavnom radu.

Djeca naše korisnice Marije Matić Ana, Ema, Lea i Damir Matić boravili su u Domu za vrijeme ljetnih praznika od 01.07. do 06.08.2014. Tijekom njihovog boravka u Domu zamijećeno je značajno poboljšanje u odnosu Marije s djecom. Marija samokritično gleda na neke od svojih postupaka i razmišljanja. Emocionalno je toplija i nastojala je djeci posvetiti što više vremena. Spomenuti napredak u Marijinoj rehabilitaciji najviše se manifestira u izjavama Ane i Eme da žele živjeti s Majkom i da se majka puno promijenila. Marijina apstinencija je i dalje pod svakodnevnom kontrolom stručnog tima Doma. Marija je od početka ljeta sezonski zaposlena u Liburnija hotelu u Opatiji kao sobarica. Na radnom mjestu je pokazala marljivost i odgovornost, a poslodavci su njome izuzetno zadovoljni. Zapošljavanje je na Mariju vrlo pozitivno utjecalo u smislu osjećaja kompetentnosti i korisnosti. Obzirom na postignuti napredak u odnosu Marije s djecom i njenu motivaciju, mišljenja smo da je potrebno i u interesu djece zatražiti novo psihološko-psihijatrijsko vještačenje obitelji Matić...

KOMENTARI I REFLEKSIJE:

Podatke o korisnicima nužno je crpiti iz što više izvora jer se samo na taj način dobiva cjelovitija i objektivna slika. Iako bi socijalna anamneza trebala opisivati životni put i okolnosti korisnika, moramo biti svjesni da podaci u njoj ponekad u potpunosti ne odgovaraju realitetu. Razlog može biti nepripremljenost socijalnog radnika, površan i nepotpun početni intervju s korisnikom iz kojeg se ne dobije dovoljno podataka, ili (u većini slučajeva) nastojanje korisnika da svoju situaciju, ovisno o okolnostima, prikaže boljom ili lošijom nego što ona uistinu jest (Filipović,2001). Ipak, iz ovog prikaza vrlo konkretno možemo vidjeti način rada stručnog tima Doma na jednom od zahtjevnijih obiteljskih slučajeva. U ovom slučaju se raspoznaje kompleksnost i težina loših obiteljskih prilika u kojima neka djeca žive od najranije dobi. Ani i Emi je uskraćena obiteljska ljubav i potpora od strane oba roditelja. Dugogodišnje fizičko, emocionalno i psihičko zlostavljanje njihove majke rezultiralo je nepovjerenjem prema gotovo svim odraslim osobama i stalnom osjećaju odbačenosti. Zlostavljanje kojem su bile podložne rezultiralo je vrlo teškom otvaranju prema nenasilnim rješenjima sukoba u obitelji i izvan nje. Iako nisu zlostavljane od oca, ne mogu prepoznati negativnost njegovih postupaka prema majci i moguće je da zbog toga u budućnosti također opravdavaju nasilno ponašanje sebe ili drugih i,

ukoliko izostane valjana reakcija i terapija od strane stručnih osoba, ostaju u "začaranom" krugu nasilja cijeli život. Stručni tim je za rješavanje ovog problema izabrao uključivanje Ane i Eme u školske i izvanškolske aktivnosti, rad na njihovom odnosu s majkom i vršnjacima te savjetodavni rad u suradnji s različitim institucijama. Kada se pokazalo da negativni postupci njihove majke ne jenjavaju, stručni je tim pravovremeno odvojio djevojčice od majke smještajući ih u za njih prikladniju obiteljsku sredinu. Bez obzira na odvajanje, nastavio se rad na zblžavanju djece i majke koji je na samom kraju polučio pozitivne pomake u njihovom odnosu. Najmlađe dijete bilo je zapušteno emocionalno i higijenski, pothranjeno i bez adekvatne skrbi, ali je naporima stručnog tima u radu s majkom (edukacijama, savjetovanjem, demonstriranjem poželjnog i odgovornog ponašanja, poticanjem i ohrabrivanjem) napredovalo u znatnoj mjeri i upravo zbog toga nije bilo odvojeno od majke. U ovom su slučaju vidljive manifestacije kombinacija različitih oblika zlostavljanja djece (fizičko, psihičko, emocionalno, zanemarivanje i manipuliranje). Iako je fizičko zlostavljanje najbolje primijećeno i iznimno štetno za zdravlje djece, valja posebno istaknuti i vrlo štetne posljedice koje psihičko i emocionalno zlostavljanje može ostaviti na djecu. Ono može utjecati na smanjenje samopouzdanja, osjećaj nevoljenosti i nepripadanja, loša školska postignuća, probleme u odnosima s drugim osobama, neprilagodljivost životnim ulogama i situacijama te različite probleme kod ostvarivanja emocionalne povezanosti kasnije u životu. Manipuliranje djecom je vidljivo kod majčina "dijeljenja" djece na favorite, "maze" i problematične, "teške" i upravo zbog toga djeca nisu bila u mogućnosti razviti normalne, zdrave obiteljske odnose s majkom niti međusobno jedni sa drugima. Ovaj je slučaj izabran kako bi se поближе prikazala složenost u radu sa ženama i djecom koja bivaju smještena u socijalne institucije ovog tipa. Nije uvijek slučaj da je otac jedini zlostavljač u obitelji i da se rješenje problema počinje nazirati čim su majka i djeca odvojeni od nasilne sredine. Često su djeca u obitelji podložna višestrukim izvorima, uzrocima i vrstama nasilja i upravo je zbog toga važan kontinuirani rad na prepoznavanju, detektiranju i rješavanju obiteljskih problema i nakon njihova smještanja u instituciju. Uspješnost ovog rada ovisi o pravovremenom reagiranju, snalažljivosti, suosjećanju, ustrajnosti, informiranosti, umrežavanju, suradnji, tehnikama i općenito stručnosti članova stručnog tima i drugih institucija.

III. ZAKLJUČAK

Obitelji u kojima je prisutno nasilničko ponašanje i teški oblici zlostavljanja žena i djece posebno su složeni, učestali i alarmantan problem, posebno zbog nedostatka konkretnije potpore društvene zajednice koji potiče i produžuje "začarani krug" nasilja u koji zapadaju djeca odrasla u ovakvim obiteljima. U suvremenom društvu, nažalost, vlada materijalizam i egocentričnost pa često "zaboravljamo" i ignoriramo humanost prema drugim ljudima. Iz nekih od prezentiranih činjenica i podataka dobivenih na temelju provedenog istraživanja mogli bismo se usuditi izvesti jedan od mogućih zaključaka na ispitivanoj populaciji koji govori da je socijalna isključenost vjerojatno u Hrvatskoj jedan od važnih i aktualnih problema čijim bi se rješavanjem trebali baviti svi članovi društva. Ovaj je rad jedan vid i pokušaj senzibiliziranja studenata, pa i šire javnosti, za ranjivost i ugrožavajuće uvjete u kojima žive neke žene i djeca diljem Hrvatske. Najčešći problem kod žena žrtava obiteljskog nasilja, izuzev pretrpljene fizičke i/ili emocionalne boli, predstavlja nedostatak pozitivnih društvenih i obiteljskih veza. Djeca odrasla u ozračju obiteljskog nasilja čine posebno osjetljivu skupinu jer kod većine njih izostaje obiteljska emocionalna podrška i potpora od ranijeg životnog perioda, zbog čega im je proces rehabilitacije i (re)socijalizacije teži i zahtjevniji nego drugima. Dijete treba obitelj. U rastu i razvoju, za zadovoljenje tjelesnih, emocionalnih i društvenih potreba, usvajanje moralnih vrijednosti i normi, ali i za emocionalnu povezanost koju ne bi moglo ostvariti niti zamijeniti u drugačijoj vrsti međuljudskih odnosa. Obično rasprave o obiteljskom nasilju u krugovima stručnjaka završavaju na ovakvim dječjim potrebama i važnosti obitelji u djetinjstvu. Obitelj je iznimno važna u razdoblju djetinjstva, ali moguće još i važnija u kasnijoj životnoj dobi. Rezultati istraživanja provedeni su na uzorku od od 202 ispitanika, odnosno 79 žena i 123 djece korisnika usluga doma "Sv. Ana" u posljednje tri godine (od 01.01.2012 do 01.01.2015). Ovim radom mogli bismo pokušati izvesti nekoliko zaključaka:

- Životna dob najvećeg postotka ispitanica nalazi se u rasponu od 26. do 46. godine života (65,8%), što ukazuje na činjenicu da veliki broj korisnica Doma čine žene koje su potencijalno radno sposobne te koje bi mogle uspješno samostalno skrbiti o svojoj djeci kada bi imale riješeno egzistencijalno pitanje. Ovaj podatak potvrđuje dio prve postavljene hipoteze istraživanja. Starijim je korisnicama teško

pronaći zaposlenje, dok je mlađima problem ulazak na tržište rada. Obje dobne skupine korisnika su u velikoj potrebi za potporom stručnjaka i institucija;

- Veliki broj žena žrtava obiteljskog nasilja su nisko kvalificirane (36,7%), bez radnog staža (35,4%) i nezaposlene (86,1%), ali radno sposobne, što je vjerojatno važan podatak između ostalog i u kontekstu nacionalne strategije o cjeloživotnom obrazovanju. Dobiveni podaci također potvrđuju prvu hipotezu istraživanja. Najveći broj žena ima srednju stručnu spremu (38%), ali nisu bile obuhvaćene sporedne varijable koje bi mogle objasniti povezanost stupnja srednje stručne spreme i izloženosti obiteljskom nasilju. Neka od mogućih objašnjenja mogla bi biti nemogućnost pronalaska posla u domeni svoje profesije zbog sve više visoko obrazovanih ljudi s boljim kvalifikacijama na tržištu rada, a samim time i ekonomska i egzistencijalna ovisnost o nasilnom partneru;

- Većina žena koje su smještene u instituciju za pomoć žrtvama obiteljskog nasilja nije imala nikakvih mjesečnih primanja (86,1%) i živjela je u stambenom prostoru kontroliranom od strane nasilnog partnera (68,4%) pa se može pretpostaviti da takvi vlasnički odnosi imaju utjecaja na smanjenje ili raspoloživost opcija za promjenu nasilničke sredine;

- Većina korisnica Doma su udane žene (62%) i imaju djecu (91,2%). Također, većina je do svoje punoljetnosti živjela u obitelji s oba roditelja (70,9%). Rezultati potvrđuju drugu hipotezu istraživanja. Ove su žene imale obitelji koje su u društvu okarakterizirane kao "normalne" i neovisno o tome postale žrtve zlostavljanja. Ovaj bi podatak trebao biti zanimljiv i drugim društvenim znanostima. Moguće uzroke ovakvog podatka možda bi se moglo potražiti u tipovima roditeljstva, materijalnim uvjetima obitelji ili tipu društvene sredine, ali u daljnjim ispitivanjima bilo bi potrebno ispitati veći uzorak na razini Republike Hrvatske i primjeniti potrebne kvalitativne i kvantitativne postupke;

- Sukladno postavki u drugoj hipotezi istraživanja, u većini slučajeva se korisnice usluga Doma samostalno skrbe o svojoj djeci (79,7%), iz čega možemo primijetiti preklapanje kategorija socijalne isključenosti. Žene žrtve obiteljskog nasilja u većini slučajeva po odlasku od nasilnog partnera postaju samohrane majke, a njihove obitelji postaju jednoroditeljske obitelji koje su prema Izvješću o socijalnoj isključenosti RH također ugrožena skupina;

- Više od polovice žena korisnica usluga Doma je bilo suočeno s fizičkim zlostavljanjem od strane partnera, što bi vjerojatno trebalo potaknuti i pitanje učinkovitosti nacionalne strategije suzbijanja nasilja;
- Posao je po odlasku iz Doma pronašlo 21,5% korisnica. Bez obzira na veliki broj nezaposlenih, ovakav rezultat može biti pozitivan jer u broj nezaposlenih spadaju i korisnice koji zbog svojih psihofizičkih (ne)sposobnosti nisu u mogućnosti stupiti u radni odnos. Za većinu korisnica su ishodovani svi potrebni dokumenti (92,4%) i pronađen adekvatan smještaj (57,%) prilikom odlaska iz Doma. Prema navedenim parametrima izveden je zaključak da je više od polovine korisnica (57%) Doma u posljednje tri godine njegova rada uspješno resocijalizirano i potvrđena je treća hipoteza istraživanja. Na ove parametre i pripadajuće im podatke posebno valja usmjeriti pozornost prilikom evaluacije rada svih domova za žene i djecu žrtve obiteljskog nasilja;
- Najveći broj djece smještene u Domu je bio predškolskog uzrasta (61%). Osjetljivost i potrebe djece ovog uzrasta iziskuju pomoć stručnjaka, posebno u dijelu koji se odnosi na početnu socijalizaciju te odnos s roditeljima i vršnjacima. Školska djeca smještena u Domu su uz potporu, poticaj i pomoć pedagoga većinom imala zadovoljavajući školski uspjeh. S obzirom na navedeno, opovrgnuta je četvrta hipoteza istraživanja. Ovi rezultati potvrđuju petu hipotezu jer osvjetljavaju važnost uloge pedagoga u odgojno-obrazovnom radu s djecom žrtvama obiteljskog nasilja;
- Većina djece smještene u Domu nisu bila izravna žrtva nasilja od strane oca (91,9%). Djeca su većinom održavala pozitivne međuljudske odnose i komunikaciju s roditeljima i vršnjacima čime je također opovrgnuta četvrta postavljena hipoteza. Iako je izravno zlostavljanje izostalo, ovaj podatak ne smijemo promatrati kao nedostatak problema i trauma djece već je potrebno naglasiti posljedice koje izloženost negativnoj obiteljskoj atmosferi i svakodnevno promatranje nasilja može imati na njih.

Podaci prikupljeni putem intervjua i analize slučaja idu u prilog zaključku da se žene u trenutku kada zakaže emocionalna i zaštitnička funkcija obitelji nerijetko suočavaju s mnogim društvenim i egzistencijalnim problemima koje ne znaju i/ili ne mogu riješiti bez pomoći stručnjaka i institucija. Za pedagoga je važno uvidjeti ranjivost i osjetljivost zlostavljanih žena koje su u intenzivnoj potrazi za društvenim prihvaćanjem, pridobiti njihovo povjerenje i pažnju, pomoći im u vraćanju i izgradnji

radnih navika i biti im potpora u sporom procesu povratka njihove društvene uloge. Za uspješnu resocijalizaciju treba uključiti znanje o savjetodavnom radu, aktivnom slušanju, andragogiji, otkrivanju skrivenih problema i talenata djece i mnoga druga znanja. Peta je hipoteza rada potvrđena i rezultatima koji pokazuju da su djeca u obiteljima nerijetko podložna višestrukim izvorima, uzrocima i vrstama nasilja i upravo je zbog toga važno reagiranje, snalažljivost, ustrajnost, informiranost, suradnja i općenito stručnost članova stručnog tima socijalnih institucija među kojima iznimno važnu ulogu ima i pedagog kao odgojno-obrazovni stručnjak.

IV. SAŽETAK

Obiteljske prilike i način odnosa među njezinim članovima utječu na karakteristike i sposobnosti socijalizacije svakog njezinog člana. Zlostavljanje u obitelji je osobni, obiteljski i društveni problem koji značajno narušava kvalitetu života i mentalno zdravlje svih onih koji su mu izloženi - posredno ili neposredno. Pod pojmom zlostavljanja podrazumijevamo postupke jedne osobe kojima se nanosi tjelesna i/ili emocionalna bol drugoj osobi ili ju se zanemaruje u toj mjeri da je ugroženo njezino emocionalno zdravlje i razvoj. Neki od najčešćih uzroka zlostavljanja u obitelji su egzistencijalna nesigurnost, nezaposlenost, pritisak na poslu, povijest nasilja u obitelji, konzumiranje alkohola ili droge te psihička oboljenja. Postoji nekoliko vrsta zlostavljanja: tjelesno, emocionalno/psihičko, ekonomsko, seksualno zlostavljanje, zanemarivanje i manipuliranje, a mogu se dogoditi i razne kombinacije. Posljedice za žrtve su raznolike - od gubitka kontrole i samopouzdanja, narušenog povjerenja u suprotni spol ili odrasle osobe, negativnog shvaćanja seksualnosti i bliskih veza, pa sve do narušenog zdravlja i gubitka života u teškim slučajevima zlostavljanja. U Hrvatskoj su žene i djeca u najvećem broju slučajeva žrtve obiteljskog nasilja. U posljednjih nekoliko godina međunarodne organizacije kao UN, UNICEF i Vijeće Europe su razvile strateške dokumente čiji je cilj sprječavanje i zaustavljanje nasilja u obitelji. Zajedničko im je da nasilje u obitelji određuju kao društveno neprihvatljivo i kriminalno ponašanje, potiču međusektorski pristup prevenciji i zaustavljanju nasilja u obitelji i naglašavaju potrebu razvoja programa usmjerenih na nasilnike uz stalni razvoj i unapređivanje usluga žrtvama obiteljskog nasilja. Još uvijek se ne može govoriti o prevenciji u pravom smislu te riječi, kao sprječavanju nasilja prije nego se ono dogodi, dok se u cijelosti ne usklade zakoni, financije i stručnjaci i duboko ne iskorijene rodne predrasude. Cilj rada domova za žene i djecu žrtve obiteljskog nasilja jest priprema i osposobljavanje žrtava, odnosno korisnika usluga doma za ponovnu integraciju u društvo, ovisno o njihovim psihofizičkim sposobnostima, provodeći s njima program radne terapije i rehabilitacije. U taj program spada i briga za socijalna prava te pružanje pravnih savjeta, adekvatne zdravstvene skrbi i pomoći na psihosocijalnoj i odgojno-obrazovnoj razini. Dom "Sv. Ana" u Rijeci je kao ustanova za smještaj žena i djece žrtava obiteljskog nasilja započeo s radom 26. srpnja 1994. godine. Resocijalizaciji žrtava obiteljskog nasilja u ovom Domu pedagog doprinosi kroz vođenje potrebne dokumentacije, izradu cjelokupnog plana rada

institucije, radnu terapiju, savjetovanje, koordinaciju i suradnju s ostalim stručnjacima i institucijama te brigu o odgojno-obrazovnom napretku djece. Provedeno je i istraživanje na uzorku od 202 ispitanika, odnosno 79 žena i 123 djece korisnika usluga doma "Sv. Ana" u posljednje tri godine (od 01.01.2012 do 01.01.2015). Dobiveni rezultati pokazuju da je najviše žena korisnica bilo srednje životne dobi, udano, s djecom o kojoj se samostalno skrbe. Žene su većinom bile srednje stručne spreme, s vrlo malo ili bez radnog iskustva i nezaposlene. Većina nije imala nikakvih mjesečnih primanja i živjela je u stambenom prostoru kontroliranom od nasilnog partnera. Više od polovice žena je bilo suočeno s fizičkim zlostavljanjem od strane partnera, što bi trebalo potaknuti i pitanje učinkovitosti nacionalne strategije suzbijanja nasilja. Po odlasku iz Doma zapošljavane su ili novčano zbrinite u skladu sa psihofizičkim (ne)sposobnostima; za većinu su ishodovani svi potrebni dokumenti i pronađen adekvatan smještaj. Prema navedenim parametrima izveden je zaključak da je više od polovine korisnica Doma "Sv. Ana" u posljednje tri godine njegova rada uspješno resocijalizirano. Najveći broj djece smještene u Domu je bio predškolskog uzrasta. Školska djeca su uz potporu, poticaj i pomoć pedagoga većinom imala zadovoljavajući školski uspjeh. Većina djece nisu bila izravna žrtva nasilja od strane oca i održavala su pozitivne međuljudske odnose i komunikaciju s roditeljima i vršnjacima. Podaci prikupljeni putem intervjua i analize slučaja idu u prilog zaključku da se žene u trenutku kada zakaže emocionalna i zaštitnička funkcija obitelji nerijetko suočavaju s mnogim društvenim i egzistencijalnim problemima koje ne znaju i/ili ne mogu riješiti bez pomoći stručnjaka i institucija.

Ključne riječi: obitelj, zlostavljanje, žene, djeca, dom za žrtve nasilja, pedagog

V. Summary

Family circumstances and the manner of relationships among its members influence the characteristics and capabilities of their socialization. Domestic abuse is a personal and social problem that significantly impairs on the quality of life and mental health of those exposed to it - directly or indirectly. Abuse implies actions which cause physical and/or emotional pain to another person, or neglect that person in a way that it has a negative affect on its health and development. Some of the most

common causes of domestic violence are existential insecurity, unemployment, pressure at work, a history of domestic violence, alcohol or drug abuse and mental illness. There are several types of abuse: physical, emotional/psychological, economic, sexual, neglect and manipulation and they can occur in various combinations. The consequences for the victims are diverse - from the loss of control and self-esteem, deteriorated confidence in the opposite sex or adults, negative perception of sexuality and close ties, to the poor health and even loss of ones life in severe cases. In Croatia, in most cases, the victims of domestic violence are women and children. In recent years, international organizations like the UN, UNICEF and the Council of Europe have developed strategic documents aimed at preventing and stopping domestic violence. Common to those documents is that domestic violence is defined as socially unacceptable and criminal behavior, encouragement of cross-sectoral approach to its preventing and stopping, as well as stressing the need for constant development and improvement of services for victims of domestic violence. It is still not possible to talk about prevention of domestic violence in the true sense of the word because of the lack of fully harmonized laws and deeply rooted gender bias. The aim of institutions for women and children victims of domestic violence is preparing and training the victims for the re-integration into society, depending on their mental and physical abilities, occupational therapy and rehabilitation. Programs of these institutions also include concern for their social rights and providing legal advice, adequate health care, psycho-social assistance and education. "St. Ana" in Rijeka is an institution that provides accommodation for women and children victims of domestic violence and it was opened on July 26, 1994. Pedagogue contributes to resocialization of victims in this through provideing required records and documents, making the overall plan of the institution, occupational therapy, counseling, cooperation with other experts and institutions and care for the educational progress of children. Research shown in this paper was conducted on a sample of 202 survey respondents - 79 women and 123 children. These respondents were service users of "St. Ana" in the last three years (from 01.01.2012 to 01.01.2015). The results show that most women beneficiaries were middle-aged, married, with children that they take care of themselves. Women also mostly had high school degrees, little or none work experience and were unemployed. Most of them had no monthly income and lived in a residential area controlled by their violent partner. More than half were faced with physical violence, which should stimulate us to question the effectiveness

of the National strategy to combat violence. After leaving the institution, most women were employed or financially taken care of in accordance with their psycho-physical (in)abilities; obtained all necessary documents and found adequate accommodation. According to these parameters it was concluded that more than half of the beneficiaries of the "St. Ana" institution in the last three years were successfully resocialized. The largest number of children placed in the institution was of preschool age. School children had satisfactory academic achievement due to support, encouragement and help of pedagogue. Most of the children were not direct victims of violence and maintained positive relationships and communication with their parents and peers. The data collected through interviews and case studies support the conclusion that women without the emotional and protective function of their families often face many social and existential problems which they do not know and/or can not solve without the help of experts and institutions.

Keywords: family, abuse, women, children, institution for victims of violence, pedagogue

VI. LITERATURA

1. Aguado Asenjo, E., Bakula Anđelić, M., Barbarić, Đ., Bejaković, P., Brown, R. i sur. (2006). *Neumreženi: Lica socijalne isključenosti u Hrvatskoj*. Zagreb: Program Ujedinjenih naroda za razvoj (UNDP) u Hrvatskoj.
2. Ajduković, M. (2000). Obilježja žrtvi i počinitelja partnerskog nasilja. U: Ajduković, M., Pavleković, G. (ur.) *Nasilje nad ženom u obitelji*. Zagreb: Tiskara Kolarić.
3. Ajduković, M. (2004). Psihosocijalne intervencije s počiniteljima nasilja u obitelji. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 11(1), 171-199
4. Ajduković, D., Ajduković M. (2010). Nasilje u obitelji: što zdravstveni djelatnici mogu učiniti. *Medicina fluminensis*, 46(3), 292-299.
5. Ajduković, M., Pečnik, N. (1994). Zlostavljanje i zanemarivanje djece u obitelji. *Revija socijalne politike*, 1(3), 269-276.
6. Ajduković, M., Rimac, I., Rajter, M., Sušac, N. (2012). Incidencije nasilja nad djecom u obitelji u Hrvatskoj. *Ljetopis socijalnog rada*, 19(3), 367-412.
7. Andrašek, V. (2008). *Autonomna ženska kuća Zagreb (sklonište i savjetovalište za žene i njihovu djecu koja su preživjela nasilje) - godišnji izvještaj 2008*. Preuzeto 25. svibnja 2014. s <http://www.biofuelsdubrovnik.org/azkz/assets/files/GODISNJI%20IZVJESTAJ%202008.proooba.pdf>
8. Balić, S., Divanović, D., Ricijaš, N. (2001). Nasilje i ubojstva među intimnim partnerima. *Kriminologija i socijalna integracija*, 9(1), 71-84
9. Bauer, K. (2006). *Nasilje u obitelji*. Zagreb: Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi. Preuzeto 10.10.2014. s <http://www.os-mala-subotica.skole.hr/upload/os-mala-subotica/multistatic/4/NASILJE%20NAD%20DJECOM%20-%20Nasilje%20u%20obitelji.pdf>
10. Beane, A.L. (2004). *Učionica bez nasilništva*. Beograd: Kreativni centar.
11. Bedeniković Lež, M. (2009). Uloga majke u školskom uspjehu djeteta. *Školski vijesnik-časopis za pedagoška i školska pitanja*, 58(3), 331-344.
12. Bego i sur. (2011). *Mogućnost zapošljavanja za žene koje su preživjele nasilje*. Zagreb: Autonomna ženska kuća Zagreb. Preuzeto 29.10. 2014. s <http://www.azkz.net/dokumenti/ccbad671a9d732dc24a8b76f2a604597.pdf>
13. Bejaković, P. (2003). Nezaposlenost. *Financijska teorija i praksa*, 27(4), 659-661.
14. Bejaković, P. (2004). *Siromaštvo, nejednakost i socijalna isključenost u Europskoj uniji i Hrvatskoj*. U: Ott, K. (ur.) *Pridruživanje Hrvatske Europskoj uniji: Izazovi institucionalnih prilagodbi*. Zagreb : Institut za javne financije : Zaklada Friedrich Ebert.
15. Bilić, V., Zloković, J. (2004). *Fenomen maltretiranja djece. Prepoznavanje i oblici pomoći obitelji i školi*. Zagreb: Naklada Ljevak.
16. Bojić, I. (2011). *Kako izaći iz obiteljskog nasilja*. Zagreb: Intergrafika – TTŽ.
17. Bradshaw, J. (1999). *Obitelj; posve na nov način da pronađete sebe*. Zagreb: Barka.

18. Brajša-Žganec, A. i sur. (2011). *Analiza stanja prava djece i žena u Hrvatskoj*. Zagreb: UNICEF. Preuzeto 27.11.2014. s Izvor: http://www.unicef.hr/upload/file/370/185135/FILENAME/Analiza_stanja_prava_djece_i_zena.pdf
19. Centar za socijalnu skrb Čakovec (2010). *Što se podrazumijeva pod pojmom nasilničko ponašanje?*. Preuzeto 10.05.2015. s <http://www.czss-ck.hr/userfiles/downloads/STO%20SE%20PODRAZUMIJEVA%20POD%20POJMOM%20NASILNICKO%20PONASANJE%20U%20OBITELJI.PDF>
20. Cvjetko, B. i sur. (2004). Nasilje u obitelji i uloga državnog odvjetnika za mladež u predistražnom postupku. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 11(1), 143-170
21. Čudina – Obradović, M. (1995). Utjecaj bračnog emocionalnog sklada roditelja na školski uspjeh i ponašanje djece. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 4(4-5), 627-639.
22. Dom Duga Zagreb (2013). *Oblici zlostavljanja*. Preuzeto 09.10.2014. s http://www.duga-zagreb.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=76&Itemid=76
23. Dom Duga Zagreb (2013). *Strategije preživljavanja zlostavljanih žena*. Preuzeto 09.10.2014. s http://www.duga-zagreb.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=77&Itemid=77
24. DoSomething.org (2011). *11 Facts about child abuse*. Preuzeto 10.10.2014. s <https://www.dosomething.org/facts/11-facts-about-child-abuse>
25. Filipović, I. (2001). Smijemo li se odreći socijalne anamneze?. *Ljetopis socijalnog rada*, 8(2), 215-220.
26. FRA: European Union Agency For Fundamental Rights (2014). *Nasilje nad ženama: istraživanje provedeno diljem Europske unije*. Preuzeto 11.11. 2014. s http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-factsheet_hr.pdf
27. Janković, J. (1995). Teorijska promišljanja o obitelji. *Društvena istraživanja Zagreb*, 4(4-5), 443-449.
28. Jurić V., Mušanović M., Staničić S., Vrgoč H. (2001). *Koncepcija razvojne pedagoške djelatnosti stručnih suradnika*. Preuzeto, 01. 02. 2011. s http://pedagogija.skretnica.com/pub/marko/koncepcija_rpd.pdf
29. Kamenov, Ž., Galić, B. (2009). *Rodna ravnopravnost i diskriminacija u Hrvatskoj*. U: Kamenov, Ž. , Galić, B. (ur.) Istraživanje "Percepcija, iskustva i stavovi o rodnoj diskriminaciji u Republici Hrvatskoj". Zagreb: Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske.
30. Kelly, L. (2008). *Preživjeti seksualno nasilje*. Zagreb: KruZak i Ženska soba.
31. Klarin, M. (2002). Dimenzije obiteljskih odnosa kao prediktori vršnjačkim odnosima djece školske dobi. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 11(4-5), 805-822.
32. Kocijan-Hercigonja, D., Hercigonja-Novković, V. (2009). Djeca, mladi i nasilje u obitelji. *Medicus*, 18(2), 181-184.
33. Kolčić, I. (2004). *Epidemiologija nasilja*. Preuzeto 30.11.2014. s <http://vtsbj.hr/images/uploads/nasilje.pdf>
34. Koller – Trbović, N., Žižak, A., Jeđud, I. (2009). Nezaposlenost i socijalna isključenost mladih u Hrvatskoj: Perspektiva nezaposlenih mladih u riziku ili s poremećajima u ponašanju. *Kriminologija i socijalna integracija*, 17(2), 87-103.

35. Kvaka.eu (2014). *Pozitivni roditeljski savjeti za zdrav razvoj djeteta*. Preuzeto 15.05.2015. s <http://www.kvaka.eu/project/pozitivni-roditeljski-savjeti-za-zdrav-razvoj-djeteta-predskolski-uzrast-3-5-godina/>
36. Mamula, M., Pavleković, G. (2000). *Tjelesni, psihički i socijalni znakovi zlostavljanja žene u obitelji*. U: Ajduković, M., Pavleković, G. (ur.) *Nasilje nad ženom u obitelji*. Zagreb: Tiskara Kolarić
37. Mamula, M. (2005). *Nasilje nad ženama*. U: Singer, M. (ur.) *Kriminologija delikata nasilja*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
38. Mamula, M., Belamarić, J. (2005). *Prevenција nasilja nad ženama i tretman žrtava* U: Singer, M. (ur.) *Kriminologija delikata nasilja*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
39. Matković, T., Štulhofer, A. (2006). *Socijalna isključenost u Hrvatskoj – empirijska analiza*. U: Starc, N., Ofak, L. i Šabić, S. (ur.) *Siromaštvo, nezaposlenost i socijalna isključenost*. Zagreb: UNDP.
40. Miliša, Z., Zloković, J. (2008). *Odgoj i manipulacija djecom u obitelji i medijima*. Zadar - Rijeka: MarkoM d.o.o.
41. Miljević-Rički, R. (1995). *Zlostavljanje djece: oblici zlostavljanja i njihovo prepoznavanje*. *Društvena istraživanja*, 4(4-5), 539-549.
42. Modly, D. (2000). *Policija i nasilje u obitelji*. *Policija i sigurnost*, 10(1-6), 167-180
43. MUP (2012). *Dinamika nasilja u obitelji*. Preuzeto 19.11.2014. s <http://www.mup.hr/1134.aspx>
44. Mušanović M. (2000). *Teorijska polazišta razvojne pedagoške djelatnosti stručnih suradnika*. U: Vrgoč, H. (ur.) *Pedagozi – stručni suradnici u inovacijskom vrtiću i školi*. Zagreb: Hrvatski pedagoško – književni zbor
45. MZOŠ (2008). *Državni pedagoški standart predškolskog odgoja i naobrazbe*. Preuzeto 09.05.2015. s file:///C:/Users/Daria/Downloads/STANDARD_PREDSKOLSKI.pdf
46. Olweus, D. (1998). *Nasilništvo u školi: što znamo i što možemo učiniti*. Zagreb: Educa.
47. Osservatorio Balcani e caucaso. (2011). *Obiteljsko nasilje u Hrvatskoj: mali napredak*. Preuzeto 25.10. 2014. s <http://www.balcanicaucaso.org/bhs/zone/Hrvatska/Obiteljsko-nasilje-u-Hrvatskoj-mali-napredak-100240>
48. Otročak, D. (2003). *Interpretacija rezultata istraživanja nasilja nad ženama u Republici Hrvatskoj*. Zagreb: Autonomna kuća Zagreb. Preuzeto 25.10.2014. s <http://www.azkz.net/istrazivanja.html>
49. Pećnik, N. (2003). *Međugeneracijski prijenos zlostavljanja djece*. Jastrebarsko: Slap.
50. Podgorelec, S., Klempić, S. (2007). *Starenje i neformalna skrb o starim osobama u Hrvatskoj*. *Migracijske i etničke teme*, 23(1-2), 111-134.
51. Poredoš Lavor, Jerković (2011). *Nasilje nad muškarcima*. *Policajska sigurnost*, 20(3), 400-406.
52. Psihoaktiva Split. (2008). *Obilježja žrtava nasilja*. Preuzeto 30.10.2014. s <http://www.psyhoaktiva.hr/tretmanski-centar/obiljezja-zrtava.html>
53. Raboteg – Sarić, Z., Pećnik, N., Josipović, V. (2003). *Jednoroditeljske obitelji: osobni doživljaji i stavovi okoline*. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.

54. Rogić-Hadžalić, D., Kos, J. (2012). *Nasilje u obitelji: pravni okvir i pojavni oblici*. Zagreb: Državni zavod za statistiku. Preuzeto 20.10.2014. s http://www.ured-ravnopravnost.hr/site/images/pdf/dokumenti/studije-i-analize_111.pdf
55. Poliklinika za zaštitu djece Grada Zagreba. (2011). *Je li moguće da je to ljubav? - Priručnik o nasilju u vezama mladih*. Preuzeto 01.05.2015. s <http://www.poliklinika-djeca.hr/publikacije/je-li-moguće-da-je-to-ljubav/>
56. Potočnjak, B. (1986). *Uloga roditelja u odgoju djece*. Rijeka: Sveučilište "Vladimir Bakarić".
57. Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova RH (2012). *UN Deklaracija o uklanjanju nasilja nad ženama*. Preuzeto 02.11.2014. s <http://www.prs.hr/index.php/medunarodni-dokumenti/un-dokumenti/270-un-deklaracija-o-uklanjanju-nasilja-nad-zenama>
58. Radić, I., Radina, A. (2014). Zaštita od nasilja u obitelji: obiteljskopравни, prekršajnopравни i kaznenopравни aspekt. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 51(3), 727-754.
59. Roller, V. (2012). *Nasilje je srednjeg roda*. Preuzeto 06.09.2014. s <http://www.novolist.hr/Info-Fun/Zanimljivosti/I-muskarci-mogu-biti-zrtve-nasilja>
60. Rosandić, H. (2011). *Psihološki aspekti zanemarivanja i zlostavljanja*. Preuzeto 20.11.2014. s <http://www.zenasamja.me/zdravlje/738/psiholoski-aspekti-zanemarivanja-i-zlostavljanja>
61. Rosić, V., Zloković, J. (2002). *Prilozi obiteljskoj pedagogiji*. Rijeka: Graftrade.
62. Sesaj, K., Dodaj, A. (2014). Čimbenici rizika za nasilje u partnerskim vezama. *Socijalna psihijatrija* 42(3), 162-171.
63. Szentmartoni, M. (1999.) Važnost oca za zdravi duhovni život. *Obnovljeni život*, 54(2), 239-250.
64. Sigurno mjesto (2013). *Oblici nasilja*. Preuzeto 10.10.2014. s <http://www.sigurnomjesto.hr/savjetovanje/oblici-nasilja/>
65. Šućur, Z. (1995). Koncept socijalne isključenosti. *Revija za socijalnu politiku*, 2(3), 223-230.
66. Šućur, Z. (1998). Ljudsko dostojanstvo i socijalna isključenost. *Revija za socijalnu politiku*, 5(2), 206-208.
67. Šućur, Z. (2001). Program borbe protiv siromaštva i isključenosti u Hrvatskoj. *Revija za socijalnu politiku*, 8(2), 181-193.
68. Šućur, Z. (2004). Socijalna isključenost: pojam, pristupi i operacionalizacija. *Revija za sociologiju*, 35(1-2), 45-60.
69. Šućur, Z. (2005). *Nasilje nad djecom*. U: Singer, M. (ur.) *Kriminologija delikata nasilja*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
70. Ured pravobranitelja za djecu (2005). *Informacija o radu ureda pravobranitelja za djecu za 2005. godinu*. Preuzeto 25. svibnja 2014. s http://www.dijete.hr/hr/izvjemainmenu_93/odbor-za-prava-djeteta-un-a/doc_detalist/241-informacija-o-radu-ureda-pravobranitelja-za-djecu-za-2005.html
71. Vlada Republike Hrvatske (2011). *Zaštite od nasilja u obitelji, za razdoblje od 2011. do 2016. godine*. Preuzeto 19.10.2014. s www.mspm.hr/.../nacionalna-strategija-2011-2016.pdf
72. Vučetić Škrbić, A. (2011). *Čak četvrtina žrtava nasilja u obitelji muškarci*. Preuzeto 19.11.2013. s <http://www.slobodnadalmacija.hr/Hrvatska/tabid/66/articleType/ArticleView/articleId/155053/Default.aspx>

73. Zloković, J. (2004). Nasilje među vršnjacima - problem obitelji, škole i društva. *Pedagogijska istraživanja*, 1, 207-220.

74. Zorić, J. (2005). *Zlostavljano dijete*. U: Singer, M. (ur.) Kriminologija delikata nasilja. Zagreb: Nakladni zavod Globus.

75. Zrilić, S. (2006). Sudionici u krugu školskog nasilja – nasilnik, žrtva i promatrač. *Magistra ladertina*, 1, 49 – 57.

VII. PRILOZI

PRILOG 1: Primjer obrasca za prijem korisnica i njihove djece Doma sv. Ana:

**Caritasov dom za žene i djecu - žrtve obiteljskog nasilja
R i j e k a**

OSOBNI LIST KORISNIKA

Ime i prezime: _____ Matični broj: _____

Ime i prezime roditelja: _____ Datum rođenja: _____

Mjesto rođenja: _____ JMBG: _____

Državljanstvo: _____ Narodnost: _____ Vjeroispovijest: _____

Prebivalište: _____

Bračno stanje, ime i prezime bračnog druga: _____

Radni status: _____

Nadležni centar za socijalnu skrb: _____

Rješenje centra za socijalnu skrb: _____

Datum smještaja: _____ Datum prestanka smještaja: _____

S kim je korisnik smješten: _____

Razlog smještaja u dom: _____

Zdravstveni status: _____

Školska sprema pri dolasku: _____

Školska sprema pri odlasku: _____

Kontakti s rodbinom: _____

Tretman u koji je korisnik uključen: _____

Napomena: _____

PRILOG 2: Podaci dobiveni iz registra korisnika Doma sv. Ana:

a) Podaci o ženama korisnicama (2012.-2015.)

R.B R	GODIN A ROĐ	BRAČ NI STATU S	BROJ DJECE	STRUČ NA SPREM A	RADN I STAŽ	ZAPOSLENO ST (po dolasku)	PROSJEČN A PLAĆA	STAMBE NI PROSTOR	SKRB O DJECI	ŽIVOT DO POUNOLJETN OSTI	OBLIK ZLOSTAVLJA NJA	ZAPOSLES NOST (po odlasku)	DOKUMEN TI	SMJEŠ TAJ	RESOCIJALI ZACIJA
1.	1979	Izvanbr ačna z	Nema	NK	0	ne	Bez zarade	Nešto drugo	/	S oba roditelja	fizičko	ne	da	ne	ne
2.	1985	Izvanbr ačna z	1	SSS	1-9	ne	Bez zarade	Vlasništv o partnera	ispitani ca	S jednim	kombinacija	ne	da	ne	ne
3.	1963	udana	1	SSS	10-19	ne	Bez zarade	Zajednič k o vlasništvo	ispitani ca	S oba roditelja	emocionalno	ne	da	da	da
4.	1962	udana	1	SSS	1-9	ne	Bez zarade	Vlasništv o partnera	ispitani ca	S oba roditelja	kombinacija	ne	da	ne	ne
5.	1979	udana	4	NK	0	ne	Bez zarade	Iznajmljen prostor	ispitani ca	S oba roditelja	fizičko	ne	da	ne	ne
6.	1975	udana	3	SSS	10-19	ne	Bez zarade	Vlasništv o partnera	ispitani ca	S oba roditelja	kombinacija	ne	da	ne	ne
7.	1984	Izvanbr ačna z	1	SSS	1-9	ne	Bez zarade	Iznajmljen prostor	ispitani ca	S jednim roditeljem	fizičko	ne	da	da	da
8.	1985	udana	1	VSS	1-9	ne	Bez zarade	Vlasništv o partnera	ispitani ca	S oba roditelja	fizičko	ne	da	ne	ne
9.	1982	udana	3	SSS	10-19	da	Do 1700	Vlasništv o partnerovi h roditelja	ispitani ca	S oba roditelja	kombinacija	da	da	da	da
10.	1976	udana	3	NK	1-9	ne	Bez zarade	Vlasništv o partnera	ispitani ca	S oba roditelja	fizičko	da	da	da	da
11.	1973	udana	4	SSS	10-19	ne	Bez zarade	Zajednič k o vlasništvo	ispitani ca	S oba roditelja	fizičko	ne	da	ne	ne
12.	1982	Izvanbr ačna z	3	NK	0	ne	Bez zarade	Nešto drugo	ispitani ca	S oba roditelja	fizičko	ne	ne	ne	ne

13.	1979	udana	1	NK	1-9	ne	Bez zarade	Iznajmljen i prostor	ispitani ca	S jednim roditeljem	fizičko	ne	da	da	da
14.	1979	udana	2	SSS	10-19	da	1700-2500	Vlasništvo o partnera	ispitani ca	S oba roditelja	kombinacija	da	da	da	da
15.	1984	Izvanbr ačna z	1	SSS	1-9	ne	Bez zarade	Iznajmljen prostor	ispitani ca	S jednim roditeljem	fizičko	ne	da	da	da
16.	1962	udana	2	SSS	1-9	ne	Bez zarade	Zajedničk o vlasništvo	ispitani ca	S oba roditelja	kombinacija	ne	da	ne	ne
17.	1991	Izvanbr ačna z	2	NK	0	ne	Bez zarade	Nešto drugo	ispitani ca	S oba roditelja	fizičko	ne	ne	ne	ne
18.	1979	udana	1	SSS	1-9	ne	Bez zarade	Vlasništvo o partnerovi h roditelja	ispitani ca	S oba roditelja	kombinacija	da	da	da	da
19.	1968	udana	1	SSS	10-19	ne	Bez zarade	Vlasništvo o partnera	ispitani ca	S jednim roditeljem	kombinacija	ne	da	da	da
20.	1992	Izvanbr ačna z	1	SSS	0	Ne	bez zarade	Iznajmljen prostor	ispitani ca	S jednim roditeljem	fizičko	ne	da	da	da
21.	1984	udana	1	SSS	1-9	Ne	bez zarade	Vlasništvo o partnerovi h roditelja	ispitani ca	S oba roditelja	kombinacija	ne	da	da	da
22.	1977	Izvanbr ačna z	1	KV	0	Ne	Bez zarade	Iznajmljen prostor	ispitani ca	S jednim roditeljem	fizičko	ne	da	da	da
23.	1984	udana	1	KV	1-9	Ne	Bez zarade	Iznajmljen prostor	ispitani ca	S oba roditelja	fizičko	da	da	da	da
24.	1973	udana	3	KV	1-9	ne	Bez zarade	Zajedničk o vlasništvo	ispitani ca	S oba roditelja	kombinacija	ne	da	da	da
25.	1962	udana	0	NK	10-19	ne	Bez zarade	Vlasništvo o partnera	/	S oba roditelja	fizičko	ne	da	ne	ne
26.	1972	udana	2	SSS	10-19	ne	Bez zarade	Iznajmljen prostor	ispitani ca	S jednim roditeljem	fizičko	ne	da	ne	ne
27.	1987	Udana	2	SSS	1-9	ne	Bez zarade	Vlasništvo o partnera	ispitani ca	S jednim roditeljem	kombinacija	ne	da	da	da
28.	1963	udana	2	NK	10-19	ne	Bez zarade	Vlasništvo o partnerovi h roditelja	ispitani ca	S oba roditelja	fizičko	ne	da	da	da
29.	1985	Izvanbr	2	NK	0	ne	Bez zarade	Iznajmljen prostor	ispitani ca	S pba roditelja	fizičko	ne	da	ne	ne

		ačna z													
30.	1985	udana	3	SSS	1-9	ne	Bez zarade	Iznajmljen prostor	ispitani ca	S oba roditelja	fizičko	ne	da	ne	ne
31.	1967	udana	1	KV	1-9	ne	Bez zarade	Vlasništvo partnera	ispitani ca	S oba roditelja	kombinacija	ne	da	da	da
32.	1988	Izvanbr ačna z	2	KV	0	ne	Bez zarade	Iznajmljen prostor	ispitani ca	S oba roditelja	fizičko	ne	da	ne	ne
33.	1983	udana	3	KV	1-9	ne	Bez zarade	Vlasništvo partnerovih roditelja	ispitani ca	Ustanova soc skrbni	kombinacija	da	da	da	da
34.	1963	udana	1	NK	20-29	da	Do 1700 kn	Zajedničk o vlasništvo	ispitani ca	S jednim roditeljem	fizičko	da	da	da	da
35.	1993	Izvanbr ačna z	2	NK	0	ne	Bez zarade	Nešto drugo	ispitani ca	S oba roditelja	fizičko	ne	ne	ne	ne
36.	1986	udana	2	KV	1-9	da	1700-2500 kn	Vlasništvo partnerovih roditelja	ispitani ca	S oba roditelja	psihičko	da	da	da	da
37.	1980	udana	2	SSS	1-9	ne	Bez zarade	Iznajmljen prostor	ispitani ca	S oba roditelja	psihičko	ne	da	da	da
38.	1991	neudana	0	SSS	0	ne	Bez zarade	Nešto drugo	/	S jednim roditeljem	emocionalno	ne	da	da	da
39.	1991	neudana	0	NK	0	ne	Bez zarade	Nešto drugo	/	S oba roditelja	kombinacija	ne	da	da	da
40.	1984	Izvanbr ačna z	2	KV	1-9	ne	Bez zarade	Vlasništvo partnerovih roditelja	ispitani ca	S oba roditelja	emocionalno	ne	da	da	da
41.	1983	Izvanbr ačna z	1	KV	1-9	ne	Bez zarade	Iznajmljen prostor	ispitani ca	S oba roditelja	kombinacija	ne	da	da	da
42.	1966	udana	1	KV	10-19	da	2500-4500 kn	Vlasništvo partnera	ispitani ca	S oba roditelja	psihičko	da	da	da	da
43.	1979	udana	2	VSS	10-19	da	4500<	Vlasništvo partnera	ispitani ca	S jednim roditeljem	psihičko	da	da	da	da
44.	1983	udana	3	SSS	1-9	ne	Bez zarade	Vlasništvo partnera	ispitani ca	S oba roditelja	fizičko	ne	da	da	da

45.	1991	udana	1	SSS	1-9	ne	Bez zarade	Vlasništvo partnerovih roditelja	ispitani ca	S oba roditelja	kombinacija	ne	da	da	da
46.	1990	udana	2	SSS	0	ne	Bez zarade	Iznajmljen prostor	ispitani ca	S jednim roditeljem	kombinacija	Ne	da	da	da
47.	1987	udana	1	KV	1-9	ne	Bez zarade	Iznajmljen prostor	ispitani ca	S oba roditelja	kombinacija	Ne	da	ne	ne
48.	1973	udana	1	SSS	10-19	ne	Bez zarade	Zajedničko vlasništvo	ispitani ca	S oba roditelja	kombinacija	da	da	da	da
49.	1959	udana	0	NK	0	ne	Bez zarade	Zajedničko vlasništvo	/	S oba roditelja	fizičko	ne	da	ne	ne
50.	1975	Izvanbračna z	1	NK	0	ne	Bez zarade	Vlasništvo partnera	ispitani ca	S jednim roditeljem	fizičko	ne	da	da	da
51.	1989	Izvanbračna z	1	SSS	1-9	Ne	Bez zarade	Vlasništvo partnerovih roditelja	ispitani ca	S jednim roditeljem	fizičko	ne	da	ne	ne
52.	1984	udana	3	KV	1-9	ne	Bez zarade	Iznajmljen prostor	ispitani ca	S oba roditelja	fizičko	ne	da	da	da
53.	1977	Izvanbračna z	1	NK	0	ne	Bez zarade	Vlasništvo partnerovih roditelja	ispitani ca	S jednim roditeljem	emocionalno	ne	da	ne	ne
54.	1961	udana	5 i više	NK	10-19	da	Do 1700	Zajedničko vlasništvo	Samostalni su	S oba roditelja	kombinacija	ne	da	ne	ne
55.	1980	Udana	3	NK	1-9	ne	Bez zarade	Vlasništvo partnerovih roditelja	ispitani ca	S jednim roditeljem	fizičko	da	da	da	da
56.	1990	Izvanbračna z	1	NK	0	ne	Bez zarade	Iznajmljen prostor	ispitani ca	S jednim roditeljem	emocionalno	ne	da	da	da
57.	1981	udana	2	KV	10-19	da	1700-2500 kn	Vlasništvo partnera	ispitani ca	U ustanovi socijalne skrbi (U)	emocionalno	da	da	da	da
58.	1981	udana	2	SSS	10-19	da	2500-4500 kn	Zajedničko vlasništvo	ispitani ca	S oba roditelja	kombinacija	da	da	da	da
59.	1976	Izvanbračna z	0	NK	0	ne	Bez zarade	Vlasništvo partnera	/	S jednim roditeljem	psihičko	ne	ne	ne	ne
60.	1973	udana	2	NK	0	ne	Bez zarade	Vlasništvo partnerovih roditelja	Rodbina	S oba roditelja	fizičko	ne	da	ne	ne

61.	1989	Izvanbr ačna z	3	NK	0	ne	Bez zarade	Nešto drugo	ispitani ca	S oba roditelja	fizičko	ne	ne	ne	ne
62.	1990	Izvanbr ačna z	3	NK	0	ne	Bez zarade	Nešto drugo	Rodbin a	S oba roditelja	fizičko	ne	da	ne	ne
63.	1979	Izvanbr ačna z	2	NK	0	ne	Bez zarade	Nešto drugo	ispitani ca	U ustanovi soc skrbi	fizičko	ne	da	ne	ne
64.	1975	udana	2	NK	0	ne	Bez zarade	Zajedničk o vlasništvo	ispitani ca	S oba roditelja	kombinacija	ne	da	ne	ne
65.	1974	udana	2	KV	1-9	ne	Bez zarade	Vlasništv o partnerovi h roditelja	Rodbin a	S oba roditelja	kombinacija	da	da	da	da
66.	1954	udana	1	SSS	30-39	da	2500-4500	Zajedničk o vlasništvo	Samost alni su	S jednim roditeljem	kombinacija	da	da	da	da
67.	1987	udana	3	SSS	1-9	ne	Bez zarade	Vlasništv o partnera	ispitani ca	S oba roditelja	fizičko	ne	da	ne	ne
68.	1979	Izvanbr ačna z	1	NK	0	ne	Bez zarade	Iznajmljen prostor	Rodbin a	S oba roditelja	fizičko	ne	da	ne	ne
69.	1980	Izvanbr ačna z	2	KV	1-9	da	2500-4500 kn	Vlasništv o partnera	Rodbin a	S oba roditelja	emocionalno	da	da	da	da
70.	1986	Izvanbr ačna z	0	NK	0	ne	Bez zarade	Nešto drugo	/	S oba roditelja	fizičko	ne	ne	ne	ne
71.	1990	udana	5	NK	0	ne	Bez zarade	Nešto drugo	ispitani ca	S oba roditelja	fizičko	ne	da	ne	ne
72.	1990	Izvanbr ačna z	2	KV	1-9	ne	Bez zarade	Vlasništv o partnerovi h roditelja	ispitani ca	S oba roditelja	fizičko	ne	da	da	da
73.	1969	Izvanbr ačna z	1	SSS	10-19	ne	Bez zarade	Iznajmljen i prostor	ispitani ca	S oba roditelja	kombinacija	ne	da	ne	ne
74.	1966	udana	7	NK	0	ne	Bez zarade	Nešto drugo	Samost alni su	S oba roditelja	fizičko	ne	da	da	da
75.	1962	Izvanbr ačna z	4	NK	0	ne	Bez zarade	Nešto drugo	ispitani ca	S oba roditelja	fizičko	ne	da	ne	ne
76.	1980	Izvanbr ačna z	1	SSS	1-9	ne	Bez zarade	Iznajmljen prostor	ispitani ca	S jednim roditeljem	fizičko	ne	da	da	da

77.	1977	udana	1	KV	1-9	ne	Bez zarade	Vlasništvo partnerovih roditelja	ispitani ca	S oba roditelja	fizičko	ne	da	da	da
78.	1981	udana	2	KV	1-9	ne	Bez zarade	Zajedničko vlasništvo	ispitani ca	S oba roditelja	psihičko	ne	da	ne	ne
79.	1960	udana	2	SSS	0	ne	Bez zarade	Vlasništvo partnera	Samostalni su	S oba roditelja	psihičko	ne	da	da	da

b) Podaci o djeci korisnicima (2012.-2015.)

R.BR	GODINA ROĐ	OBRAZOVNI UZRAST	ŠKOLSKI USPJEH	ODNOS S MAJKOM	ODNOS S OCEM	ODNOS S VRŠNJACIMA	OBLIK ZLOSTAVLJANJA
1.	2011	P	/	Osobito dobar	Ne znam	Ne znam	Samo majka
2.	1997	Š	Dovoljan	Loš	Dobar	Dobar	Samo majka
3.	1998	Š	Dovoljan	Dobar	Osobito loš	Dobar	Emocionalno
4.	2004	Š	Dovoljan	Dobar	Loš	Loš	Samo majka
5.	2005	Š	Dovoljan	Dobar	Loš	Loš	Samo majka
6.	2007	P	/	Dobar	Loš	Loš	Samo majka
7.	2011	P	/	Dobar	Loš	Ne znam	Samo majka
8.	1999	Š	Vrlo dobar	Osobito dobar	Dobar	Dobar	Samo majka
9.	2000	Š	Nezadovoljavajući	Dobar	Dobar	Dobar	Samo majka
10.	2004	Š	Dobar	Osobito dobar	Dobar	Dobar	Samo majka

11.	2010	P	/	Osobito dobar	Dobar	Dobar	Samo majka
12.	2009	P	/	Osobito dobar	Loš	Dobar	Samo majka
13.	2002	Š	Vrlo dobar	Osobito Loš	Loš	Dobar	Samo majka
14.	2004	Š	Dobar	Dobar	Loš	Osobito dobar	Samo majka
15.	2007	P	/	Osobito dobar	Loš	Osobito dobar	Samo majka
16.	1996	Š	Dovoljan	Loš	Osobito loš	Dobar	Fizičko
17.	2000	Š	Dobar	Dobar	Loš	Osobito dobar	Samo majka
18.	2007	P	/	Osobito dobar	Loš	Osobito dobar	Samo majka
19.	1999	Š	Dovoljan	Dobar	Dobar	Dobar	Samo majka
20.	2001	Š	Dovoljan	Dobar	Dobar	Dobar	Samo majka
21.	2006	Š	Dovoljan	Dobar	Dobar	Dobar	Samo majka
22.	2009	P	/	Dobar	Dobar	Dobar	Samo majka
23.	2004	Š	Dovoljan	Loš	Osobito loš	Osobito loš	Kombinacija
24.	2008	P	/	Loš	Osobito loš	Osobito loš	Kombinacija
25.	2009	P	/	Loš	Osobito loš	Osobito loš	Kombinacija
26.	2007	P	/	Dobar	Loš	Dobar	Samo majka
27.	1999	Š	Vrlo dobar	Osobito dobar	Dobar	Osobito dobar	Samo majka
28.	2001	Š	Odličan	Osobito dobar	Dobar	Osobito dobar	Samo majka
29.	2008	P	/	Osobito dobar	Loš	Dobar	Samo majka

30.	1997	Š	Dobar	Dobar	Dobar	Dobar	Samo majka
31.	1999	Š	Dobar	Dobar	Dobar	Dobar	Samo majka
32.	2008	P	/	Dobar	Dobar	Dobar	Samo majka
33.	2010	P	/	Dobar	Dobar	Dobar	Samo majka
34.	2012	P	/	Dobar	Dobar	Ne znam	Samo majka
35.	2012	P	/	Dobar	Loš	Ne znam	Samo majka
36.	2005	Š	Odličan	Osobito dobar	Loš	Dobar	Samo majka
37.	1995	Š	Odličan	Osobito dobar	Dobar	Osobito dobar	Samo majka
38.	2011	P	/	Dobar	Loš	Ne znam	Samo majka
39.	2011	P	/	Osobito dobar	Loš	Ne znam	Samo majka
40.	2011	P	/	Osobito dobar	Loš	Ne znam	Samo majka
41.	2003	Š	Dobar	Osobito dobar	Osobito loš	Dobar	Emocionalno
42.	1993	Š	Dobar	Osobito dobar	Dobar	Dobar	Samo majka
43.	1996	Š	Nezadovoljavajući	Dobar	Osobito loš	Dobar	Emocionalno
44.	2001	Š	Dobar	Osobito dobar	Loš	Dobar	Samo majka
45.	2002	Š	Odličan	Osobito dobar	Loš	Dobar	Samo majka
46.	2002,	Š	Odličan	Osobito dobar	Loš	Dobar	Samo majka
47.	2008	P	/	Osobito dobar	Dobar	Dobar	Samo majka
48.	2011	P	/	Osobito dobar	Dobar	Dobar	Samo majka

49.	2004	Š	Vrlo dobar	Osobito dobar	Dobar	Dobar	Samo majka
50.	2005	Š	Odličan	Osobito dobar	Dobar	Dobar	Samo majka
51.	2007	P	/	Dobar	Loš	Dobar	Samo majka
52.	2011	P	/	Dobar	Dobar	Dobar	Samo majka
53.	2006	P	/	Dobar	Dobar	Dobar	Samo majka
54.	2008	P	/	Dobar	Dobar	Dobar	Samo majka
55.	2012	P	/	Dobar	Dobar	Ne znam	Samo majka
56.	2008	P	/	Osobito dobar	Loš	Dobar	Samo majka
57.	2009	P	/	Dobar	Loš	Loš	Samo majka
58.	2009	P	/	Dobar	Loš	Loš	Samo majka
59.	2004	Š	Odličan	Dobar	Dobar	Dobar	Samo majka
60.	2006	P	/	Dobar	Dobar	Dobar	Samo majka
61.	2008	P	/	Dobar	Dobar	Dobar	Samo majka
62.	1999	Š	Odličan	Osobito dobar	Loš	Osobito dobar	Samo majka
63.	2010	P	/	Dobar	Loš	Dobar	Samo majka
64.	2012	P	/	Dobar	Loš	Dobar	Samo majka
65.	2007	P	/	Dobar	Dobar	Dobar	Samo majka
66.	2009	P	/	Dobar	Dobar	Dobar	Samo majka
67.	2008	P	/	Dobar	Loš	Loš	Samo majka

68.	2011	P	/	Dobar	Loš	Dobar	Samo majka
69.	2009	P	/	Loš	Dobar	Dobar	Samo majka
70.	2013	P	/	Dobar	Dobar	Ne znam	Samo majka
71.	2013	P	/	Osobito dobar	LOŠ	Ne znam	Samo majka
72.	2006	Š	Odličan	Osobito dobar	Dobar	Dobar	Samo majka
73.	2007	P	/	Dobar	Dobar	Dobar	Samo majka
74.	2010	P	/	Dobar	Dobar	Dobar	Samo majka
75.	2005	Š	Dovoljan	Dobar	Dobar	Dobar	Samo majka
76.	2009	P	/	Dobar	Dobar	Dobar	Samo majka
77.	2011	P	/	Dobar	Dobar	Dobar	Samo majka
78.	2012	P	/	Osobito dobar	Dobar	Dobar	Samo majka
79.	2009	P	/	Osobito dobar	Loš	Dobar	Samo majka
80.	2011	P	/	Osobito dobar	Loš	Dobar	Samo majka
81.	2006	Š	Odličan	Dobar	Dobar	Dobar	Samo majka
82.	1998	Š	Dobar	Osobito dobar	Dobar	Dobar	Samo majka
83.	2003	Š	Dobar	Loš	Dobar	Dobar	Samo majka
84.	2012	P	/	Osobito dobar	Dobar	Dobar	Samo majka
85.	2003	Š	Dovoljan	Dobar	Dobar	Dobar	Samo majka
86.	2005	Š	Dovoljan	Dobar	Dobar	Dobar	Samo majka

87.	2009	P	/	Dobar	Dobar	Dobar	Samo majka
88.	2011	P	/	Osobito dobar	Dobar	Dobar	Samo majka
89.	2000	Š	Dobar	Dobar	Loš	Dobar	Samo majka
90.	2009	P	/	Dobar	Loš	Dobar	Samo majka
91.	2011	P	/	Dobar	Loš	Dobar	Samo majka
92.	2012	P	/	Dobar	Loš	Ne znam	Samo majka
93.	2008	P	/	Osobito dobar	Dobar	Dobar	Samo majka
94.	2005	Š	Vrlo dobar	Osobito dobar	Dobar	Loš	Samo majka
95.	2008	P	/	Osobito dobar	Dobar	Dobar	Samo majka
96.	2012	P	/	Osobito dobar	Dobar	Dobar	Samo majka
97.	2006	P	/	Dobar	Loš	Loš	Samo majka
98.	2007	P	/	Dobar	Loš	Loš	Samo majka
99.	2009	P	/	Dobar	Loš	Loš	Samo majka
100.	2013	P	/	Dobar	Loš	Ne znam	Samo majka
101.	2010	P	/	Dobar	Dobar	Dobar	Samo majka
102.	2009	P	/	Osobito dobar	Dobar	Dobar	Samo majka
103.	2010	P	/	Osobito dobar	Dobar	Dobar	Samo majka
104.	2000	Š	Vrlo dobar	Osobito dobar	Dobar	Dobar	Samo majka
105.	2005	Š	Odličan	Osobito dobar	Dobar	Dobar	Samo majka

106.	2008	P	/	Osobito dobar	Dobar	Dobar	Samo majka
107.	2009	P	/	Osobito dobar	Dobar	Dobar	Samo majka
108.	2006	Š	Dovoljan	Dobar	Dobar	Dobar	Samo majka
109.	2007	P	/	Dobar	Loš	Osobito dobar	Samo majka
110.	2009	P	/	Dobar	Loš	Osobito dobar	Samo majka
111.	2010	P	/	Dobar	Loš	Osobito dobar	Samo majka
112.	2012	P	/	Dobar	Loš	Dobar	Samo majka
113.	2014	P	/	Dobar	Loš	Ne znam	Samo majka
114.	2010	P	/	Dobar	Dobar	Dobar	Samo majka
115.	2012	P	/	Dobar	Dobar	Dobar	Samo majka
116.	2011	P	/	Osobito dobar	Dobar	Dobar	Samo majka
117.	1998	Š	Nezadovoljavajući	Dobar	Osobito loš	Loš	Fizičko
118.	2002	Š	Dovoljan	Dobar	Osobito loš	Dobar	Fizičko
119.	2004	Š	Dovoljan	Dobar	Osobito loš	Dobar	Fizičko
120.	2002	Š	Dobar	Dobar	Loš	Dobar	Samo majka
121.	2008	P	/	Dobar	Loš	Osobito loš	Samo majka
122.	2004	Š	Odličan	Dobar	Dobar	Dobar	Samo majka
123.	2013	P	/	Osobito d	Dobar	Ne znam	Samo majka